

શ્રી જોટવા પાર્શ્વનાથાય નમઃ
શ્રી સિદ્ધિ-મેઘ-મનોહર-ભદ્રંકર-રવિપ્રભ સદ્ગુરુભ્યો નમઃ :

સુખની સીડી

આશીર્વાદ : પ્રભાવક પ્રવચનકાર પૂજ્ય આચાર્ય
શ્રીમદ્ વિજય નરરત્નસૂરીશ્વરજી મહારાજા

સંપાદક : શ્રી જૈન વિશા શ્રીમાળી ૧૦૮ ના ગોળનું યુવક મંડળ, અમદાવાદ

સુખની સીડી

પ્રકાશક : આચાર્ય શ્રી ભદ્રંકરસૂરીશ્વરજી સ્મારક ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ.

આવૃત્તિ : પ્રથમ, નકલ : ૧૦૦૦, ઈ.સ. ૨૦૧૩, મૂલ્ય : રૂ. ૨૦.૦૦

પ્રાપ્તિ સ્થાન :

- (૧) આચાર્ય શ્રી ભદ્રંકરસૂરીશ્વરજી સ્મારક ટ્રસ્ટ
વાસણા બેરેજ રોડ, અમદાવાદ-૭.
ફોન : (નીલેશભાઈ) ૦૯૪૨૭૧ ૦૯૦૨૦
- (૨) શ્રી જોટવા પાર્શ્વનાથ તીર્થ –
મુ.પો. ધીણોજ, તા. ચાણસ્મા, જિલ્લો-પાટણ.
ફોન : (૦૨૭૩૪) ૨૬૩૬૭૪.

પ્રાસ્તાવિકક્રિચિત

સદ્વિચારથી માંડીને નિર્વાણપદની પ્રાપ્તિસુધી ઉંચે પહોંચવા પૂર્વ-મહર્ષિઓએ વીતરાગના વચનોના વિસ્તારરૂપે અઢળક શાસ્ત્રો રચ્યા છે, તેને જીવનમાં વણ્યાં છે, પ્રચાર્યાં છે અને આપણા સુધી પહોંચાડ્યાં છે, તે ઉપકારનું અગણિત ઋણ માનવજાતને માથે છે.

છતાં, આજે માણસ એ શાસ્ત્રોથી વિમુખ બની ભૌતિક સુખની પાછળ ઘસડાઈ રહ્યો છે. ભૌતિક અને આધ્યાત્મિક સુખમાં ઉત્તર-દક્ષિણ જેટલો ભેદ છે. ભૌતિક દૃષ્ટિ મૂળ તત્ત્વ આત્માને ભૂલીને ઈન્દ્રિયોના સ્વતંત્ર ભોગને ઝંખે છે, તેથી ઉલટ અધ્યાત્મ દૃષ્ટિ ઈન્દ્રિયોના વિષયથી મુક્ત-આત્મ સામ્રાજ્યને ઈચ્છે છે, એમ બન્નેમાં ભૌલિક મોટો ભેદ છે.

ભૌતિક સુખોથી આત્મા કદાપિ સુખી થાય નહિ, એમ છતાં વધી રહેલા ભૌતિકવાદને નાથવા આજે માણસ નિર્બળ બની રહ્યો છે, એટલું જ નહિ, જગતને ક્યારેય કોઈ પણ સુધારી શક્યું નથી. માણસે સ્વયં સુધરવાનું છે એ માર્ગે જ આપણું અને જગતનું પણ હિત થઈ શકે !

માણસ આજે શાસ્ત્રાભ્યાસ માટે કે શ્રવણ માટે સમય મેળવી શકતો નથી. સદ્ગુરૂનો યોગ સાધી શકતો નથી, ત્યારે પણ સદ્વાંચન અનુકૂળ સમયે કરી શકે એ કારણે સન્માર્ગ પોષક સાહિત્યની આજે ઉપાદેયતા વધી રહી છે.

જ્યારે મન ભૌતિક સુખની લાલચ કરે છે ત્યારે પરમાત્માની તાત્ત્વિક ભક્તિ થઈ શકતી નથી, કારણકે પ્રભુ ભક્તિમાં અધ્યાત્મ દૃષ્ટિની મુખ્યતા છે, તેને બદલે ભૌતિક સ્વાર્થનો પ્રવેશ થતાં ભક્તિ દૂષિત બની જાય છે.

પ્રભુ ભક્તિ વિના પ્રભુતા નથી અને પ્રભુતા વિના સાચી શાન્તિ નથી, તો ભક્તે ભૌતિક સુખના ત્યાગ દ્વારા અનાદિ વાસનાઓનું ઝેર ઊતારવું જોઈએ. વાસનાઓ એ જ મોટું બંધન છે, તેથી જ્ઞાનીઓ પોકારીને કહે છે કે માનવે જુગ જૂની, વાસનાઓના બંધન તોડીને ભવનાશક વૈરાગ્ય ભાવને અંકુરિત કરવો જોઈએ.

આજે ધર્મની પ્રવૃત્તિ અને સાધન સામગ્રી વધી રહી છે પરંતુ તત્ત્વનું ઊંડાણ છીછરું બની રહ્યું છે, તેનું કારણ ધર્મપ્રવૃત્તિમાં ભૌતિક કામનાઓની હવા પ્રવેશ કરી રહી છે.

થોડો પણ વિચાર કરો તો જણાય કે માણસને મળેલું શરીર મુક્તિની મુસાફરી માટેનું અલૌકિક યાંત્રિક વાહન છે, તેમાં રહેલો આત્મા મુસાફર છે, મન ડ્રાઈવર છે અને હાથ-પગ-ઈન્દ્રિયો વગેરે તેનાં ચક્રો છે. પણ શોચનીય છે કે ડ્રાઈવર મન આત્માની ઈચ્છા વિરુદ્ધ વાહનને ઉલટે માર્ગે વાળી આત્માને ફસાવી રહ્યો છે. આ પરિસ્થિતિમાં આત્મા સજાગ ન બને તો તેની શું દશા થાય એ સમજવું કઠીન નથી.

માટે આપણે મન ઉપર કાબૂ મેળવવો જરૂરી છે – મનની વિચારની અસર આચાર ઉપર થાય છે અને જેવા આચાર તેવું ભાવિ ફળ સર્જાય છે. માટે મનને સ્વસ્થ (સ્વાધીન) કરવા સદ્વાચનનો આશ્રય જરૂરી છે.

મન અને ઈન્દ્રિયોના સમુહરૂપ આ દેહથી આત્મહિત કરવા માટે પાયાના ધર્મની જરૂર છે. આજનો ધર્મ બહુધા પાયા વિનાના મહેલ જેવો કે મૂળ વિનાના વૃક્ષ જેવો છે. તેમાં પાયાની ખામી દૂર કરવા જ્ઞાનીઓએ ધર્મના પાયારૂપ જીવનના પાંત્રીસ ગુણોને જણાવ્યા છે.

અત્રે તે ૩૫ ગુણોનું જ આંશિક વિવરણ આલેખાયેલ છે. જે વિવરણ જૈન-જૈનેતર, આસ્તિક-નાસ્તિક તમામ પ્રજાના સ્તરને ધ્યાનમાં રાખીને લખાયેલ હોવાથી વાચક વર્ગ સ્વ-યોગ્ય ગુણોનું ગ્રહણ કરે તેવી સૂચના.

આશા છે ધર્મના પાયારૂપ આ લેખ સંગ્રહ જીવોને અતિ ઉપકારક બની રહેશે. વાંચક મહાશય તેમાંથી થોડું પણ ગ્રહણ કરશે તો પ્રયત્ન સફળ થશે એવી શુભ અભિલાષા .....

- આ.શ્રી નરરત્નસૂરીશ્વરજી મ.સા.

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	નામ	પાના નં
૧	પોસ્ટમોર્ટમ-૧	૬
૨	પોસ્ટમોર્ટમ-૨	૯
૩	ન્યાય સમ્પન્ન વૈભવ	૧૨
૪	શિષ્ટાચારની પ્રશંસા	૧૫
૫	કુલ-શીલથી સમાન એવા ત્રિન્ન ગોત્રીય સાથે વિવાહ	૧૮
૬	પાપ ભીરુતા	૨૧
૭	પ્રસિદ્ધ દેશાચારીનું પાલન	૨૪
૮	નિંદાનો ત્યાગ	૨૮
૯	સુયોગ્ય ઘરમાં વસવું	૩૧
૧૦	સદાચારીઓની સંગત કરવી	૩૪
૧૧	કૃતજ્ઞતાને ધારણ કરવી	૩૭
૧૨	ઉપદ્રવવાળા સ્થાનને તજવું	૪૦
૧૩	લોક ગર્હિત કાર્યોનો ત્યાગ	૪૩
૧૪	આવક પ્રમાણે ખર્ચ	૪૬
૧૫	સંપત્તિને છાજે તેવો વેશ પહેરવો	૪૯
૧૬	બુદ્ધિના આઠ ગુણવાળા થવું	૫૨
૧૭	નિત્ય ધર્મનું શ્રવણ કરવું	૫૫
૧૮	અજિર્ણો ભોજન ન કરવું	૫૮
૧૯	યોગ્ય કાળે પથ્ય જમવું	૬૧
૨૦	ધર્મ, અર્થ, કામ ને પરસ્પર બાધા ન પહોંચે તેમ વર્તવું	૬૪
૨૧	અતિથિ, સાધુ અને દીન-દુઃખીની સેવા કરવી	૬૬
૨૨	અસદ્ આગ્રહને સદૈવ તજવો	૬૯
૨૩	ગુણોમાં પક્ષપાત કરવો	૭૨

૨૪	દેશ-કાળને વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ તજવી	૭૫
૨૫	બળાબળનો વિચાર કરવો	૭૮
૨૬	સદાચારી એવા જ્ઞાનવૃદ્ધોને પૂજવા	૮૧
૨૭	આશ્રિતોને પાળવા પોષવા	૮૪
૨૮	દીર્ઘદૃષ્ટા થવું	૮૭
૨૯	વસ્તુના તારતમ્યને જાણવું	૯૦
૩૦	કૃતજ્ઞતા સંપન્ન રહેવું	૯૩
૩૧	લોકપ્રિય થવું	૯૫
૩૨	લજજાળુ થવું	૯૯
૩૩	દયાળુપણું પ્રગટાવવું	૧૦૨
૩૪	સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળા થવું	૧૦૫
૩૫	પરોપકાર પરાયણ થવું	૧૦૮
૩૬	દ અંતરંગ શત્રુને તજવામાં તત્પરતા રાખવી	૧૧૧
૩૭	જિતેન્દ્રિય બનવું	૧૧૫

૧

પોસ્ટમોર્ટમ-૧

oo

યુરોપ, અમેરિકા, કુવૈત જેવા ધન-સંપત્તિમાં આળોટતા દેશોથી માંડીને આફ્રિકાના જંગલોમાં કારમી ગરીબીમાં જીવતી તમામ પ્રજાની ઉપર નજર નાંખતા એક સામ્ય તરી આવે છે. એ સામ્ય એટલે “દરેક જીવ સ્વયં સુખી થવાનો પ્રયત્ન કરે છે.” પ્રાણીઓ પર કુર બનીને અત્યાચાર ગુજારીને મારી નાખતા કસાઈઓ પણ તેના દ્વારા પૈસા કમાઈને સુખી થવા જ પ્રયત્ન કરે છે તો જાનની પરવા કર્યા વિના ઘાતકી કસાઈ સાથે ઝગડીને પણ ટ્રકોમાં પૂરાયેલ પશુઓને બચાવતા ઝીંદાદિલ યુવા-આલમ પણ જીવદયાના પુણ્ય પ્રતાપે સુખી થવા જ ઈચ્છે છે. આમ, સુખી થવાના એક માત્ર લક્ષ્ય હોવા છતાં વિપરીત દિશામાં ચાલતા પ્રયત્નો દેખીને વ્યક્તિએ સ્વયં વિચારવું જોઈએ કે મેં સુખી થવા જે માર્ગ પકડ્યો છે તે સાચો છે કે ખોટો ???

બોલો, તમે સુખી થવા કયો માર્ગ પકડ્યો છે ? પૈસા કમાવવાનો ને ? ખૂબ જ ..... અગણિત ..... અધધધ ..... રૂપિયા જ સુખી કરશે એવી માન્યતા તમારી જ નહીં સમગ્ર સૃષ્ટિની છે. ઓ ... કે ... ચાલો, આજે એ માન્યતાનું

પોસ્ટમોર્ટમ કરીએ.

તમે ખૂબ ધન કમાવવા યુવાનીના ૨૦-૨૫ વર્ષ (ઓછામાં ઓછા) ખૂબ મહેનત કરો છો. શું ત્યારે સુખી છો ? હા, આ એ વખતની વાત છે જ્યારે તમે ઘરાક સાચવવા ભૂખ લાગવા છતાં પણ કામ કરે રાખો છો. કાળઝાળ ગરમીમાં પણ ઉઘરાણી માટે ધક્કા ખાઓ છો કે સારી ડીઝીની આશાએ રાતોની રાત થોથા જેવા ચોપડામાં મોઢું ઘાલીને વાંચ્યા કરો છો. આ સમયે તો તમે સુખની આશામાં દુઃખ જ વેઠો છો.

હા, ચાલો એ સમય પૂરો થયો. (આમ તો આવો સમય (દુઃખ ભર્યો) મોટા ભાગનાને પૂરો જ નથી થતો છતાં પણ ... તમારા માટે પૂરો થયો તો ...) સુખી જ ને

??? હવે ધનના ઢગલા, મહેલ જેવો બંગલો, એ.સી.ગાડીઓ, આટલુ મળ્યું સુખી થઈ ગયા ?

જો તમે 'હા' કહેતા હો તો જવાબ આપો.

- (૧) ટેન્શનમાં ને ટેન્શનમાં હાર્ટફેઈલ થવાના કિસ્સા જથ્થાબંધમાં ક્યાં બને ?
- (૨) ગુંડાઓ દ્વારા અપહરણના કુકૃત્યોનું હોલસેલ માર્કેટ ક્યાં છે ?
- (૩) ડાયાબિટીસ, B.P., એટેક, બ્રેઈનહેમ્મેજના ઈવેન્ટસ (બનાવો) ક્યા વિસ્તારમાં વધુ હોય છે ??? અરે ! આ બધા જ પ્રકારના કિસ્સાઓમાં કરોડપતિઓની જ મોનોપોલી હોય છે.

આવી વિપત્તિમાં પડ્યા પછી કો'ક દિવસ વિચાર પણ આવે છે કે આના કરતા શાંતિથી જીવ્યા હોત તો સારુ હતું. પણ હવે વૈભવનું વ્યસન થઈ ગયું હોય છે. બિચ્ચારા કરોડપતિઓ ! ! ! વૈભવના ગુલામ થઈ ગયા હોય છે. એટલે છોડી શકતા નથી.

હમણાંની જ એક વાત છે.

૧૮ વર્ષના દિકરાએ તેના કરોડપતિ બાપ પાસે (બાઈક બગડેલું હોવાના કારણે) ગાડીની ચાવી માંગી. એના બાપે બચપણથી તેને ચાલતા જવાની ટેવ જ નહોતી પાડી. પણ આજે તેમને ગાડીની જરૂર હોવાને કારણે ના પાડી. દિકરાને બસ કે રીક્ષામાં જવાની પણ શરમ આવતી હતી માટે ગાડીની જીદ પકડી. બાપ પણ પક્કડમાં આવી ગયો. આખરે ગુસ્સો-કકળાટ (હા ! ! !આ બધુ કરોડપતિના ઘરમાં'ય થાય) આસમાને પહોંચ્યો. પોતાને ગાડી ન મળવાના દુઃખના ડુંગરાથી બચવા તેણે આત્મહત્યા કરી.

'આજે એક ના એક દિકરાને ગુમાવવા બદલ આખુ કુટુંબ દુઃખી દુઃખી થઈ ગયું છે' બિચ્ચારો દિકરો ! ! ! આટલા નાના દુઃખને પણ સહન ન કરી શક્યો. એક દિવસ શું ? જીંદગીભર પગે ચાલીને રખડનારા લાખો લોકો આ ભારતમાં મજેથી જીવે છે. એટલે ખૂબ પૈસા કમાવાની દો'ડમાં દોડવાના બદલે એકવાર જરા'ક શાંતિથી વિચારી લેજો 'આવા પ્રસંગો આપણા ઘરના મહેમાન તો નહીં બને ને ?

આ વાત પૈસો કમાવવાનું છોડી દે'વા નથી. પરંતુ પૈસા પાછળની ગાંડી-આંધળી દોડ અટકાવવા માટે છે. સુખ નામની પ્રોડક્ટનું મેન્યુફેક્ચરીંગ પૈસા નામની ચીજ પર આધારિત નથી. પૈસો તો સુખના મેન્યુફેક્ચરીંગનો એક નાનકડો પાર્ટ છે. પૈસા નામના પદાર્થ વિના પણ સુખ નામની પ્રોડક્ટ બની શકે છે. હા ! આ અધ્યાત્મના અનંત સુખની વાત નથી. તમારા જેવા દુઃખીઓ તો એની કલ્પના જ ન કરી શકે. આ તો માત્ર સંસારના સુખની જ વાત છે. હા ! એ પણ પૈસા વગર મળી શકે છે.

ના, આ એક્સકલ્યૂઝીવ શો-રૂમની આકર્ષક જાહેરાત જેવી બનાવટી વાતો નથી. સાવ સાચી વાત છે.

તો પૈસાદાર થયા વિના સુખી કેવી રીતે થવાય ?

એ વાત ફરી મળીશું ત્યારે .....

માધ્યમે બાળકોમાં સંસ્કારની રંગોળી પૂરતા. આ સંસ્કારની રંગોળી પૂરવા સમય-ધનનો જ ખર્ચ કરવો પડે. સ્થૂળ દ્રવ્ય (પૈસા) થી ન થાય.

પરિણામ શું આવ્યું ? તે આપણે જોઈ ગયા.

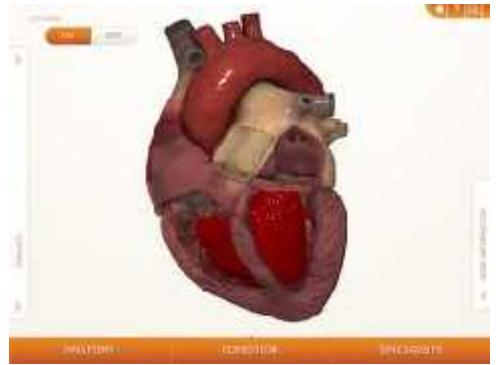
આના પરથી એટલું શીખો કે ઘડપણને સુખમય બનાવવા બાળકની પાછળ યુવાનીમાં ભોગ આપવો જોઈએ.

(હા !!! પૈસાનો મોહ છોડીને) જો બાળક ૭ વર્ષનો હશે ત્યારથી જ તમે તેની સાથે તેના મિત્રો, અભ્યાસ, ઈચ્છા આદિ વિષે રોજ (હા !!! રોજ) ૦૥૥ કલાક પણ પ્રેમથી (બળજબરી થી .... નહીં ...) પ્રેમથી વાતો કરી હશે તો ૧૭ કે ૨૭ વર્ષનો યુવાન થશે. ત્યારે પણ તમારી સાથે વાત કરશે. ત્યારે તમને શાંતિ, સુખ મળશે. એ જ રીતે તમે તમારા મા બાપની સાથે પા-અડધો કલાક ફાળવો. તેમને કાંઈક લાવી આપો. રાજી રાખો. દિકરો તમારુ સાંભળતો નથી એ તમારી ફરિયાદ છે. પણ દિકરો તમને જુવે તો છે જ. એ તમને મા-બાપની સેવા કરતા જોશે તો શીખશે. જો તમને મા-બાપની સામુ બોલતા જોશે તો એવું શીખશે. હા, તમારા આ ભવના જ સુખની વાત છે. આવી ઘણી બાબતો છે.

તમે સવારે વહેલા ઉઠો ઘરના કામમાં થોડીક મદદ કરો. (કાંઈ કચરા-પોતા કરવાની વાત નથી.) કાંઈપણ જે તમને ગમે તેવું ગૃહકાર્ય શીખો. (હા ... શીખો) ઘરમાં થતા કક્ષાટ-ઝગડામાં ૫૦% થી વધુ કાપ આવી જશે. આનાથી ડીપ્રેશનના ભોગ નહીં જ બનો. છતાં માનો કે તમે ક્યારેક ડિપ્રેશનમાં ખૂબ ટેન્શનમાં આવી ગયાં તો શું કરશો ? અરે યાર !!! એકાદ મજાનું ભક્તિગીત (ભજન) ગાઈ લો. કેટલીય સુંદર ભગવાનના ભજનોની C.D. ઓ મળે છે. એમાંથી સાંભળીને એક-બે ગીતો શીખી લો. અને ક્યાંક મંદિરમાં કે બીજે એકાંત સ્થળમાં એકલા જઈને જાતે ગાઈ જાઓ. શાંતિથી ગાજો. લીટીઓ ફરી-ફરી ઘૂંટજો. તમારા પરમાત્માને નજર સામે લાવીને ગાજો. આ ભજન આત્માની શુદ્ધિ માટે અને પરલોકને સુધારવા માટે પણ સક્ષમ છે. છતાં તમે માનતા હો તો તમે જાણો. આ ભજન ગાવાથી તમારા દિલમાં આનંદ તો થશે ને ??? મનના ટેન્શનમાંથી મુક્તિ થાય છે ને ??? તમે એના ખાતર તો ભજન ગાઓ. તમને

આશ્ચર્ય થશે પણ રોજ ૧૦ મિનિટ પણ જો આ ભજન-ભક્તિ કરશો તો હાર્ટએટેક જેવી બીમારી આવતી જ નથી. અર્થાત્ બાયપાસનો રૂ. ૨ લાખથી વધુ ખર્ચ અને શારિરીક વેદના છોડાવવાની કોઈ ચીજમાં શક્તિ હોય તો તે માત્ર ભજન ભક્તિમાં જ છે. તમે રસ્તામાં કોઈપણ ચીજ મળે તો જથ્થાબંધ ખરીદો છો. આ કાયમ માટે સુખી રાખે તેવી સલાહ ખાલી આંખ દ્વારા જ શા માટે વાંચો છો ! તમારુ જીવન પરિવર્તન કરો. આ દવાઓ (સલાહો) તમારા દુઃખ નામના રોગને નષ્ટ કરનારી છે. શું તમે દુઃખમાંથી છૂટવા નથી ઈચ્છતા ! તો પછી કરોને કાંઈ ? !! આ બાબતો વાગોળજો. જીવનમાં ઉતારજો. ૨૪ માં જૈન તિર્થંકર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી રહેવા માટે (પ્રાથમિક કક્ષાના જીવો માટે) નાના-નાના પણ ખૂબ જરૂરી ૩૫ ગુણો બતાવ્યા છે. જીવનને ખુશીઓથી હરિયાળુ બનાવવા માટે આ ૩૫ ગુણો ખૂબ જરૂરી છે.

Make me free of
Stress to avoid
Heart Attack

૩

ન્યાય સમ્પન્ન વૈભવ

oo

જ્યારે ગ્રાહક માલ લેવા જાય છે ત્યારે ઓછા પૈસામાં વધુ અને સારો માલ મળે તેવી દાનત ધરાવતો હોય છે. જ્યારે માલ વેચનાર ગ્રાહક પાસેથી વધુ નફો કેમ મળે ? તેવી જ વિચારધારામાં રમતો હોય છે. પરિણામે પ્રગટે છે છેતરપિંડી, હલકી ગુણવત્તાનો માલ, ઠગાઈ જેવા અમાનુષી દુર્ગુણો. આના બદલે ગ્રાહક વિચારે કે સામેવાળી વ્યક્તિ પણ ઘર લઈને બેઠી છે. તેને કમાવાનું હોય ને ??? જ્યારે વેપારી વિચારે કે ગ્રાહકને નાનકડી આવકમાંથી આખા ઘરનું ગુજરાન ચલાવવાનું હોય છે તો આપણે યોગ્ય જ રકમ લેવી જોઈએ. તો એક પોઝીટીવ ઉર્જા પેદા થશે. જે સમગ્ર વિશ્વને શુદ્ધ વિચારોનો જથ્થો પૂરો પાડશે. અને આવા જ કો'ક ઉદ્દેશથી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ગૃહસ્થ જીવનમાં સુખી થવાના ૩૫ ગુણો પૈકી પ્રથમ ગુણ બતાવ્યો. ન્યાય સમ્પન્ન વૈભવ. તમે ઘર સંસાર લઈને બેઠા છો. તમારે પણ પૈસા જોઈએ. ગુજરાન ચલાવવા જ નહીં પરંતુ દુનિયામાં સ્થાન ટકાવવા માટે શ્રીમંતાઈ પણ જોઈએ. ભગવાન મહાવીરે પ્રારંભિક કક્ષાના જીવને આ બધુ એક સાથે છોડાવવાનો ઉપદેશ નથી આપ્યો. માત્ર એટલું કહ્યું 'તું નીતિથી વૈભવને ઉપાર્જ' અર્થાત્ કોઈના પેટને પાટુ મારીને, કોઈને દુઃખી કરીને, કોઈને ઠગીને, કોઈને ચગદીને પૈસો કમાવાનું બંધ કર. આ વાત જરા વિસ્તારથી સમજાવે. તમારે ત્યાં કોઈ ગરીબ આવ્યો. તમે તેના દેદાર પરથી જ સમજાવવા તો નાજુક પરિસ્થિતિમાં જીવે છે. તો તેની પાસેથી તગડો નફો ન જ લેવો. કોઈ શ્રીમંત પાસેથી પણ દુનિયામાં જેને અયોગ્ય કહેવાય તે હદે નફો ન જ રળવો. એવી જ રીતે નોકર-ચાકરની રજાનો યોગ્ય કારણ હોય તો પગાર ન કાપવો, તેમ તેનું ગુજરાન ચાલે તેટલો તો પગાર આપવો જ. ઘરમાં પત્ની-પુત્રો વિગેરે તમે ખૂબ મોડા ઘરે જાઓ અને તેમની સાથે પા-અડધો કલાક બેસી પણ ન શકો, જેમણે જનમ આપ્યો, મોટા કર્યા તે મા-બાપ સાથે વાત પણ ન કરી શકો તેથી તેઓ દુઃખી થાય. આવું જો બનતું હોય તો

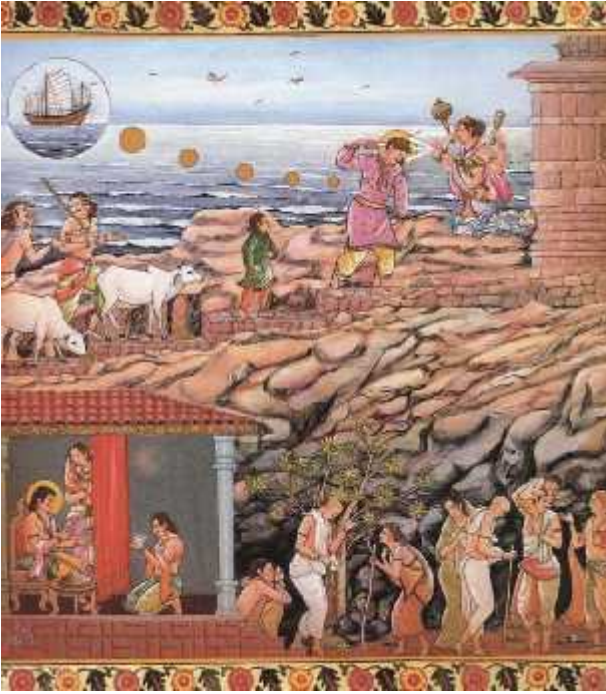
એ હદે પૈસાનો લોભ ન કરવો. ચોક્કસ, આવી કાળી મજૂરી કર્યા વિના પેટ ભરવા પૂરતું પણ ન મળતું હોય તો બધુ જ ભૂલીને પૈસા પાછળ દોડો. પણ પેટ માટે રોટલો મળી રહે છે તો પટારો ભરવા માટે તો ગાંડાની જેમ ન જ દોડો. (... અને પુણ્ય હશે એટલું જ મળશે ...)

એટલે પુણ્ય વધારવા થોડા સારા કામો પણ કરો. ભગવાનનું નામ પણ જપો. દુધમાં સાકર હોય એટલું જ ગળ્યું થાય. જીવનમાં પુણ્ય હોય એટલી જ સફળતા મળે. ચોક્કસ, ચમચી હલાવવાની મહેનત કરવી પડે. પણ તે મહેનતની મર્યાદા હોય ૨૦ મિનિટ સુધી દુધ હલાયા ન કરાય તેમ ૧૨-૧૪ કલાક ગધ્વા-મજૂરી ન કરાય. પટારા ભરવા ગાંડાની જેમ પૈસા પાછળ દોડવું એ ન્યાય સમ્પન્ન વૈભવ ગુણનો નાશ કરે છે. આ ગુણ માત્ર સદાચારી બનવા કે પાપ ન થાય માટે વિક્સાવવાનો નથી. આ ગુણ તમારા ધંધા-રોજગારને પણ વધુ ધીકતો બનાવશે. જ્યારે કોઈ ગરીબ પાસેથી મામૂલી નફો લઈને માલ તેને આપો છો તો તે તમારો કાયમી ગ્રાહક બની રહેશે. તેના તરફથી સામાન્ય નફો તમે કાયમ રળતા જ રહેશો. એ ગરીબ પોતાની આજુબાજુ વાળાને પણ તમારા કાયમી ગ્રાહક બનાવશે. તેથી તમારો ધંધો જામે જ ને???

યાદ રાખો, આજના કાળમાં નીતિથી કમાવા જઈએ તો કમાઈ જ ન શકાય આવી વાતો દુનિયાભરમાં ચાલે છે. જે સરિયામ જૂઠ છે. તમે કાંટા વાવો તો કાંટા જ મળે આંબો વાવો તો કેરી મળે. આ ભવમાં કે પરભવમાં તેવું જ ફળ મળશે. તમે છેતરપિંડી કરો છો તેની સામે અન્ય વ્યક્તિ તમને છેતરે છે. આમાં બીજો તમને છેતરે છે તેનું નુકશાન ધંધામાં પડે છે. જો સાવધ રહીને, ચોકસાઈ રાખીને કોઈની લોભામણી ઓફરમાં ધનની લાલચમાં લલચાઈ ના જાઓ તો તમે હાલ કમાઓ છો. તેથી વધુ પૈસા મળી શકે, નીતિમત્તાથી, હલકો માલ આપીને વધુ પૈસા કમાવાની ખેવના ન કરો તો ગ્રાહક પણ તમને સારી નજરે જોશે. તમારે ત્યાંથી જ કાયમ માલ ખરીદશે. જો નોકર વર્ગને યોગ્ય પગાર આપશો તો તેને બીજે રસ્તેથી પૈસા કમાવાના વિચારો અટકશે. અને તમારી નોકરી પર વધુ ધ્યાન આપશે. તેની સાથે સારો વ્યવહાર પણ રાખો તો તે તમારી દુકાનને પોતાની માનશે. અને જો તમે સત્કાર્યમાં ૫૦૦૦ રૂ. વાપરી શકો છો તો નોકરને દર મહિને એક કિલો મીઠાઈ કેમ ન આપી શકો? પૈસાની લ્હાવમાં ઘરને ભૂલો

નહી. આખરે તમે પૈસો કમાઓ છો તે ઘર-પરિવારને સુખી કરવા માટે જ. અને કરોડો રુપિયા થયા પણ તમારો પરિવાર તમારાથી નારાજ હશે. તો તમે ક્યાંથી સુખ પામશો ?

આમ ન્યાયપૂર્વક જ વૈભવને ઉપાર્જન કરો. એ આ લોક અને પરલોક બધુ જ સુધારશે. જેમ પૈસો નીતિથી કમાવવો જોઈએ તેમ પ્રતિષ્ઠા-યશ પણ નીતિનો જ મેળવવો. જે કાંઈ સમાજનું-ઘરનું-દેશનું કાર્ય આપણે નથી કર્યું. અન્યએ કર્યું છે તેનો જશ ખાટવાની ખેવના ન રાખવી જોઈએ. યાદ રહે, આ બધુ તમને આ ભવમાં જ સુખી કરશે. પરભવ પણ સુધારશે. આ ન્યાય સમ્પન્ન વૈભવ નામના ગુણને આત્મસાત્ કરી સુખી થાઓ.

ઉદારતાની પ્રશંસા થાય છે. પણ સજ્જનતાની પ્રશંસા નથી થતી. બસ, આ જ સજ્જનતાની દુકાળ વર્તાવાનું કારણ છે. તમે કોઈ વ્યક્તિની સજ્જનતાની પ્રશંસા કરો એ ફરીથી સજ્જનતા દાખવશે. દાન આપનારાની પ્રશંસા કરો તો ફરી દાન નથી આપતા ? બસ, એવું જ છે. આપણે હવે આ શિષ્ટાચારોની પ્રશંસા પુનર્જિવિત કરવાની છે.

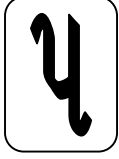
(૧) તમે આપો તેવું તમને મળે તેમ કો'કની પ્રશંસા કરશો તો કો'ક તમારી પ્રશંસા કરશે. (૨) તમે કોઈનું ખરાબ બોલશો તો કોઈ તમારુ બૂરુ જ બોલશે.

હવે જરા, એ સમજાએ કે શિષ્ટાચાર કોને કહેવાય ! એની સાવ સાદી વ્યાખ્યા એ છે કે દરેક વ્યક્તિ પોતાની કક્ષા અનુસાર જે લોકથી અવિરુદ્ધ કાર્યો કરે છે. તે તેનો શિષ્ટાચાર છે. દા.ત. નોકર પાસે કોઈ'ક સામાન ઉપડાવીને જાય છે. શેઠને એમ ને એમ ચાલતા જોઈને આપણને એમ થાય કે શેઠ જાતે ઉપાડતા હોય તો ? પણ જાતે માલ ઉપાડવો તે વાસ્તવિકતામાં શિષ્ટાચાર નથી. રેલ્વેસ્ટેશન પર દરેક જણ જાતે જ સામાન હેર-ફેર કરશે તો ભારતના સેંકડો રેલ્વે-સ્ટેશન પરના લાખોની સંખ્યામાં કૂલી પ્રજા (ભાર વાહકો) બેકાર થશે. ઘરમાં નોકર ન રાખીએ તો કેટલા નબળા લોકોની રોજગારી જતી રહે. (મતલબ શ્રીમંત વ્યક્તિ શ્રીમંત તરીકે જીવે એટલે તેને ગરીબો માટે પડી જ નથી એમ ન કહેવાય. શ્રીમંત તરીકે જીવવાથી ગરીબોને પણ આર્થિક લાભ થાય છે. હા, તે આર્થિક નબળાઓ માટે મનમાં દ્વેષ ન હોવો જોઈએ અને તેમની લાચારીનો લાભ લઈને ચૂસવા ન જોઈએ.) આપણને તેટલા રૂપિયા ખરચવા ભારે પણ નહી પડે. અને તેટલા સમયમાં આપણે અન્ય ઘણુ કામ કરી શકવાના છીએ. વળી, કામ કરાવવું એ શિષ્ટાચાર નથી કામ કરાવી (વધુ પણ નહી, અને ઓછું પણ નહી) એવું યોગ્ય વળતર આપવું એ શિષ્ટાચાર પાલન છે. આવા શિષ્ટાચારની પણ પ્રશંસા કરવી. કોઈ વ્યક્તિ મજૂરને યોગ્ય મજૂરી આપે તે તેનો શિષ્ટાચાર છે. સામે પક્ષે કોઈ રીક્ષાવાળો આપણને સમયસર યોગ્ય સ્થળે પહોંચાડે છે. તે તેનો પણ શિષ્ટાચાર છે. તેને પણ કહી શકાય દોસ્ત !!! ધન્યવાદ ! તેં સારી રીક્ષા ચલાવી અમને સમયસર ઠેકાણે પહોંચાડ્યા. તે રાજ થશે. બીજા મુસાફરને પણ સારી રીતે ઠેકાણે પહોંચાડશે. કોઈ ખેડુત મિત્ર તમને બસમાં કે અન્ય સ્થાને મળે તો તેને કહો 'દોસ્ત ! ધન્યવાદ છે તમને કારણ કે આ દેશમાં

અનાજ પકાવવાનું ખૂબ જ અનિવાર્ય કાર્ય તમે કરો છો. એને કેટલું સારુ લાગશે. ફરીવાર, યાદ કરાવું આ તમામ ગુણો તમારો પરલોક સુધારવા તો જરૂરી છે જ. આ લોકમાં સુખી બનવા પણ જરૂરી છે. તમે કોઈની પ્રશંસા કરો છો. મતલબ તેના શિષ્ટાચારની પ્રશંસા કરો છો. તો તે વ્યક્તિને તમારા માટે માન જાગશે જ અને તમારા માટે તેને માન જાગશે તો ક્યારેક ને ક્યારેક કોઈ પણ રીતે મદદરૂપ થશે. કેટલાક માણસો મોટા લોકોના જ શિષ્ટાચારની (આમ તો, સારા-નરસા દરેક આચારોની !!!) પ્રશંસા કરે છે, પણ યાદ રાખો, નાના માણસો જ આપણને જીવનમાં વધુ કામ લાગે છે. સિંહ આખા જંગલમાં રખડે છે. શિકાર કરીને ગુજરાન ચલાવે છે. પણ જ્યારે શિકારી આવીને જાળ પાથરે છે, અને સિંહ તેમા ફસાય છે, ત્યારે ઉંદરડા જ જાળ કાપીને સિંહનો જીવ બચાવવાનું મહાન કાર્ય કરી શકે છે. ત્યારે મોટા પશુ તો દૂર જ રહે છે. તેમ રાત્રિના સમયે તમારે હોસ્પિટલ જવાની પરિસ્થિતિ ઉભી થઈ તો પાડોશી જ પહેલો કામ લાગે. તો તેની સાથે મીઠા પ્રેમભર્યા સંબંધો રાખવામાં કયાશ શા માટે ? આ શિષ્ટાચારની પ્રશંસા માત્ર મોઢેથી સારુ બોલીને અટકવા પૂરતી મર્યાદિત ન રાખતા સહાયક પણાની વૃત્તિ પણ દાખવવી જોઈએ. કેટલાકની માન્યતા જ એવી હોય છે. એ અમને સહાય કરે તો અમે તેમને મદદ કરીએ. એ ગાંડાલાલોને કહીએ, શરૂઆત તમે કરશો તેમાં શું નાના થઈ જવાના ? ખાલી ખોટુ આખા ભારતના વડાપ્રધાન જેટલો વટ મારતા ફરવું નહીં. કોઈને કામમાં ન આવે એવી વસ્તુ દુનિયા ફેંકી દે છે એ યાદ રાખવું અને બધાની સાથે હળી-મળીને રહેવું. દરેકને આપણે મદદ કરવી. ઘસાઈ છૂટનારાના હાથ ઘસાય છે અને ક્યારેક તેમાથી ‘ધનરેખા’ અંદર સંતાઈ ગઈ હોય તો બહાર ઉપસી આવે છે. મતલબ, લોકોને નિઃસ્વાર્થભાવે મદદ કરવાથી પુણ્ય વધે છે અને પુણ્ય વધવાથી જીવનના તમામ ક્ષેત્રે સફળતા મળે છે. માટે શિષ્ટાચાર પ્રશંસા કરવાપૂર્વક તમારા જીવનને સુખી બનાવો એ જ .

કુલ-શીલથી સમાન એવા

ભિન્ન ગોત્રીય સાથે વિવાહ

oo

એક કીડીએ જ્ઞાતિ બહાર લગ્ન કર્યા મચ્છર સાથે. અને ફરવા માટે દાર્જિલીંગ ગઈ. (ગુજરાતીઓને ફરવા માટે સિમલા-ગોવા-દાર્જિલીંગ-કાશ્મીર સિવાયની જગ્યા ખબર જ ક્યાં છે !!!) બીજા દિવસે છાપામાં ‘બેસણું’ જાહેરાત આવી ‘મચ્છર ભાઈનું બેસણું’ કીડીઓ પેલી કીડીને પૂછે “કેમ કરતા મરી ગયા???” કીડી રડતાં-રડતાં કહે : શું કહું આખો દિવસ ફર્યા, ખાધું, પીધું, મજા કરી રાત્રે રૂમ પર લાઈટ બંધ કરતા ભૂલથી ઓલ આઉટ ની સ્વીચ મેં દબાવી દીધી !!! આ વાત હસવા જેવી જરૂર છે પણ હસી કાઢવા જેવી જરા’ય નથી. **ભગવાન મહાવીરે સુખી થવા માટે જરૂરી ત્રીજો ગુણ કહ્યો છે.**

કુલ-શીલથી સમાન એવા ભિન્ન ગોત્રીય સાથે વિવાહ. યુવાન છો. ગૃહસ્થ છો. તો જીંદગીમાં જીવનસાથી માટેનો વિચાર કરવાના જ છો. પણ તે વિચાર યોગ્ય રીતે થાય તો ધર્મ સ્વરૂપ બને છે. લગ્ન એ ધર્મ જ છે. હા !!! લગ્ન એક ધર્મ જ છે. પણ તેને જૂદી રીતે મૂલવીએ તો. આજે આપણે એક નારી સાથે મનમાની રીતે વ્યવહાર કરવાની કાયદેસર છૂટ તેને લગ્ન કહીએ છીએ. પણ હકીકતમાં એક નારી સિવાય જગતની સર્વ સ્ત્રીઓ પ્રત્યે મા-બહેનની પવિત્ર નજર રાખીશ એવી પ્રતિજ્ઞાનું નામ છે લગ્ન. આવી વિચારધારા એ લગ્ન ને પણ ધર્મ સ્વરૂપ બનાવે છે. આ વિવાહના સમયે યોગ્ય પસંદગી કરવી જરૂરી છે. અને તે પસંદગી માટેનું અમૂલ્ય માર્ગદર્શન ધર્મગ્રંથો આપે છે. ધર્મગ્રંથો એ આપણા સંસારને પણ સુખમય બનાવવાની કળા શીખવે છે. (પણ !! તમે વાંચો તો ને???) લગ્ન વખતે પાત્રની પસંદગી કુળ અને શીલ સમાન હોય તેમાંથી કરવી. અહીં, સમાન કહ્યું છે અર્થાત્ આપણા કુળ અને શીલની સમાન

પિતાના પક્ષે જે મળ્યુ તે કુળ છે એ કુળની જ નારીની પસંદગી એ સુખી કરનારી બને છે અને શીલ એટલે સંયમ આપણી મર્યાદાઓ મુજબની જ મર્યાદા (આપણી મર્યાદાથી વધુ પણ નહીં ઓછી'ય નહીં) જ્યાં પળાતી હોય તેવા પરિવારની કન્યા સાથે જ વિવાહ કરવો.

(This is not a **RELIGION RULE** friends ! This is an idea of the **HAPPY LIFE.**)

આ સુખી જીવન માટે જરૂરી ઉપાયો છે. માત્ર ધર્મના નિયમો નથી. સમાન કુળવાળી નારી હશે તો તમારા અને તેના વિચારોમાં પણ સામ્ય રહેશે. પૂર્વકાળમાં છૂટાછેડાના કિસ્સા અત્યારની સરખામણીમાં ૧૦% પણ ન હતા. તેમાં મહત્વનું કારણ આ હતું. જ્યારે તમે દોસ્તી કરો છો ત્યારે પણ સરખે-સરખાની કરો છો ! મતલબ જ્ઞાન-પૈસા-શોખ સરખા ના હોય તો દોસ્તી પણ ટકી શકતી નથી. તો જેના વિચારોમાં મેળ ન જામે તેવા જીવનસાથી સાથે કેવી રીતે રહેવાય ? અને વિચારો મગજમાંથી પેદા થાય છે. મગજની રચના માનવીય શક્તિથી નહીં પણ કર્મની અર્થાત્ તમારા પુણ્ય-પાપના પ્રમાણે થયેલી હોય છે. સમાન કુળવાળાના અમૂક પ્રકારના પુણ્ય સરખા હોય છે. અગર તમે એમ કહો કે મનુષ્ય માત્રને સરખા જ મગજ હોય છે. તો સરિયામ જૂઠ બોલો છો. અગર તમામ જીવોમાં અમુકને મનુષ્ય લોકમાં અમુકને પશુ જગતમાં જન્મ મળે છે. ત્યારે તમે એમ નથી કહી શકતા કે તમામ જીવો સરખા જ મગજના હોય છે. (નહીતર તો હાથી કે વાંદરો પણ ડોક્ટરની લાઈન લઈને ભણી શકે !!!) તો માનવમાં તમામને સરખુ મગજ કેવી રીતે માની શકાય ? અને માટે જ જેમ આપણને એક પરિવાર મળ્યો છે. તેમ એક કુળ પણ મળ્યુ જ છે. અને એ કુળમાં જન્મેલી વ્યક્તિઓ એક-બીજાની ભાવના-લાગણીઓ જલ્દી સમજી શકે છે. આજે લાંબાગાળે નહીં નાનકડા સમયના લગ્નજીવનમાં પણ અકલ્પ્ય ભંગાણ પડે છે. ત્યારે તે યુવા-યુવતિ, તેનું ભાવિ (બાળક), તેનો પરિવાર અત્યંત ગમગીની-દુઃખ-ત્રાસ-ટેન્શનનો અનુભવ કરે છે. આ પીડા આખી જિંદગીના સુખની શિલાને કકડભૂસ કરે છે માટે એનાથી બચવા માટે કુળથી સરખી વ્યક્તિ સાથે જ લગ્ન કરવા હિતાવહ છે. એમ શીલ અર્થાત્ મર્યાદાથી (મતલબ, મર્યાદા જેવું જિંદગીમાં રાખવાનું ... બેફામ નહીં જીવવાનું ...) પણ સમાન વ્યક્તિ સાથે લગ્ન

કરવા. આવી કુળ-શીલની સમાન વ્યક્તિનું પણ જો ગોત્ર એક હોય તો લગ્ન ન કરાય. (તમારું ગોત્ર કયું ??? તમારા વડીલને પૂછી જોજો !!!) કારણ કે એક જ પરિવારની પ્રજાનું ગોત્ર એક હોય છે. અને એક પરિવારના હોવું એટલે ભાઈ-બહેન સ્વરૂપે હોવું. ભાઈ-બહેનના પવિત્ર સંબંધો તે રૂપે રહે તો જ દીપે. તે બાબતે ઘણું ઊંડાણભર્યું રહસ્ય જાણવા જેવું છે. પણ સામાન્ય બુદ્ધિથી સમજવું શક્ય નથી. એક ગોત્રમાં થતા વિવાહ પુત્ર પરિવારનું સુખ આપી શકવાની શક્યતા ધરાવતા નથી. માટે આપણા પૂર્વ પુરુષોની આજ્ઞા-સલાહને અનુસારે ચાલવું ખૂબ હિતાવહ છે. જે લોકો એમ કહે છે કે જ્ઞાતિ બહાર લગ્ન કરીને સુખી થનારા દાખલા સમાજમાં મળે છે જ. તો અમે તે વાતમાં સંમત છીએ પણ જ્ઞાતિ બહાર લગ્ન કરીને પસ્તાતા (આમ તો, ગમે ત્યાં લગ્ન કરીને આખી દુનિયા પસ્તાય જ છે. દા.ત. તમે) યુગલોની વિશાળ સંખ્યાની સામે જ્ઞાતિ બહારના સફળ દાંપત્યની સંખ્યા ઘણા ઓછા પ્રમાણમાં હોય છે. વળી આજે સમાજ-દેશ-વિશ્વના ઉદ્ધારના કાર્યો કરવા માટે ઘણા સંગઠનો કાર્યરત છે. પણ પૂર્વ કાલિન જ્ઞાતિ-સમાજો પોતાના સમાજના નબળા વર્ગને જેટલો સાચવતો તેટલું ભાગ્યે કોઈ સંસ્થાને સાચવી શક્યા હશે. કારણ કે માણસની વાસ્તવિક પરિસ્થિતિ કેટલી કફોડી છે. એ બાબતે તમે જ્યાં સુધી યોગ્ય અંદાજ ન લગાવી શકો. ત્યાં સુધી યોગ્ય સહાય ન કરી શકો અને બેફામ રીતે સેવાના કાર્યો કરવાથી ગરીબોની સંખ્યા ઘટી ના શકે. આજે મોટા પાયે ગરીબ કલ્યાણ મેળા ભરાય છે પણ ગરીબી ઘટે છે ??? સમાજની વ્યક્તિ પોતાના સમાજનાની પરિસ્થિતિ વાસ્તવિક રીતે સમજી શકે અને તેને જરૂરિયાત કઈ છે. તેને વિષે ધ્યાન રાખી તે મદદ કરી શકે. આ પરંપરા જો ટકાવવી હોય તો પૂર્વકાલીન કુળ-શીલથી સમાનની સાથે જ વિવાહનો ક્રમ જાળવી રાખવો જ રહ્યો. આમાં તમારુ, સામેવાળાનું બધાનું હિત છે. તમે સમાજ બહાર લગ્ન કરશો. મતલબ સામેવાળા પાત્રએ પણ સમાજ બહાર લગ્ન કર્યા. આમ, તમે એક વિશાળ પરિવારમાંથી છૂટા પડી ગયા. આવી સમજણ વૃદ્ધત્વમાં કોઈ સહારો ના રહે ત્યારે જ પ્રગટે છે. જ્યારે બહુ મોડુ થઈ ગયું હોય છે. વૃદ્ધોના સંગઠન તમને મદદ કરી શકે પણ પોતાના પશુ દાખવી ના શકે. એટલે આવી દુઃખિયારી પરિસ્થિતિનો ભોગ ન બનવા માટે સમાજ બહાર વિવાહની પ્રથાને દેશવટો આપવો જ રહ્યો. આ ગુણની પ્રાપ્તિ કરી સહુ સુખી બનો.

પાપ ભીરુતા

oo

પરમાત્મા શ્રી મહાવીર સ્વામીએ સુખી થવા માટે જરૂરી ચોથો

ગુણ જણાવ્યો છે “પાપ ભીરુતા”. આજના જમાનામાં આમ તો વ્યક્તિ પોતે કોઈનાથી’એ ના ડરતો હોય તેવી બડાઈ હાંકતો જોવા મળે છે અને સરકારીખાતા વાળા પાછળ પડે ત્યારે હિંમતથી લડવાને બદલે પાછલા રસ્તે પૈસા આપીને વાત પૂરી કરી નાખે છે. અરે ! વગર મફતના કૂતરા પાછળ પડે તો જાતે જ પ્રતિકાર કરવાની હિંમત દાખવનારા’ય ઘટે છે અને કૂતરો હડકાયો છે એમ કહીને સરકારના માણસો બોલાવી દે છે. વાત તો ત્યાં સુધી વણસી છે કે ઘરમાં ગરોળી કે ઉંદરડી નીકળે તો’ય સાપ નીકળ્યા જેટલી કે વાઘ આવ્યા જેટલી બૂમરાડ મચાવે છે પહેલાના કાળમાં લોકો ખેતરમાં પડ્યા રહેતા ત્યારે જંગલી જાનવરો આવે તો’ય એકલા પહોંચી વળતા. આવી શૂરવીરતા સમ્પન્ન પ્રજા પણ સુખી અને શાંતિ પામેલી જ હતી. કારણ ? શૂરવીર, નિડર, નિર્ભય, કદાવર, તાકાત ધરાવનારી પણ એ પ્રજા ‘પાપ ભીરુતા’ નામનો ગુણ ધરાવતી હતી. આ ગુણ આપણા આ ભવને, પરભવને સુધારનાર જ છે સાથે ... સાથે .... સમાજમાંના ભ્રષ્ટ્રાચાર, દુષ્ટાચાર, ગુંડાગિરિ જેવા દુષ્ટતત્વોનો નાશ કરનારો છે. જો આપણામાં પાપભીરુતા હશે. તો કોઈ ખોટું કામ કરતા અટકશું. આપણને પાપ કરતી વખતે વિચાર આવશે કે આવું ન કરાય. આ અયોગ્ય છે. પાપ કરવાથી દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. આ સત્ય વાત પર શ્રદ્ધા બેસી જાય અને એ વાત સતત સ્મરણમાં રહે તો પાપ કરવાનું મન જ ન થાય. પાપ-પુણ્ય તત્વ પરની શ્રદ્ધા એ અંધશ્રદ્ધા નથી. એક સનાતન પદાર્થ પરનો વિશ્વાસ છે. આજની આધુનિક પ્રજા તે તત્વને સમજવાની તૈયારી જ નથી દાખવતી એટલા માત્રથી તે હંબક નથી બનતું. આજના આધુનિક વિજ્ઞાન-વિજ્ઞાનીઓ પાસે સાધનો અને સંપત્તિની વિપુલતા જરૂર છે પણ પૂર્વકાલીન ઋષિ-મુનિઓ અને તેની પૂર્વે જન્મ પામેલ પરમાત્મા જેટલું જ નહીં તેના કરતા ૧૦૦૦૦૦૦૦ (એક કરોડ !) માં ભાગનું’ય જ્ઞાન નથી. વિશ્વદર્શનની શક્તિ નથી, ભૌતિકતાથી ઉપરની ચીજને સમજવા

બુદ્ધિની કુટપટ્ટી બહુ નાની પડે. કુટપટ્ટીથી દરિયો માપવાની મૂર્ખાઈ ન કરાય. તેમ પરમાત્મકથિત વાતો જે આધ્યાત્મિક છે તેને બુદ્ધિની સપાટીથી સમજવાની મૂર્ખાઈ પણ ન કરવી જોઈએ. પાપ-પુણ્ય તત્વ એક શ્રદ્ધાગમ્ય, અનુભવ ગમ્ય ચીજ છે. સાથે ... સાથે ... તર્કથી સિદ્ધ પણ થાય જ છે.

અમદાવાદની ગુલબાઈ ટેકરા પાસેની ઝૂપડપટ્ટીમાં એક બાળકનો જન્મ થયો. એ જ દિવસે એ જ સમયે મુંબઈમાં એક શ્રીમંતના ત્યાં પુત્ર જન્મ થયો. બન્નેની જન્મ કુંડળીના ગ્રહો લગભગ સરખા જ હશે. એક જ દિવસે જન્મેલા બન્ને બાળકો આજે તો મોટા થઈ ગયા. એક બાળક જન્મથી વૈભવમાં આળોટે છે. અને બીજો બાળક જન્મથી કારમી ગરીબીની થાપટો ખાધા કરે છે. આ બન્ને બાળકનો જન્મ ગરીબ અને શ્રીમંત ઘરમાં શા માટે થયો ? આ એક પ્રશ્ન આપણને જન્મની પૂર્વેની દુનિયા તરફ દોરી જાય છે. જન્મ પૂર્વેની દુનિયામાં અર્થાત્ પૂર્વજન્મમાં કરેલ દુષ્કર્મોના ફળ રૂપે જે ‘પાપ’ નામનું અતીન્દ્રિય તત્વ આત્માને લાગેલ તેના ફળરૂપે ગરીબ ઘરમાં જન્મ થાય છે. અને પૂર્વભવમાં કરેલ સત્કાર્યના ફળરૂપે જે ‘પુણ્ય’ નામનું અતીન્દ્રિય તત્વ આત્માને લાગેલ છે તેના ફળરૂપે શ્રીમંત ઘરમાં જન્મ થાય છે.

આપણને સુખ મળ્યું તેનું કારણ શું ? આપણે કોઈને સુખ આપેલ તે. વળી આપણે કોઈને સુખ ક્યારે આપેલું ? ગયા ભવમાં કે આ ભવમાં પણ ઘણા વખત પૂર્વે તો તે વર્ષો - સૈકાઓ પહેલા આપણે કોઈને આપેલા સુખ દ્વારા અત્યારે આપણને જ સુખ મળ્યું કારણ કે આપણે કરેલ સુખના દાનથી બીજી વ્યક્તિ ને નહી પણ આપણને જ તે વખતે પુણ્ય નામનું અગોચર તત્વ બંધાય છે. માટે હાલ તેના દ્વારા આપણને સુખ મળ્યું. આ જ રીતે કોઈને દુઃખ આપવાથી બંધાયેલ પાપ કર્મ આપણને દુઃખ આપે છે. હા, આ પુણ્ય-પાપ નરી આંખે દેખાતા નથી એ વાત સાચી પણ હવા પણ ક્યાં દેખાય છે ? બુદ્ધિ પણ ક્યાં દેખાય છે ? પેટમાં થતી વેદના’ય ક્યાં દેખાય છે ? આ તમામ વસ્તુ ન દેખાતી હોવા છતાં’ય આપણી માનીએ છીએ કારણ કે તે અનુભવાય છે તેમ પાપ-પુણ્ય અનુભવ સિદ્ધ છે. સંતોના સાન્નિધ્યમાં (ટીવી પર નહીં !!!) તેમની વાણી દ્વારા પ્રતીતિ થાય છે જ. અને આવા પાપ પ્રત્યે બીક રાખવી અર્થાત્ પાપભિરુતા નો ગુણ (આ ગુણ છે !!!) પ્રગટાવવો. હા, કેટલીક ચીજની બીક પણ ગુણ કહેવાય. મા-બાપ, વડીલો,

ગુરુજન, પરમાત્મા આદિનો ડર હોય તો આપણે વંઠી ના જઈએ. આજે આજની પ્રજા (આમાં તમે'ય આવી ગયા !!!) આ બધાથી બીતી નથી માટે બેફામ રીતે જીંદગી જીવે છે. આજે સમાજમાં ચાલતા તમામ દૂષણોનું મૂળ છે પાપ ભીરુતાનો અભાવ. લાંચ લેનાર નેતાજી અને લાંચ આપનાર શ્રીમાનમાં જો પાપભીરુતા હોય તો સ્વાભાવિક રીતે આવું કામ ન કરે. દર્દીના ખોટા ઓપરેશનો કરનાર ડોક્ટરમાં પાપભીરુતા પ્રગટે તો દર્દીને દુઃખી કરવાનું દુઃસાહસ ન જ કરે. ફિલ્મજગત દ્વારા આજની યુવા પેઢીને ગુમરાહ કરનાર વ્યભિચારના માર્ગે દોરનાર ફિલ્મ નિર્દેશકોમાં પાપભીરુતા હોત તો ભારતનું વર્તમાન સાચા અર્થમાં સ્વર્ણિમ હોત. અને આમ, તમામ ક્ષેત્રની વ્યક્તિ પાપભીરુ બને તો વેપારી, શિક્ષક, નોકર, કારીગર આદિ તમામ યોગ્ય કામ કરે જ. આનાથી જગત આખાની સાથે તમને પોતાને પણ ફાયદો થાય. પાપ પ્રત્યેનો ડર ભૂલવાથી આપણે બેફામ પાપાચારો સેવીએ છીએ. એ ભયંકર દુઃખોના ઉત્પાદક છે. આજે ભૂકંપ, પૂર, સરકારી કનડગતો, મોંઘવારી, ત્રાસવાદ આદિ (ગટર ઉભરાય તેમ) અમાપ હદે વધ્યા છે. કારણ કે આપણા પાપો પણ અમાપ માત્રામાં વધી રહ્યા છે. પાપોની આ શૃંખલાને ઘટાડવામાં આવે તો વિશ્વમાં કોઈ પણ પ્રકારના પ્રયત્ન વગર સુખ-શાંતિ વધવા માંડે. આ કુદરતની સહજ અનાદિકાલીન વ્યવસ્થા છે. જેને નષ્ટ કરવાની તાકાત કોઈ પણ વ્યક્તિ, રાષ્ટ્ર કે વિશ્વની નથી. સમગ્ર વિશ્વમાં વ્યાપક રીતે પાપ ઘટે તો વિશ્વ આખું'ય સુખ-શાંતિ પામે અને તમે વ્યક્તિગત પાપો ઘટાડો તો વ્યક્તિગત તમને સુખ-શાંતિ મળે. કોઈપણ ખોટું કામ કરતા કે કોઈને દુઃખી કરતા પૂર્વે માત્ર એટલું વિચારો કે આનાથી બંધાતું પાપ મને ભવિષ્યમાં દુઃખી કરશે. આટલો વિચાર કરવાથી તમારા ઘણા પાપો ઘટી જશે. માટે સુખ-શાંતિ પામવાના રાજમાર્ગ સમાન પાપભીરુતા ગુણને પ્રગટાવી સુખી થાઓ.

9

પ્રસિદ્ધ દેશાચારીનું પાલન

oo

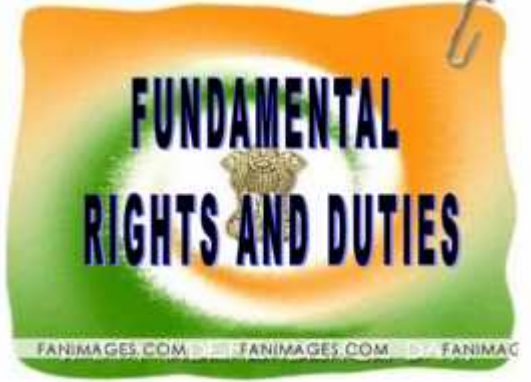
જાણીતા લોકસાહિત્ય અને હાસ્યના સદાબહાર કલાકાર સાંઈરામ દવે એ ગુજરાતીની એક રમૂજ વ્યાખ્યા આપી છે. ‘નો પાર્કિંગ’ ના બોર્ડ પાસે વાહન પાર્ક કરનારા અને ‘કચરો અહીં ન નાખવો’ લખ્યું હોય ત્યાં જ ઉકરડો કરનારા આપણે ગુજરાતીઓ’ વાસ્તવિકતા પણ ખરેખર એવી જ છે. નિયમ ભંગ કરવાની આપણી કુટેવની લંબાઈ કિલોમીટરમાં નહી પણ પ્રકાશવર્ષમાં માપવી પડે. **શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવા જરૂરી પાંચમો ગુણ કહ્યો છે “પ્રસિદ્ધ દેશાચારીનું પાલન”**. આપણી કલ્પનામાં ભગવાન એટલે ધર્મની બાબતો અને ક્રિયાકાંડોથી જ જીવન વિતાવવાનો ઉપદેશ આપનાર વ્યક્તિ છે. પણ વાસ્તવિકતામાં આપણી પ્રત્યેક પળને સુખ-શાંતિથી ખુશનુમાં રાખવાનો ઉપદેશ આપે તેનું નામ પરમાત્મા છે. અને તે વ્યાખ્યા ભગવાન મહાવીરે આપેલ સુખી થવાના ૩૫ ગુણોના ઉપદેશ દ્વારા ચરિતાર્થ થાય છે. આપણા દેશના કાયદાનું ત્રણ પ્રકારે વર્ગીકરણ કરીએ. આપણા દેશના ઢગલાબંધ કાયદાઓ આપણે પાળીએ છીએ, ઢગલાબંધ કાયદા તોડીએ છીએ, અને ઢગલાબંધ કાયદાઓ મજબૂરીથી તોડવા પડે છે. પણ અહીં સરકારે સ્વાર્થ પોષવા નાખેલા ગજા બહારના કાયદા કે નિયમોની વાત નથી કરવી. તમારા પગ નીચે પાણીનો રેલો નાખવો છે. આપણે સરકારના માટે તેની કાર્યપદ્ધતિ અને ભ્રષ્ટાચાર માટે તો ખુલ્લેઆમ બોલીએ છીએ, લખીએ છીએ, વાંચીએ છીએ પણ કો’ક દિ ખુદની બાબતમાં તો વિચારો, જે બાબતમાં આપણે કાંઈ કરવાનું છે

તેમાં ઉણા કેમ ઉતરીએ છીએ. યાદ રહે, સરકાર પાસે હક માંગવાનો તેને જ અધિકાર છે જે દેશ પ્રત્યેની પોતાની ફરજો બજાવે છે. દેશના લોકતંત્રની ખરાબીઓ માટે બેફામ બોલનારા અને તેની પાસે જાત-જાતના હકોની માંગણી કરનારા બિરાદરોને મારે પૂછવું છે કે દેશ પ્રત્યેની તમારી ફરજો તમે કોઈ દિવસ ચૂક્યા તો નથી ને ???

તમને દેશની ફરજો ચૂક્યા નથી ને ? એમ પૂછતા'ય શરમાવા જેવું છે ખરેખર તો આજે એમ પૂછવું પડે તેવી હાલત છે કે તમે કોઈ દા'ડો દેશ માટે ફરજ બજાવી છે ??? આપણી પોઈન્ટેડ ફીંગર કરતા બીગ ફીંગર (પહેલી કરતાં બીજી આંગળી) હંમેશા મોટી જ હોય છે. તેમ કોઈની ફરજો કરતા

આપણી ફરજો વધુ હોય છે. જો તમે તમારી ફરજ બજાવતા નથી. તો દેશના રાજકારણીઓને ફરજ બજાવવાનું કહેવાનો અધિકાર શું છે ? આપણા દેશમાં તો બાપ ! કેટલી ગંદકી ? જ્યાં ને ત્યાં કચરાના ઢગલા હોય. અમેરિકામાં તો ક્યાંય રોડ પર કાગળિયુ'ય ના દેખાય.' અમેરિકાથી ભારત પાછા આવેલા શ્રીમતી પટેલ આવી વાત કરતા-કરતા બિસ્કીટનું રેપર રોડ પર ક્યાં નાખી દે તમને ખબરે ના પડે !!! એ અમેરિકાની પ્રેમિકાઓને કહેવાનું કે ત્યાં તો કો'ઈ દા'ડો રોડ પર કચરો ન'તા કરતા આજે અહીં ભારતમાં આમ કેમ ? અગર તમે સ્વચ્છતાની વાતો કરો છો તો લો આજથી શપથ “હું કોઈ દિવસ રસ્તા પર કચરો નહીં નાખું” અને જો શપથ ના લેવી હોય તો સરકારને ભાંડવાનું બંધ કરો. અને અમેરિકા બહુ ગમતું હોય તો હાલવા માંડો ત્યાં તમારા વગર અમારો દેશ નિરાધાર નહીં થાય. પણ અહી રહીને અહીંનું ખોદવું એવી રાષ્ટ્રદ્રોહિતા કેમ કરો છો ! “એ'લા રુપેનભાઈ ! આજનું છાપું જોયું આજે ફલાણા મંત્રીનું ૧૨૫ કરોડનું કૌભાંડ બહાર આવ્યું” બાઈક પર ફુલસ્પીડે જતાં-જતાં મોબાઈલ પર કો'ક તમારા જેવો જ ગામ-ગપાટા કરનારો આટલું બોલે છે ત્યાં કો'ક પોલિસ તેને

પકડીને લાઈસન્સ માંગે છે. ત્યારે ‘ખબર છે હું કોણ છું ! એમ કહીને પોતાના (કાનૂન કે હાથ બંધે લખ્ખે હોતે હૈ) (ના, ગૂંડો કે!) ઓળખાણવાળા પોલિસ ઓફીસરને વચ્ચે પાડીને કે ૫૦ રૂ. ની નોટ ધરીને છટકી જનારાનું હોલસેલ માર્કેટ સ્વર્ણિમ ગુજરાતમાં પ્રત્યેક શહેરે છે. જો તમારા જેવા સજજનો (તમને સજજન કીધા !!! છો ખરા ?) આવી ગુસ્તાખી કર્યા કરશો તો ઉપરના લેવલે સુધારો ક્યાંથી આવે ? કારણ આ નાના ગુનાઓ જ મોટા ગુનાની નેટ પ્રેક્ટીસ છે. ખેલદિલિથી કહો તમે મોટા ગુના કરતા નથી મતલબ લાંચ લેતા નથી, કટકી ખાતા નથી તેમાં તમારી ખાનદાની કામ કરે છે ? કે તમને એ પોસ્ટ મળી જ નથી. એના કારણે આ ગુના નથી કરતા ? શું તમને કોઈ ધારાસભ્ય બનાવે તો તમે લાંચ નહી જ લો ને ? આ વાતો દેશના ભ્રષ્ટ રાજનેતાના બચાવ માટે જરાય નથી એમાં તો ધરખમ સુધારો જરૂરી છે. પણ હાલ, આપણી મનોવૃત્તિ ચકાસવા માટે છે. તમે તો નક્કી કરો જિંદગીમાં ખૂવાર થઈ જાઉં તો’ય લાંચ નહીં આપું” તો’ય તમને ધન્યવાદ (કરશો ??) આવી ઢગલાબંધ બાબતો છે. જેમાં ટેક્સ ચૂકવવાની વાત નથી, કલાકો દેશ માટે ફાળવવાના નથી, કોઈ મોટી બુદ્ધિ લડાવવાની નથી. છતાં તેવા કાનૂનોનો આપણે ઠંડે કલેજે સવિનય ભંગ કરીએ છીએ. અને દેશને બરબાદી તરફ ધકેલવા માટે નાનો ધક્કો પૂરો પાડીએ છીએ.

હિંમત હોય તો સરકાર સામે લડો પણ એવી રીતે કે સરકારને કાંઈક હલવું પડે. તમે અંદર-અંદર વાતો કર્યા કરીને સરકારનું કાંઈ સુધારી શકતા નથી. તો શા માટે સમય વેડફો છો.

સામાન્યથી ભારત દેશનો (ગુજરાતનો તો છે જ !) વણલખ્યો નિયમ છે કે નિત્ય પંખીને યણ નાખવા, કૂતરાને રોટલી (તાજી !! વાસી નહીં!) નાખવી, ગાય-ભેંસને ઘાસ નીરવું, આવી પશુ પ્રેમની પ્રવૃત્તિ એ પણ પ્રસિદ્ધ દેશાચારીનું પાલન છે. (આજથી ચાલુ કરજો) ‘માનવ સેવા એ પ્રભુસેવા’ આપણું સૂત્ર નથી. (હા !!! નથી !) આપણે ત્યાં તો પશુ-પંખી-જીવ-જંતુ સુધી તમામની દયા કરવાનું પ્રેક્ટીકલ અને દૈનિક જીવનમાં શીખવવામાં આવે છે. ‘માનવ સેવા એ પ્રભુ સેવા’ ના રૂપકડા સૂત્ર હેઠળ કેટલાક બિનભારતીય ધર્મીઓ આપણને પશુ દુનિયાથી દૂર હટાવે છે. ગુજરાતમાં જૈનોની ૨૪૨ નાની-મોટી પાંજરાપોળો છે. જેમાં ગાય-ભેંસ બળદ-પાડો આદિ તમામ

પશુઓને આશરો અપાય છે. આજે માત્ર જૈનો જ નિત્ય (રોજ) ૧ કરોડ (અર્થાત્ વર્ષે ૩૬૦,૦૦,૦૦,૦૦૦ ત્રણસો સાઠ કરોડ) રૂપિયા પાંજરાપોળોમાં વાપરે છે. (આ આંકડો માત્ર ગુજરાતનો જ છે !) (જૈનો પથ્થરમાં જ રૂપિયા નાખે છે બોલનારા ફરી વાંચે) આનું મૂળ કારણ આપણી હિન્દુ સમાજ વ્યવસ્થા છે. જ્યાં પ્રાણી-પંખી આદિ તમામ જીવસૃષ્ટિને જીવવાનો અધિકાર છે. હા !, આ જીવસૃષ્ટિને પોષવાના પુણ્યના કારણે જ આજે જૈનો સૌથી વધુ સુખી અને સમૃદ્ધ છે. અર્થાત્ પ્રસિધ્ધ દેશાચારીનું પરિપાલન કરવું એ સુખી બનવાનો રાજ માર્ગ છે. જુઓ આવી અનેક બાબતો છે દા.ત. મર્યાદાસભર વસ્ત્રો પહેરવા, સંયમિત રહેવું, કોઈને ચૂસવા નહીં આ બધા જ પ્રસિદ્ધ દેશાચારનું પાલન કરનારા એકાન્તે ૧૦૦% સુખી જ થાય છે. માટે સુખની ઈચ્છા રાખનાર દરેકને આ ગુણનું પાલન કરવું અંત્યાવશ્યક છે. દેશના આચારો પાળીને દેશમાં રહે-રહે જ સુખી થાઓ.

નિંદાનો ત્યાગ

oo

ઘરમાં કે દુકાનમાં જો ૫-૧૦ મિનિટ નવરાશ મળે અને સરખે-સરખા વાતો કરવા મંડી પડે તો વાતોમાં મૂળ તત્વ ક્યુ હોય ? પારકી પંચાત. આ પારકી પંચાતમાં પારકી નિંદા પણ ભળી જાય. ફલાણાએ આમ કરવા જેવું નહોતું ખોટું કર્યું ! આમ કર્યું હોત તો સારુ થાત ! પણ એનામાં બુદ્ધિ જ ક્યાં છે ? (હા ભાઈ !!! તમને ભાડે આપી પછી ના જ હોય ને !!!) આવી નકામી નિંદા-કોન્ફરન્સમાં ભારતની ૧૧૦ કરોડની વસ્તીના દૈનિક ૧૧૦ કરોડ કલાક (સરેરાશ) તો જતા જ હશે. (અર્થાત્ વર્ષે ત્રણ લાખ સાઠ હજાર કરોડ કલાક !!!) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવા જરૂરી છઠ્ઠો ગુણ કહ્યો છે. નિંદાનો ત્યાગ. કદી કોઈપણ વ્યક્તિની નિંદા ન કરો. તમને તમારી નિંદા કરે તે નથી ગમતું તો બીજાની નિંદા શા માટે કરો છો ? કોઈના ઘરના આંગણાનો કચરો સાવરણીથી સાફ કરવા તમે તૈયાર નથી થતા. પણ કોઈના જીવનનો દુર્ગુણ જીભથી સાફ કરવાની તલપ રાખો છો. કમાલ છે તમને ??? તમને નિંદા કરવાની કુટેવ છે ને ? તે ખરાબ લાગે છે ? તમે જેની નિંદા કરો છો તે વ્યક્તિને ખબર પડશે કે ફલાણા ભાઈ તમારી નિંદા કરતા હતા ત્યારે તમારા માટે શું વિચારશે ? ભલે, તમે તેનાથી બળવાન છો તે તમારુ નહી બગાડી શકે પણ તમે શા માટે કોઈને અળખામણા થાઓ છો ? જે વ્યક્તિની તમે નિંદા કરો છો તેનું તમારી નિંદા દ્વારા કાંઈ બગડતું તો છે નહિં. ઉલટાનું તમે બીજાના છિદ્રો બોલીને સામેનાની આગળ ખરાબ થાઓ છો. નિંદા કરવાથી નુકશાન નિંદા કરનારને જ થાય છે. તમે આજે જેની નિંદા કરો છો. તે કાલે તમારી બમણી નિંદા કરશે. આ ચક્રમાં આપણી જીભને વ્યાયામ થાય છે. લોકોને તમાશો જોવા મળે છે. બાકી કાંઈ વળતું નથી. આજે બપોરના ઓટલા પર બેસીને ગામ આખાની નિંદા-કૂથલી કરનારા મહિલા મંડળો સંકલ્પ કરે કે બપોરે ૨ ક. ભજન ગાઈશું. બપોરે ૨ કલાક સારુ પુસ્તક વાંચશું. એક જણ વાંચે બાકીના સાંભળે તો

કેટલો બોધ થાય ? જો ... કે ... બપોરની સિરિયલોનું ચાની જેમ વ્યસન થઈ ગયું હોય તેને નિંદા કરવાની પણ વાત ન આવે કે ભજન-પુસ્તકનીય ન આવે. ૨૪ કલાકમાં ગમે ત્યારે જોવાતા પિકચરો કે સિરિયલોમાં સંસ્કારનું તો ધોવાણ થાય જ છે. છતાં કદાચ એ વાત બાજુ પર મૂકીએ તો'ય તમને ટી.વી. જોવાથી ઉપયોગી થાય અરે ! પૈસા કમાવામાં, કે બુદ્ધિ વિકસે તેવું, દેશના વિકાસ માટે કે પરિવારની એકતા ટકાવનારી કોઈ બાબતો શીખવા મળે છે ? અને આવું કશું જ ન મળતા છતાં માત્ર આપણી દુષ્ટ વૃત્તિઓને પોષવા આપણે તેની સામું બેસી રહીએ તેમાં કેટલું વ્યાજબી છે ? તે વાચક સ્વયં વિચારે મૂળ વાત પર આવીએ, કે નિંદાના ચક્કરને તોડવા માટે તમે પ્રશંસાનું શસ્ત્ર અજમાવો (તમે ચૂપ તો રહી જ નથી શકવાના ને ?) કો'કે કરેલી સારી વાત, કો'કનું સત્કાર્ય તમે કહેતા ફરો, કમ સે કમ દિવસમાં પાંચ વાર તો કો'કની પ્રશંસા કરવી જ. આનાથી નિંદાનો દુર્ગુણ ધીમે-ધીમે દૂર થશે. અને અત્યાર સુધી નિંદા કરીને જે તમારી છાપ તમે બગાડી છે તે'ય સુધરશે. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે દીક્ષા (સંન્યાસ) ગ્રહણ બાદ જ્યાં સુધી પૂર્ણ જ્ઞાન (કેવળજ્ઞાન) ન પ્રગટ્યું ત્યાં સુધી અર્થાત્ સાડા બાર વર્ષ સુધી મૌન જ રહીને જંગલોમાં કઠોર તપ પૂર્વક સાધના કરી હતી. અને આવા પ્રયંડ તપોબળ દ્વારા આત્મા પરથી મોહના તમામ વિકારો હટી ગયા ત્યારે તેમને દેશના (સત્સંગ) આપવાની શરૂઆત કરી. મતલબ પૂર્ણજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ પછી જ તેમને જગતને ધર્મનો રાહ ચીંધ્યો. અને માટે જ તેમના માર્ગના કોઈપણ વિધાનો કદી ખોટા ઠરી શકતા નથી. કદી કોઈને દુઃખી પણ કરતા નથી. (આપણે વિચાર્યા વગર જ બોલી નાખીએ એટલે મુસીબતો સર્જાય છે !!) મહાવીર સ્વામીએ સુખી થવાના છઠ્ઠા ગુણમાં એક વિશેષ વાત કરી છે કે જો તમે ખૂબ નિમ્ન કક્ષાના હોવાના કારણે નિંદા વગર ન જ રહી શકો તો (આ વાત નિમ્ન કક્ષાના લોકોની છે !) પણ મોટી વ્યક્તિઓની નિંદા તો ન જ કરવી. અહીં નિમ્ન એટલે નિંદાના વ્યસનવાળી કોઈપણ જાતિની વ્યક્તિ એમ અર્થ કરવો. મોટી વ્યક્તિની નિંદા કરનારને ખૂબ જ કટુ ફળ ભોગવવા પડે છે. કોઈ રાજકારણી, શ્રીમંત, પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ ખોટી હોય તો'ય પ્રબળ પુણ્ય ધરાવતી હોય છે. તો જ તેમને તેવો મોભો મળે. અને તમને તેવો મોભો નથી મળ્યો માટે માની જ લેવું પડે તમારું પુણ્ય તેનાથી ઓછું જ છે. હવે સમજો કે જેની પાસે શસ્ત્રો ઓછા હોય કે ઉત્સાહ ઓછો હોય

અને વધુ શસ્ત્ર વાળા કે વધુ ઉત્સાહવાળા સામે યુદ્ધ કરે તો લગભગ હારે જ છે. તેમ ઓછું પુણ્યવાળી વ્યક્તિ વધુ પુણ્યવાળાની નિંદા કરે તો ટકી શું શકવાનો ? હા, રાજકારણી કે અન્ય કોઈ વ્યક્તિનું કોક પગલું સમાજને અહિતકર હોય તો સંગઠિત થાઓ. જેથી દરેકનું પુણ્ય ભળે. પછી એવું કાંઈક વિચારીને કરો. (રિપિટ ! વિચારીને) કે જેનાથી સામેનાને પણ થોડો ઘસારો પહોંચે બાકી, સરકારના ભાવવધારા સામે ૧૦,૦૦૦ વ્યક્તિઓ ખાલી પોતાના શ્રુપમાં આક્રોશ ઠાલવે તેનાથી શું વળે ? ૨૦૦ વ્યક્તિ પણ સંગઠિત થઈને કાંઈક કરે તો કાંઈક થાય. અરે ! વાત તો એ હદે વણસી છે કે આપણે સર્વોપરિ એવા ધર્મની પણ નિંદા કરતા ખચકાતા નથી. મંદિરો અને દહેરાસરોને વધતા અને વિશાળ થતા જોઈ નવરી બજારો કૂતરાની જેમ ભસે છે કે ગુજરાતના સેંકડો લોકોને રહેવા ઘર નથી અને આ ભગવાન માટે જુઓ તો ખરા ! નાનું મંદિર બનાવ્યું હોત તો વાંધો શું હતો ? મારે એ દોઢઢાઢ્યાઓને કહેવું છે. આપણા રાષ્ટ્રપતિ ભવનની જગ્યા ગરીબો માટે ફળવાય તો ૧૦,૦૦૦ (દસ હજાર !) ગરીબ કુંટુંબો રહી શકે તેમ છે. કાઢી નાખો રાષ્ટ્રપતિ ભવન ! એક માણસને રહેવા બે રૂમ રસોડું તો હદ થઈ રહે ! ત્યાં કાંઈ ચાલતું નથી એટલે ભગવાનનું પડાવવા આવવાનું ? ભગવાન જેટલી નિરાગતા, વૈરાગ્ય, આધ્યાત્મિક ઉંચાઈ, પ્રકૃષ્ટપુણ્યાઈ ભારતની ગરીબ પ્રજાની નથી એટલે તે રહેઠાણ નથી પામતું. એક જગ્યાએ કો'ક લેખકે બાફેલું કે ભગવાન ! તારા વાઘા કેવા રૂપેરા હોય છે. તારા ઉત્સવમાં કેવું માણસ મળે છે ? મારી નાની બહેનના ફોક પર કોઈ થીગડુ'ય નથી મારતું. મારા ૧૫ ઓગસ્ટના વક્તવ્યમાં પ્રજાજનો દેખાતા જ નથી. અરે ! પણ તમે ભગવાન જેવા થાઓ તો ખરા ! એક પારકી નિંદા છોડી નથી શકતા અને ભગવાન જેવા વાઘા ને ઓડિયન્સ માંગો છો. કાંઈ બુદ્ધિ છે ? અને યાદ રહે ! વિશાળ દેવાલયોમાં ભક્તોની ભાવના વિશાળ થાય છે. અને તે વિશાળ ભાવનાના કારણે જ ગરીબોને અન્ન, વસ્ત્ર, મેડિકલ કેમ્પ જેવી સુવિધા પૂરી પાડે છે. આ ભાવનાઓનું ઉદ્ગમસ્થાન આવા મહામંદિરો જ છે. માટે આવી નિંદાઓના પાપમાંથી છૂટો અને સાચા અર્થમાં સુખી બનો

સુયોગ્ય ઘરમાં વસવું

oo

માનવીની મુખ્ય ત્રણ જરૂરિયાત છે. (૧) રોટી, (૨) કપડા, (૩) મકાન – આ ત્રણ સિવાયની બાકીની ચીજો માનવી લગભગ જરૂરિયાત માટે નહીં પણ સુવિધા માટે ઉભી કરે છે. પણ આ ત્રણ ચીજોમાં આપણે કેવી રીતે, કેવું મેળવવું તે બાબતે પણ ઉપદેશ ભગવાને આપ્યો છે. **શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવા જરૂરી સાતમો ગુણ કહ્યો છે. અતિગુપ્ત કે અતિ પ્રગટ ન હોય તેવા, સારા પાડોશવાળા, પરિમિત બારણાવાળા ઘરમાં રહેવું.** અગર આ જ વાત અત્યારના સંદર્ભમાં વિચારીએ તો બોલી ઉઠીએ. વાહ ! આટલું સુંદર અને સચોટ નિવાસસ્થાન બીજા કોઈએ નથી બતાવ્યું. આપણું નિવાસસ્થળ ખૂબ ગુપ્તસ્થાનમાં હોય તો પોલીસ કર્મચારીઓની શંકાનું કારણ બનશે. આપણું ઘર ગુપ્ત સ્થળે હોય તો ચોર, ગુંડા જેવા તત્વો પણ આવતા ખચકાય નહીં. તેમના આવ્યાની ખબર બીજાને ન પડવાથી લૂંટાવાનો ભય રહે. તેવી જ રીતે અધમવૃત્તિઓને પોષનારા પણ આવા સ્થાનનો ફાયદો ઉઠાવે માટે આવા તમામ દુષણોથી બચવા માટે પરમાત્માએ ગુપ્ત સ્થાનોમાં રહેવાની ના પાડી. સામે છેડે અત્યંત ખુલ્લા (પ્રગટ) ઘરોમાં પણ ન રહેવું. અન્યથા ઘરની ગુપ્ત વાતો બીજા જાણી જાય તો અનર્થ થાય. અતિપ્રગટ ઘરમાં રહેનારાની બેન-દીકરીઓની મર્યાદા ક્યારેક લક્ષ્મણ રેખા ઓળંગી જાય. માટે અતિ પ્રગટ ઘરમાં પણ ન રહેવું જોઈએ. ઘરના આસ-પાસના લોકો અર્થાત્ પાડોશી વર્ગ સારો હોવો જોઈએ. (તમારા પાડોશીના પાડોશી સારા છે !!!) જો તે સારા હશે તો તમારામાં પણ સંસ્કારિતા જળવાશે. જો આસ-પાસની વસ્તી સારી ન હોય તો બાળકોમાં ગુણીયલતા ક્યાંથી આવશે ? જો પાડોશી સારા હશે તો સંકટમાં સાથ આપશે એટલે સારા સજ્જન પાડોશી એ આપણા નિવાસસ્થાનનો મહત્વનો મુદ્દો છે. અને ત્રીજી વાત ઘરને બારણા બહુ ન

હોવા જોઈએ. કારણ કે વધુ બારણા ઘરમાં ચોરીની ચિંતા વધારે છે. કુકર્મ આચરનારાને ઝડપથી ભાગવાની તક વધુ બારણાવાળા ઘરોમાં જલ્દી મળે છે. વાસ્તુશાસ્ત્રાનુસાર પણ વધુ વધુ બારણા રહેનારના સુખી જીવન માટે વિધ્નકર્તા છે. માટે વધુ પડતા બારણાવાળા ઘરમાં ન રહેવું જોઈએ. અહીં જણાવેલા દોષોથી મુક્ત ઘરમાં રહેવા માત્રથી ઘણા દૂષણો ટળી જાય છે. વળી, ઘર આપણા મોભાને અનુરુપ જોઈએ. આજના કાળમાં આપણે આપણાથી વધુ સુખી લોકો સાથે રહેવાની ભાવના રાખીએ છીએ. હકીકતમાં આપણાથી વધુ સારા લોકો સાથે રહેવું જોઈએ. આખા ગામની પ્રજા શહેર તરફ દોડે એટલે આપણે'ય શહેરમાં દોડીએ. શહેરમાં 'સિટિ વિસ્તાર' માં રહેનારા સોસાયટી વિસ્તારમાં દોડે છે. અને સોસાયટી વિસ્તારમાં રહેતા લોકો ફાર્મહાઉસ તરફ વળ્યા છે. આખર ગામડામાંથી ગામડામાં અને આ દોડમાં નાના માણસો લોન અર્થાત્ દેવાના ચક્રકરમાં ફસાય છે. ઘર સારુ, સ્વચ્છ, આકર્ષક રાખવા માટે આપણા ગજા બહાર ખર્ચો ન કરવો જોઈએ. તમે ગમે ત્યાં કપડા નાંખો નહી, ઘરની ચીજવસ્તુ ગોઠવીને રાખો. પથારી ઉપર ચાદરો વ્યવસ્થિત પાથરી રાખો. ઘરમાં નકામો કચરો ના રાખો. તો 'ય ઘર દીપી ઉઠે. પણ શિસ્ત જેવું હોય તો ને ??? બીજું શહેરમાં ખૂબ જ નાના નિવાસસ્થાનો હોય છે. જ્યારે ગામડામાં ગાર-માટીના પણ વિશાળ ઘરો હોય છે. આપણી ભાવનાની સંકુચિતા અને વિશાળતાનો આધાર આના ઉપર પણ રહે છે. જે સમજી શકાય તેવી વાત છે. વળી, ઘરનું બાંધકામ પણ કેવા દ્રવ્યોથી થયું છે તેના પર પણ આપણી સુખ-શાંતિનો આધાર રહે છે. એક સાવ ખોટો ખ્યાલ આજની પ્રજામાં છે કે ગાર-માટીના ઘર એટલે કાચા મકાન અને પાકા મકાનો એટલે સિમેન્ટના મકાન. આ સાવ ખોટી વાત છે. સિમેન્ટની ઈમારતોનું આયુષ્ય ૧૦૦ વર્ષનું હોય છે. ગાર-માટીના મકાનનું ૧૫૦ થી ૨૦૦ વર્ષનું. હા, ગાર-માટીના મકાનમાં પ્રતિવર્ષ લીંપણું કરવું પડે. પણ આ મહેનત ઝાઝી નથી હોતી અને પશુધન ઘર આંગણે હોય તો છાણનો ખર્ચ પણ ન થાય. આવા ગાર-માટીના ઘર ઉપર રંગકામ આદિ કરાવ્યું હોય તો અત્યંત દીપી ઉઠે. અસ્તુ આ'તો પ્રાસંગિક વાત થઈ પણ ઘરમાં રહેનારા સારા હોય તો ગમે તેવા ઘરમાં'ય લોકોને આવવું ગમે અને ઝગડાળુ કે માયાવી પ્રજાની માલીકી હોય તો બંગલામાં પ્રવેશ પણ

કરવો અનિચ્છનીય થાય એટલે જ ક્યાં મહેમાન થવાય ક્યાં ન થવાય એ માટે આ બે દુહા યાદ રાખવા જેવા છે.

જ્યાં આદર જ્યાં આવકાર, જ્યાં નૈનુંમાં નેહ

ઉસ ઘર જાઉં સાજન, ભલે વરસે ભાલા-મેહ (૧)

નહિ આદર નહિ આવકાર, નહીં નૈનુંમાં નેહ

ઉસ ઘર કભી ન જાઈએ, ભલે કાંચન વરસે મેહ (૨)

એટલે ઘર બનાવવાની બાહ્ય સુસજ્જતા સાથે ઘરમાં રહેનારા'યેય સારા બનવું એ આવશ્યક છે.

આ ગુણ પ્રગટાવીને સુખી થાઓ.

oo

‘દોસ્તી’, મિત્રતા, આજના કાળમાં ખૂબ જ વધતી જતી આવશ્યકતા છે. કારણ ઘરમાં ભાઈ-ભાઈ વચ્ચેના સંબંધો આજે વણસ્યા છે. જો કે દોસ્તીમાં સગા ભાઈ જેવી સંબંધની મીઠાશ કદી પામી નથી જ શકાતી. પણ હવે જે પરિસ્થિતિ આવી છે તેમાં જ વધુ સારાઈ જળવાય તેવી સલાહ આજથી સેંકડો વર્ષો પૂર્વે થયેલ **શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવાના આઠમાં ગુણ તરીકે આપી છે. તે આ સદાચારીઓની સંગત કરવી.** આમાં એક વાત એ વિચારો કે તમારી સંગત કરનાર શું સદાચારીની સંગત કરનારો કહેવાય ?? (ખબર પડી !!!) ખેર, જે હોય તે પણ આપણે સુધરવા સારા અર્થાત્ સદાચારીની સંગત કરવી. સદાચારી કોને કહીશું ? આપણા આજના કાળ પ્રમાણે એમ કહી શકાય કે જે કોઈ-પણ જાતનાં વ્યસની ન હોય, લડાઈ-ઝગડા કરતો ન હોય, ભગવાનમાં આસ્થા ધરાવતો હોય અશ્લીલ મજાકો કરતો ન હોય અને વડિલોનું સન્માન જાળવતો હોય તેને સદાચારી કહેવાય. આમાંથી કો’કમાં કાંઈક ઓછું હોય તો તેટલી તેની સદાચારિતામાં ઉણપ કહેવાય. પણ આપણી આસ-પાસમાં આવા સજ્જનો મળી રહેશે જ. જેઓ વ્યસની પણ ન હોય, ઝગડાખોર પણ ન હોય, ધર્મમાં આસ્થા પણ ધરાવતો હોય, અશ્લીલ મસ્તી ન કરતો હોય અને વડિલોનું સન્માન પણ જાળવતો હોય.

વ્યસની વ્યક્તિ દગ્ગો આપનાર બની શકે છે માટે તેની સંગત ન કરવી જોઈએ, ઝગડાખોર વ્યક્તિ ક્યારેક આપણા જાનનું જોખમ કરી મૂકે તેવી શક્યતા છે માટે તેની સોબત ન કરવી, ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા ન રાખનાર નાસ્તિક તો નિર્ગુણી-દુર્ગુણીથી’ય બદતર છે માટે તેને સાથે ન ફરવું. અશ્લીલ મસ્તી કરનાર વ્યક્તિની માનસિકતા, ઉર્જા ખૂબ

પ્રદૂષિત હોય માટે તેનાથી દૂર રહેવું અને વડિલોનું માન ન જાળવનારો નફફટાઈ કરતા વાર ન લગાડે માટે તેને તજવો. આ પાંચ દૂષણો ન હોય તેવાની સોબત-મિત્રાચારી કરવી તે તમારા જીવનને સુખી-સમૃદ્ધ બનાવવાનો ઉપાય છે. દા.ત. તમે આવા કોક સજ્જન સાથે મૈત્રી કરી તો તમને ભય રહેશે કે સમાજ વેદિયો, ભગતડો કહીને વગોવશે. પણ આ બિરુદો દરેક સજ્જનને મળે છે તેવું નથી રુદિયુસ્તોને જ વધુ પડતા મળે છે. માત્ર સદાચારી અર્થાત્ જાલીમ દુષણો ન હોય તેવાની સોબત કાંઈ આવા બિરુદો આપે તેવું બનવાની શક્યતા ઓછી છે. વળી, ધંધો કરવામાં તો સમાજ તમારી સાથે જ પહેલો આવશે. કારણ તેને ખબર છે કે ધાર્મિક-સજ્જન વ્યક્તિ કોઈ દિવસ છેતરશે નહીં. અહીં માત્ર મંદિરોમાં જનારા, કથાઓના આયોજન કરનારા, નિત્ય પૂજા-પાઠ, પારાયણ કરનારાને ધાર્મિક નથી કહેવા પણ દયાળુ, યથાશક્તિ ધર્મનું આચરણ કરનારા, સંતોની સ્વાર્થ વિના સેવા કરનારાને ધાર્મિક કહ્યા છે. આવા ધાર્મિક-સજ્જનો ખોટુ ન કરે. માટે વેપાર વધારવા માટે પણ સજ્જન થવું (સજ્જન દેખાવું નહીં !!! થવું) અને સદાચારી સાથે રહેવું જરૂરી છે.

This is a marketing idea.

સદાચારીની સોબતમાં સૌથી શ્રેષ્ઠ તો સંતો-મહંતો જ આવશે. આજે કોઈપણ સંતો ધર્મ-રાષ્ટ્ર-સંસ્કૃતિ રક્ષાના કાર્યમાં જ પડ્યા છે. જાહેર મિડિયા એક નાની વાત મળે તો પણ મોટું સ્વરૂપ આપી દે છે. એક સંતે સમ્પત્તિ (બે નંબરની !) બનાવી તો તે પૈસો પોતાના માટે કેટલો વાપરશે ? એક બંગલો, ગાડી, થોડી ભૌતિક સુવિધા કે દેશ-વિદેશ ભ્રમણ. આ સિવાય તેમની સંપત્તિ મંદિર બાંધવામાં જશે તો પણ સમાજને હિતકારી છે. હોસ્પિટલ ખોલશે તો'ય સમાજ માટે. નાના ગામડાઓમાં સત્સંગ-ભવન કે વાડી બનાવશે. તે પણ સમાજ માટે. જે વ્યક્તિ પોતાની સંપત્તિનો મોટો ભાગ અરે ! ખુદના જીવનનો મોટો સમયગાળો ધર્મ-સંસ્કાર-રાષ્ટ્રની રક્ષા ખાતર ખર્ચે છે. તેના પર નાનકડી ભૂલોનો ખટલો ચલાવાય જ શી રીતે ? કાળુ નાણું સંત પાસે પકડાયું તે ગુનો છે. તો રાજકારણી, શ્રીમંત ઉદ્યોગપતિઓ પાસે પડ્યું રહેવું ગુનો નથી ? સંતોએ પૈસા રાખવાની જરૂર જ્યારથી શ્રીમંતો ધર્મમાં છુટથી ધન આપતા બંધ થયા ત્યારથી જ પડી છે. આજે કો'ઈ સાંસદ કે ઉદ્યોગપતિના નાણાંની તપાસ કરવા કેમ કોઈ C.B.I. નથી

જતી ? જેના પૈસાનો ૧ ટકો પણ સમાજ માટે નથી વપરાવાનો તેના માટે કોઈ પણ પ્રકારની તપાસ નથી થતી અને જેના પૈસાનો ઉપયોગ હંમેશા સત્કાર્યમાં થાય છે. જે નજરે દેખાય છે. (ભૂકંપમાં રાજકારણીઓ સરકારી રૂપિયા આપશે (અરે ! એમાંથી'યે લઈ જાય છે !) પણ ખિસ્સાના ૫ રૂ. કાઢે છે ???) તેમના પર કાળા નાણાંનો કેસ કેવી રીતે ચલાવાય ? પહેલા સાંસદો અને ઉદ્યોગપતિઓને પકડો પછી અહીં સુધી પહોંચો. પણ આ બધું આપણા (ખાસ તમારા !!!) પ્રયત્નો વગર કેવી રીતે થાય. એક સજ્જન બીજા સજ્જન સાથે સોબત, મૈત્રી કરે છે. ત્યારે સજ્જનોનું સંગઠન થાય છે. આજ રીતે મૈત્રી, દોસ્તી અનેક સજ્જનો સુધી વ્યાપે તો સજ્જનોનું સામ્રાજ્ય ચાલી શકે. આજે દુર્જનો સંગઠિત છે માટે તેમનું ચાલે છે. આપણા જેવા સજ્જનો સંગઠિત થાય તો તેમનું રાજ જરૂર બને. અને તો અનેક પાપાચારો કે જે સદાચારીને પણ દુરાચારી બનાવે છે તે અટકી શકે. અર્થાત્ સદાચારીની સંગત કરવી એ તમારા ખુદના માટે ફાયદો કરે છે તેમ સમાજ અને દેશ માટે પણ ફાયદો કરનાર છે. માટે જ ધાર્મિક સંગઠનો કે જે સંતોના માર્ગદર્શન હેઠળ ચાલે છે. તેમાં જોડાવું અનેક રીતે લાભકારી બનશે આમ, તમે સદાચારીની સંગત કરો અને કોઈ તમારી સંગત કરવાથી સદાચારીનો મિત્ર બની શકે તેવા બનો, અને આ ગુણના વિકાસ દ્વારા સુખી બનો.

oo

‘કૃતજ્ઞતા’ નામના ગુણ બાબતે ઘણું બધું લખાય છે, બોલાય છે અને તેનું પાલન કરનારા પણ ઘણા હોય છે. કૃતજ્ઞતા એટલે ઉપકારો યાદ રાખી ઉપકારોના માટે આપણે કાંઈક કરી છૂટવું. આપણા સૌથી નિકટના જો કોઈ ઉપકારી હોય તો તે છે માતા-પિતા. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવાના નવમાં ગુણ તરીકે કહ્યું છે. ‘કૃતજ્ઞતાને ધારણ કરવી’ હા, આ સુખી થવાનો માર્ગ છે. કારણ માતા-પિતાની આંતરડી કકળાવનારો કદી સુખી ન થાય. આજે કાળ ખૂબ ખરાબ છે. અને સૌથી વધુ મોટી ખરાબી છે વૃધ્ધાશ્રમો. જે બાળક મા-બાપને સાચવી ન શકે તેને પૃથ્વીમાતા નહી જ સાચવે. એક યા બીજી રીતે ફટકો પડશે જ. જે મા-બાપે આપણને જન્મ આપ્યો. જીવન આપ્યું, મોટા કર્યા એને વૃધ્ધત્વમાં ન સાચવવા જેટલા નિર્લજ્જ થવું એ નાલાયકતાની નિશાની છે. જેણે ૨૨-૨૨ વર્ષ આપણને સાચવ્યા. એ મા-બાપને માત્ર ૨ વર્ષના પત્નિના સહવાસથી છોડી દેતા જીવ શી રીતે ચાલે છે? આ એ જ પત્નિ છે જે પોતાના બાળકને સાક્ષાત્ શ્રવણ બનાવવા માંગે છે. અને પોતના પતિને શ્રવણ બનતા રોકે છે. તેનું બાળક શ્રવણનો અવતાર શી રીતે બને? કારણ કે બાળક તમારું સાંભળે નહી તો’ય તમને જુવે તો છે જ. જે બાળકે પોતાના મા-બાપને તેમના મા-બાપ સાથે કડકાઈથી વ્યવહાર કરતા જોયા છે તે પોતાના મા-બાપને સારી રીતે જાણવે તેવી આશા જ વ્યર્થ છે. ભારતીય પરંપરા તો સંતોની પરંપરા છે. અહીં અવતરિત પ્રત્યેક વ્યક્તિ સંત બનવાના ખ્વાબમાં રાચતી હતી. આજે વાત એ હદે વણસી છે કે લોકો સંત નહી સાચા સંતાન પણ બનતા નથી. જે પ્રભુને પૂજે તે સંત. જે મા-બાપને પૂજે તે સંતાન. અગર તમે સાચા સંતાન નથી તો તમે સંતના શરણમાં શાંતિ નહી જ પામી શકો. મા-બાપને ન પૂજનારા, ન સાચવનારાને તેના દિકરા નહી સાચવે

આવી બીક બતાવી પડે એ પણ શરમજનક બાબત છે. શા માટે આવી બીક બતાવવી પડે ? મા-બાપના ઉપકારોને સમજીને સંતાને તેમને પૂજવા જોઈએ. ઉપકારીના ઉપકાર યાદ રાખવાની પરંપરા જ આજે ખતમ થઈ ગઈ છે. આ ખૂબ જ ચિંતાનો વિષય છે. એક સામાન્ય વ્યક્તિ ઉંચો આવે ત્યારે અન્ય લોકોનો સહારો લઈને જ આગળ આવે છે. પોતાની બુદ્ધિ, પૂણ્ય, ક્ષમતાની સાથે અન્યની સહાયે પણ તેના વિકાસમાં ભાગ ભજવ્યો છે. તો આ ઉપકારને ભૂલવો માનવતા થોડી છે ? ઘણાનો કુતર્ક હોય છે કે પહેલા જ્યારે અમારી સ્થિતિ ખરાબ હતી ત્યારની વાત બરાબર છે કે તે અમારાથી વડિલ વ્યક્તિએ અમને સહાય કરી પણ આજે અમે તેમનાથી ઘણા આગળ નીકળી ગયા છીએ. સામાજિક સ્તરે અમારી ક્ષમતા, સંપત્તિ, સાથી-મિત્રો તેમના કરતા ઘણા ઉંચા દરજ્જાના છે. ત્યારે અમે તેમને મોટા માનીએ, ઉપકારી તરીકે આદર કરીએ એ બધુ યોગ્ય નથી લાગતુ. આજે જે પરિસ્થિતિ છે તે પ્રમાણે જ વ્યવહાર ઉચિત છે. એ ગાંડાલાલોને કહેવાનું કે ‘ભલા માણસ ! રણમાં તરસે મરતો રાજવી ૧ ગ્લાસ પાણી માટે આખું રાજ્ય આપવા તૈયાર થઈ જાય કારણકે નિરાધાર અવસ્થામાં જીવન્ત રાખવાના ઉપકારનું મૂલ્ય આંકડાઓમાં ન થાય. એ પાણી આપનાર ભલે ભિખારી માણસ હોય પણ રાજવીએ તેનો ઉપકાર કદાપિ ભૂલવો ન જોઈએ. માનો ! તે વખતે તે સામાન્ય માણસે રાજવીને પાણી ન આપ્યું હોત તો શું તે જીવત ખરો ? અને જો મરી જાત તો આ રાજ્ય સમૃદ્ધિ પામત ? અર્થાત્ સમગ્ર રાજ્ય સમૃદ્ધિ રાજા પુનઃ પામ્યો તેમાં તે વ્યક્તિનો ફાળો મહત્વનો છે. બસ, એ જ રીતે જન્મતા સાથે જ્યારે આપણી કુદરતી હાજત પ્રત્યે પણ જાગૃતિ ન હતી, બોલવાની-વાંચવાની તો દૂર ! જાતે ખાવાની પણ સમજ નહોતી. ત્યારે તમારી માતાએ જ તમને સાચવેલા. આજે ભલે તમે બુદ્ધિ, શિક્ષણ, સંપત્તિ, સામાજિક પ્રતિષ્ઠા બધા જ વિષયમાં તમારા મા-બાપથી આગળ છો પણ યાદ રાખો એ વખતે જ્યારે તમે જાતે ખાઈ પણ નહોતા શકતા ત્યારે તમારા મા-બાપે ત્યજી દીધા હોત તો તમે ત્યાં જ પૂરા થઈ ગયા હોત ! આજે તમે જ્યાં છો ત્યાં સુધી પહોંચવામાં સૌથી મોટો ઉપકાર તમારા મા-બાપનો જ છે. કેટલાક કુપુત્રો કહે છે કે જન્મ મા-બાપે આપ્યો તો સાચવવા તેમની ફરજ છે એમની ફરજ બજાવી એટલે અમારા પર ઉપકાર થઈ ગયો ? એ કુપુત્રો કાન ખોલીને સાંભળે (ના ! આંખ ફાડીને વાંચે !!!) કે તમને સારી રીતે

સાચવીને એમને એમની ફરજ ખૂબ સરસ રીતે નિભાવી. હવે તમે તમારી ફરજ સારી રીતે નિભાવો. જો જન્મ આપેલ બાળકને સાચવવું મા-બાપની ફરજ છે તો જે મા-બાપે જન્મ આપ્યો તેમને વૃદ્ધત્વમાં સાચવવા એ સંતાનની ફરજ છે. તમે એમાં તેના પર જરા'ય ઉપકાર નથી કરતા. આખર બચપણમાં ગોદ દે'નારને ઘડપણમાં દગો ન દે'તા ગુણને પ્રગટાવી સુખી બનો.

શ્રવણ

૧૨

ઉપદ્રવવાળા સ્થાનને તજવું

oo

હુમલો-આક્રમણ જેવા શબ્દો આપણને ભય ઉપજાવનારા છે. આ હુમલો અને આક્રમણને જરાક સરળ અને જુની ભાષામાં કહેવું હોય તો તે છે ઉપદ્રવ. આપણે હંમેશા ઉપદ્રવથી ડરતા જ રહ્યા છીએ. અને આપણી ક્ષમતા અને માનસિકતાને ચકાસીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવાના દસમા ગુણ તરીકે જણાવ્યું છે કે ઉપદ્રવવાળા સ્થાનને તજવું. આમ તો, ભગવાન મહાવીરે દીક્ષા ગ્રહણ બાદ સાડા બાર વર્ષ સુધી કઠોર તપ અને ઉપદ્રવવાળા સ્થાનોમાં સામેથી જઈને પ્રતિકુળતા વેઠી કર્મનો ક્ષય કરેલો. પણ કર્મક્ષય માટે જરૂરી છે માનસિક સ્વસ્થતા. માનસિક સ્વસ્થતા-સમાધિ કોઈપણ સંયોગોમાં ટકાવી શકવું એ કર્મક્ષયની પ્રાથમિક જરૂરિયાત છે. અને જો તે કેળવાઈ નથી તો ઉપદ્રવવાળા સ્થાને જવું ન જોઈએ. માટે ભગવાને પ્રાથમિક કક્ષાના જીવોને પ્રતિકુળ અર્થાત્ ઉપદ્રવવાળા સ્થાને ન જવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. ઉપદ્રવ અર્થાત્ આફત. જ્યાં જવાથી મુસીબત થવાની શક્યતા હોય ત્યાં ન જવું જોઈએ. ઘરની આસપાસ જો ચોર લોકો વસતા હોય તો તેવા ઘરને પણ ઉપદ્રવવાળું સ્થાન કહેવાય. તેને તજવું જોઈએ. જે ચીજનો વપરાશ આપણા માટે નુકશાન કારક હોય તે ચીજવસ્તુનો વપરાશ પણ તજવો જોઈએ. દાત. બજારુ ખાદ્યપદાર્થ. ગુણવત્તાની દૃષ્ટિએ બજારુ ચીજો ખૂબ નીચલા સ્તરની હોય છે. એ હકીકત છે. તો તેવી વસ્તુ ખાવાથી શરીરને ઉપદ્રવ થશે જ ને ? કોલસ્ટ્રોલ, ડાયાબિટીસ, બ્લડપ્રેશર આદિ બિમારીઓનું મૂળ બજારુ ખાદ્ય પદાર્થો જ છે. તો તે ત્યજવા જ જોઈએ. આજે માણસ પાપથી તો ડરતો નથી પણ મોતથીય ડરતો નથી. આખું મોઢું ભરીને પડીકી ખાધે રાખે એ પડીકી પર જ લખ્યું છે ‘આના સેવનથી કેન્સર થાય છે’ છતાં

બિન્દાસ બનીને માણસ બાધે રાખે છે. બીડી-સિગરેટના ધૂમાડામાં જિંદગીના ૫-૨૫ વર્ષ ઉડી જાય છે છતાં'ય લોકો છોડતા નથી. અગર છૂટવું જ છે. તો ઘણા રસ્તા છે. દા.ત. દર અઠવાડિયે ૧-૧ ઓછી કરો વિગેરે ..... પણ જેને પડી જ નથી તેને શું ? અરે આ શરીરને ઉપદ્રવ કરનાર છે તો તેનો ત્યાગ શા માટે નથી કરતા ? 'આદત સે મજબૂર હૈ' એ તો નિર્બળ અને નીચી કક્ષાના માણસોની વિચારધારા છે. શૂરવીર અને સારા માણસો તો ખોટુ છે એટલું સમજે એટલે છોડી દેવાના વિચારને અને આચારને અપનાવે. તમે કેવા છો એ જાતે જ નક્કી કરજો. અહીં ઉપદ્રવવાળા સ્થાનને તજવું એ ગુણનો ગંભીર અર્થ એમ પણ નિકળે કે જ્યાં સંસ્કાર ઉપર ઉપદ્રવ થાય તેવા સ્થાન પણ તજવા. દા.ત. નવરાત્રિ એક ધાર્મિક તહેવાર છે એવું કહેવું પણ હવે ધાર્મિક વ્યક્તિને શોભે તેવું નથી રહ્યું. ત્યાંની ખુલ્લેઆમ થતી દુષ્ટ પ્રવૃત્તિઓ આપણી આંખો અભડાવે તેવી હોય છે. તેવી જ રીતે કોલેજ કેમ્પસો, સિનેમા ગૃહો, ૩૧ ડિસેમ્બરના રંગ-રાગ આદિ પણ મર્યાદાવિહિન જ હોય છે. સજ્જનવ્યક્તિ માટે આ તમામ સ્થાનો સંસ્કાર પર ઉપદ્રવ કરનારા છે. જે દેશમાં મર્યાદા એક સન્માનનો અને પાલનનો વિષય ગણાતો હોય ત્યાં તે 'મર્યાદા' નામના અમૂલ્ય તત્વ પર ઉપદ્રવ કરનારા તત્વોને દૂર હટાવવા આપણે પુરુષાર્થ કરવો જ જોઈએ. પણ હાલ, જેની શક્તિ ન હોય તેણે તો માત્ર બચતા-બચતા દૂર રહેવું જ સલામત છે. એ જ રીતે આજે ભણતર કે પૈસો કમાવાના બહાને વિદેશની ધરતી પર જવાનો પ્રવાહ પણ વધે છે. વિદેશની ધરતી પર તો આપણને બાહ્ય-આંતર બન્ને પ્રકારે ઉપદ્રવ થવાની પૂરી શક્યતા છે. મારા-મારી કે ખૂન ત્યાં મોટી વાત નથી. વિદેશીને નાના ગુના હેઠળ પણ પકડીને જેલમાં પૂરવા ત્યાં ઘણીવાર બનતી ઘટના છે. અને એનાથી બચી શકાય પણ આંતર ઉપદ્રવ આપણી શ્રદ્ધા, આપણી ભક્તિ, આપણી સંસ્કૃતિ તો ત્યાં હણાય જ છે. ત્યાં મંદિરો ખૂબ દૂર છે. સંતોના સત્સંગ દુર્લભ છે. ત્યાં માનવતાની અમુક પ્રકારની બાબતો ચોક્કસ છે. પણ જે બાબતો આપણને વિશેષ જરૂરી છે. તે ત્યાં નથી જ. આહાર શુદ્ધિ પણ ત્યાં જાળવવી કપરી છે. જ્યાં બધુ જ આત્મધન લૂંટાય છે. ત્યાં પૈસા કમાવા કે ભણવા જવું જ અયોગ્ય છે. કદાચ જવું જ પડે તો પણ કાયમી સ્થિર રહેવું તો નિતાંત અયોગ્ય છે. સામે છેડે જે ઉપદ્રવથી બચાવે ત્યાં વધુ સમય ગાળવો જોઈએ. સામાજિક સેવાભાવી સંસ્થાઓ, આસ્થાના આલંબન

સમા મંદિરો, સેંકડોના જીવન બદલતી ધર્મ-કથાઓ આ બધાનો રંગ માત્ર પરભવ સુધારવા નહીં. અહીંયા પણ સાત્વિક આનંદની પ્રાપ્તિ આપનાર છે. આવા સ્થાનોમાં અવર-જવર કરવાથી સજ્જન વ્યક્તિઓ સાથે સંબંધ બંધાય છે. સજ્જનની સંગત ખરાબ કામ કરતા અટકાવે છે માટે પાપકાર્યોથી સહજ પણે બચી જવાય છે. માટે જ તમે સૌ બાહ્ય-અત્યંતર ઉપદ્રવ કરતા સ્થાનો ત્યાગ કરી સુખી બનો.

ગુટખાની ઉધઈથી જડબામાં કેન્સરનો સડો

ગુટખામાં રહેલું મ્યુટાજેન માણસની સાધારણ કોલિકાઓને અનિયંત્રિત કેન્સરમાં બદલી નામે છે: ૧૯૯૨ માં ગુટખાનું ૨૦૦ કરોડનું માર્કેટ આજે ૧૦૦૦ કરોડનું થઈ ગયું છે

૧૧/૨૨/૨૨ અમીત

તમે કોઈ જિવસ કોલોલિક પીવાનો સૂંઘી ખાવાનું ખાવું છે? ઘઉં-ચણા અતુલ આપીને છેલ્લા થય્યા વખતથી ખોરાકને ત્રણથી રૂબરૂ કરવી સૂઘી પીવે છે. તેનું મો શાર કોલેક સોલિન્ટર જેટલું ખુલે છે. તમા જુટખાની પેશીઓ એકથી જડ થઈ ગઈ છે કે તેના મુલખકત જમોલા કે ખપલા ખાવા જેટલું પણ મો ખૂટતું નથી. આટલું ઓછું કાચ તેમ તે જે કોઈ કહેવા વાગે તે સ્પષ્ટપણે કહી પણ શકતી નથી. તે ચાલી કરે તો સ્પષ્ટ-અસ્પષ્ટ નિકળે છે. પરિસ્થિતિ સમાપાવતી તેની વાત મેકસરમાં સ્પષ્ટ થકતી નથી. માંડ જ પર્ષના અતુલની આ કાચકત કેવી ચીતે થઈ, તે ખજાના જેવું છે.

કેવામાં ખુબ જાડાઈથી કેવામાં સખમુકસ કોલોલિકથી અતુલ લખીને ખુબ જ ખરાબ રીતે વિવચ્ય છે. તેનું મો ખુલતું નથી એ તે કોલોલિક

તકલીબ છે. તેને ખજર છે કે સખમુકસ કોલોલિકને મોના કેન્સરનો પુલ્કસીત છે. સખમુકસ કોલોલિકથી પોનું કેન્સર થવાની શક્યતા ૪૦૦ પછી વધી જાય છે. અત્યારે તો તેનું મો પુલ્કત ખૂલતું નથી. પરંતુ તેને ખજર છે કે આ પરિસ્થિતિનું અલિખ સ્થાન મોલ છે. આ વાવાનું કોલિકા માત્ર ને માત્ર નાના પાકિયામાં ખવતા મુટકા કે લખડાંમાં પડીકી છે. આ અંગે

કુપક વાત એ છે કે મુટકા કે પડીકી સિવાયનું કોલિકા બધારે ઘાતક છે. તમાકુનો પડીકીનો સિવાયનું કોલિકા અલ્પા સમયામાં કેન્સર થાય છે. તે કોલિકા કોલિકા ખતમા એક વાન થઈ કહી ગઈ છે કે સિવાયનું મુટકા કરતાં વધારે જાડીથી કેન્સર કરે છે. ડા. પોલેક મહેલના જણાવ્યા પ્રમાણે ૧૯૪૭માં થયેલા સર્વે પ્રમાણે ૮૦૦માંથી એક માણસને આ કેન્સર થતું હતું. આજે તે ૧૦૦માંથી ૬ લોકો એ કેન્સરની કાપટમાં આવી જાય છે. તેનું સંપૂર્ણ કારણ છે કે ૧૯૯૨માં મુટકાનું વેચાણ માંડ રૂપિયા ૨૦૦ કરોડનું હતું. આજે તે માર્કેટ રૂપિયા ૧૦૦૦ કરોડનું થઈ ગયું છે.

તમાકુનાં ઘાતક તત્ત્વો

- લાંબાનિકલ - કુર્ચે કાકુલકલકાં વપરાતું રસાયણ
- કાર્બોનિક કોલોલિક - ખટલાનું તેલી રસાયણ
- કાર્બોન મોનોક્સાઈડ - વાહનમાંથી નિકળતો ધુમાડો.
- કોલોલિક કોલોલિક - મેલ લેખલમાં વપરાતો તેલો મેલ
- કોલોલિક નિકોટીન - લેખલાંનું કાચકોલો લખે એટલેનું લો મલક.

૧૩

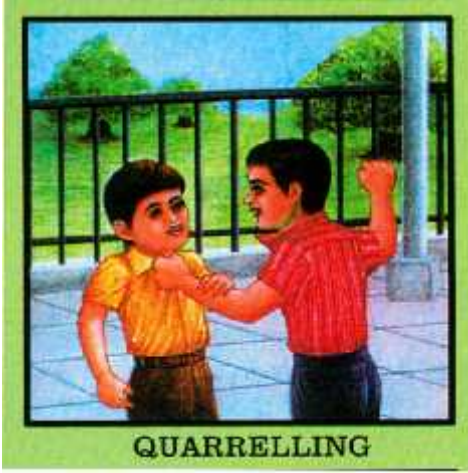
લોક ગર્હિત કાર્યોનો ત્યાગ

oo

જન્મ અને મૃત્યુ આ બે ઘટના એવી છે કે જેમાંથી આપણને એક દુનિયારૂપી રંગભૂમિ પર લાવે છે. અને બીજી દૂર હડસેલે છે. આ દુનિયાની રંગભૂમિ પર આવ્યા બાદ મનુષ્ય કેવો ખેલ કરે છે તેના પર દુનિયાના લોકો તેની પ્રશંસા કે નિંદા કરે છે. કેટલાક સારા કાર્યો દ્વારા પ્રશંસા પામે છે અને કેટલાક દુષ્ટતોની વણઝાર ચલાવી નિંદા પામે છે. અને માટે જ આપણી પ્રશંસાપ્રિય માનવ-જાતને સુખી બનવાના પ્રાથમિક ૧૧ માં ગુણ તરીકે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર જણાવે છે કે લોક ગર્હિત કાર્યોનો ત્યાગ કરવો. જે કાર્યથી તમારી લોકમાં નિંદા થાય તેવું કાર્ય કદાપિ ન કરવું. પ્રત્યક્ષ જ દુઃખી કરે તેવી વાત છે લોક નિંદિત કાર્ય કરવું તે. અને લોકો દ્વારા પ્રશંસા થાય તે પ્રત્યક્ષ જ સુખી કરનારી વાત છે. પણ આજના લોકો માટે એક સંસ્કૃત સુભાષિતમાં કહ્યું છે કે ધર્મસ્ય ફલમિચ્છન્તિ ધર્મ નેચ્છન્તિ માનવા : । પાપસ્ય ફલં નેચ્છન્તિ, પાપં કુર્વન્તિ માનવા : । માણસો ધર્મનું ફળ અર્થાત્ સુખ તો ઇચ્છે જ છે. પણ ધર્મની કરણીને ઇચ્છતા નથી. જ્યારે પાપના ફળ રૂપ દુઃખને કદાપિ ઇચ્છતા નથી પણ પાપ તો કર્યે જ રાખે છે. અગર આંબાની કેરી ઇચ્છો છો તો બાવળના બીજ શા માટે વાવો છો ? અને બાવળના બીજ વાવો છો તો આંબાની આશા રાખવાની મૂર્ખામી કેમ કરો છો ? જેવું આપો તેવું મળે. તમે ગાળ બોલો અને પેલો તમને ગાળ ન બોલે એવું બનતું હશે ? અરે ! જરા ઉંધુ વિચારો કે પેલી વ્યક્તિ તમારા માટે ઘસાતુ બોલે અને તમે તેના માટે ઘસાતું ન બોલો તેવું બન્યું છે ? અર્થાત્ આપણા દ્વારા કરાતું ખોટું કામ સમાજ વખોડે જ છે અને સમાજ દ્વારા થતી આપણી નિંદા આપણા દુઃખનું કારણ બને છે. અને માટે જ લોક ગર્હિત કાર્યો કરવા એ દુઃખનો માર્ગ છે. માટે તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. લોક ગર્હિત કાર્યોમાં માત્ર ચોરી, લૂંટ, ખૂન, મારા-

મારી જ નથી આવતી પરંતુ તમારા દ્વારા કરાતી ઢગલાબંધ પ્રવૃત્તિ એવી છે કે જે લોક ગર્હિત અર્થાત્ નીંદનીય છે. દા.ત. તમે રોંગ સાઈડ ગાડી ચલાવો છો તો તે પણ અયોગ્ય છે. તમે કોઈ ગરીબને ચૂસીને પૈસો કમાઓ છો તો પણ તે નીંદનીય છે. તમે તમારા પરિવાર માટે સમય નથી ફાળવતા એ પણ અયોગ્ય છે. તમે કોઈ ગરીબ તમારી સામે હાથ લાંબો કરે ત્યારે કાંઈ નથી આપતા તો તે પણ ધરાર ખોટું છે. ઘરમાં પોતાનું કામ પણ જાતે ન કરવાની અને ઓર્ડરો ફાડવાની ટેવ પણ કુટેવ જ છે. આ તમામ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. તમે ખુદ શાંતિથી, સ્વસ્થ મનથી, જરાક નિરાંત કાઢીને વિચારો કે રોંગ સાઈડ ગાડી ચલાવવી એ ગુનો નથી લાગતો ? એનાથી તમને અને બીજાને નુકશાન નહીં થાય ? અને પોલિસ હોય કે ન હોય સાચી દિશામાં ગાડી ચલાવવામાં તમને કાંઈ મોટો ફરક પડવાનો છે ? ના ... જરાય નહીં તો આવી રીતે કાનૂન ભંગ શા માટે ? તમારી દુકાને ગરીબો પાસેથી તગડો નફો ન લો તો તમે ભૂખે મરશો ? જરા'ય નહીં. તો શું તમારા ઘર-ગાડી લૂંટાઈ જશે ? ના એ પણ નહીં થાય તો પછી માત્ર થોડા રૂપિયાના મોહમાં ગરીબોને ચૂસવાની હલકી વૃત્તિના ભોગ શા માટે બનો છો ? તમે પૈસો કમાઓ છો તે તમારા અને તમારા પરિવારના સુખ માટે જ ને ??? (તમે કાંઈ દાનેશ્વરી કર્ણ તો નથી જ !!!) તો પૈસો કમાવાની લ્હાયમાં રાત્રે ૦|| ક. પણ પુત્ર પરિવારને માટે ન ફાળવીને તેમની અસંતુષ્ટતા શા માટે વહોરો છો ? તમને એમ થશે કે દરેક પોત-પોતાની મસ્તીમાં છે. ક્યાં ઘરમાં કોઈ અસંતુષ્ટ છે ? પણ ના. પુત્રના લગ્ન પછી આ અસંતુષ્ટતાઓ બહાર આવે છે. જ્યારે આપણે યૌવનમાં પૈસા ઘેલા બનીએ છીએ ત્યારે વારસામાં એ જ વસ્તુ પુત્રને મળે છે. માટે આ પણ લોક ગર્હિત ચીજ છે. ભારતના કોઈપણ શહેર-નગર-ગામમાં તમે ફરો તો ગરીબ પ્રજા તો જોવા મળે જ. આ ગરીબી માનવસર્જિત છે. કુદરતી નથી. પણ હાલ એ ચર્ચા નથી કરવી. આપણે એટલું વિચારવું છે કે જ્યારે કોઈ માનવ આપણી પાસે પેટનો ખાડો પૂરવા ભીખ માંગે છે કે ફાટેલા વસ્ત્રમાં ઠંડીમાં ઠઠરે છે ત્યારે તમે હોટલોમાં મજેથી ખાઈ કેવી રીતે શકો છો ? શું હોટલની ખુરશીમાં કોળિયો ભરતા પૂર્વે એ માસૂમ ભૂખ્યા બાળનો ચહેરો યાદ પણ નથી આવતો. એ વ્યક્તિ પૈસા ખોટી જગ્યાએ વેડફશે તેવો ડર તમને હોય તો યોગ્ય ખાઘ-પદાર્થ તેને આપો કે પહેરવા માટે સાદા કપડા અપાવો. આવું કાંઈપણ આપ્યા

વિના તેનો હાથ ઠેલવો કાંઈ તમારા જેવા સજ્જનને શોભે ખરુ ? બીજી વાત ઘરમાં ખુદનું કામ તો જાતે કરો. ઝગડાનું મૂળ ક્યારેક (ના ... ઘણીવાર !!) તમારી આબસ જ બને છે. તો તે છોડો. આવી તમારા જીવનમાં ઘણી બાબતો હશે જેનાથી તમારી સાથે સંપર્કમાં આવનારે દુઃખી થવું પડે છે, આ બધું અને આવી અન્ય પણ બાબતો જે સામાન્ય દુનિયા પણ અયોગ્ય માને છે. તેટલું તો મન મક્કમ કરીને છોડવું જ જોઈએ. આ સુખી થવાનો નેશનલ હાઈવે છે. લોક-ગર્હિત કાર્યોના ત્યાગનો આ ગુણ પ્રગટાવી તમે સુખી બનો.

તકરાર થઈ ગઈ હોય તો એકરાર કરીલો
પણ વ્યર્થ વિચાર કરીને ભવિષ્ય બગાડશો નહીં.

૧૪

આવક પ્રમાણે ખર્ચ

oo

શોષિંગ એ સામ્રત સમયની અને ખાસ કરીને મહિલા મંડળની આવશ્યકતા નહીં પણ (કુ) આદત છે. આકર્ષક જાહેરાતો કરીને કંપનીઓ ઢગલાબંધ કચરો આપણા ઘરમાં પધરાવી જાય છે. જેના બદલામાં કરોડો નહીં અબજો રૂપિયા વિદેશ ભેગા કરે છે. આખર ... આપણું અર્થતંત્ર તૂટે છે. નાના માણસો શોષાય છે. **અને આ વિષમતા ચૂરવા માટે જ શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે બારમો ગુણ બતાવ્યો છે આવક પ્રમાણે ખર્ચ કરવો.** આપણે ત્યાં હાલ શિર્ષસિન છે. પહેલા ખર્ચો નક્કી થાય મહિનામાં આટલો ખર્ચો થાય છે. ગમે તેમ કરીને આટલા રૂપિયા બજારમાંથી કમાવાના. આ લક્ષ બાંધીને તમે બજારે જાઓ છો. એટલું જ નહીં. તમામ વેપારી આ લક્ષ બાંધીને જ આવે છે. પરીણામે સર્જાય છે. અનિતિ, હલકી ગુણવત્તા આદિ દુષણો. કારણ કે સાચા રસ્તે તો તમને જરૂરી પૈસા ન મળે અને તમારે તો નક્કી જ છે ગમે તે ભોગે આટલા પૈસા જોઈએ. પછી એ નીચો રસ્તો જ આચરવો પડે ને? અર્થાત્ આજનાં લોકો (તમારા સહિતના !!) ખર્ચ મુજબ આવક કરવાનું સૂત્ર અપનાવે છે. અને યાદ રાખો, જો આ જ પરંપરા ચાલશે તો નિશ્ચિત છે કે તમારા પર દુ:ખ જ વધશે. કારણકે જ્યારે તમે આ રીતે હલકો માલ કે વધુ પૈસા, ઓછો માલ આવી અનિતિ કરો છો ત્યારે ગ્રાહક એક વાર છેતરાય, બે વાર છેતરાય આખર સમજીને પોતાની જાતે દુકાન બદલશે. અને ક્યાં સુધી તમે આ રીતે ખર્ચને પહોંચવા પૈસો વધારવા મહેનત કરશો? કારણ ખર્ચાં તો જરૂરિયાતની ચીજવસ્તુમાં સિમિત નથી. સુવિધાની ચીજવસ્તુ સુધી અને સ્ટેટસની ચીજવસ્તુ સુધી પણ વિસ્તરાય છે. અને એ રીતે તમારા ખર્ચનું (બિનજરૂરી !) બિલ ૬ આંકડા વટાવતા'ય વાર નહીં લગાડે. જે તમારા માટે આ મંદીમાં કમાવું અઘરું છે. અને આ લક્ષ સિદ્ધ નહીં થાય તો તમે અને તમારો પરિવાર દુ:ખી થશે જ. તમે

તમારા દિકરાને પૈસાની સુવિધાના કારણે દર વર્ષે અમુક કપડા, રમકડા કે અન્ય ચીજો અપાવો જ છો. પછી અમુક વર્ષે એ ન અપાવી શકો તો એને દુઃખ થાય. અને અપાવવાની તમારી શક્તિ ન હોય. આખર પારિવારિક પ્રિતિ ઘટે અને કલહ પેદા થાય. આનું મૂળ છે તમે ખર્ચ પ્રમાણે આવક કરવાનું ગાંડપણ કર્યું તે. આના બદલે વિચારો કે આપણી આવક ૫૦૦૦ રૂ. જ છે. તેમાં કેવી રીતે જીવાય ? એનું આયોજન કરો અને પૈસા વધે તો ભલે અન્ય ખર્ચા કરો પણ પૈસા નથી તો જેટલા છે તેટલામાં જીવવાનો પ્રયત્ન તો કરો. રવિવારે હોટલ બંધ, પર્સનલ સ્કૂટર આદિ છોડીને સરકારી વાહન વાપરો. અરે ! વસ્ત્ર સાદા વાપરો, ફોન-મોબાઇલનો ઉપયોગ ઘટાડો, તો ઢગલા-બંધ ખર્ચા ઘટી જશે. આજે ટૂથપેસ્ટ કંપનીઓ ૧૫૦૦ કરોડથી વધુનું ટર્નઓવર ધરાવે છે. ૧૦૦ વર્ષ પૂર્વે આમાંથી એક પણ રૂપિયો તે માર્ગે નહોતો જતો. આજે પણ દાતણ કરતા સુપરશક્તિશાળી એકપણ ટૂથપેસ્ટ નથી. તો વર્ષે ૭૦૦ રૂ. (ઓછામાં ઓછા) ટૂથપેસ્ટમાં શા માટે વેડફો છો ? આજે માત્ર અમદાવાદ શહેરનું દૈનિક (પ્રતિદિન મોબાઇલ બિલ ૧૦૦૦૦૦૦૦ (એક કરોડ!!!) રૂ. છે. અર્થાત્ પ્રતિવર્ષ ૩૬૦,૦૦,૦૦,૦૦૦ (ત્રણસો સાઈઠ કરોડ !!) રૂપિયા માત્ર ગુજરાતનું એક જ શહેર મોબાઇલ પાછળ વેડફે છે. જેમાંથી ૮૦ % બિનજરૂરી વાતો હોય છે. તો આ બાબત પર કંટ્રોલ ન મૂકી શકાય ? અનાજની ખરીદી આસ-પાસના ગામડામાંથી કરાય કે શાકભાજી માર્કેટયાર્ડમાંથી ખરીદાય તો કેટલો ફરક પડે ? આ બધું કહેવાનો ઉદ્દેશ તમારો ખર્ચ ઘટે તો તમે અનીતિથી અટકો તે છે. અર્થાત્ આ જાણી-આચરીને તમારે સજ્જન બનાવવાનું છે. અનીતિનો માર્ગ છોડવાનો છે. અને આખર પૈસો તો કાયમ ટકવાનો નથી જ. ગમે તેટલી બુદ્ધિ ધરાવતા હો કે કુશળ મેનેજમેન્ટ ધરાવતા હો પૂણ્ય પરવારે પૈસો તમને છોડીને ચાલ્યો જશે. અને પૈસો જો નહી જાય તો તમારે પૈસો છોડીને પરલોક ભેગા થવું પડશે. અર્થાત્ ગમે તે ભોગે ધન સાથેની માનવીની મિત્રતા શાશ્વત તો નથી જ રહેવાની (લક્ષ્મીને ચંચળ એમ ને એમ થોડી કીધી છે ?) તે છૂટે જ છૂટકો. અને પૈસો હોય ત્યારે આપણે સુખી અને પૈસો ઘટે એટલે દુઃખી આવું શી રીતે ચાલે ? શું ૧૧૦ કરોડની ભારતીય વસ્તી સંપૂર્ણ શ્રીમંત બની જાય એ કદાપિ શક્ય છે ? ના, નથી જ. તો પૈસા વિના પણ મસ્તીમાં રહેતા શીખી જવું એ ડહાપણ ભર્યું નથી લાગતું ? તમે પરિવાર

સાથે ક્યાંક શાંત સ્થળે ફરવા જાઓ કે સંતપુરુષોના મુખે સત્સંગ સાંભળો. કોઈ સરસ ભજન સાંભળો કે સારુ લાઈબ્રેરીમાંથી લાવીને પુસ્તક વાંચો સવારે યોગ કરો કે સવારે ચાલવા જાઓ કે બાળક સાથે રમો. આ બધામાં ખર્ચ વિના આનંદ મળે છે. જિંદગીમાં ખર્ચ મુજબ આવક નહીં પણ આવક મુજબ ખર્ચ કરવાના સિદ્ધાંતને અપનાવશો તો દુઃખી થવાના ઘણા રસ્તા બંધ થઈ જશે. આ જ વાત તમારી નવી પેઢીને'ય સમજાવો અને આ ગુણને જીવનમાં ઉતારી સુખી બનો.

oo

માણસ પોતાની પાસે જે છે તે જગતને દેખાડવાનો મોહ છોડી શકતો નથી. કારણકે સારુ દેખીને પ્રશંસા કરવી એ જગત આખામાં માન્ય બાબત છે. પણ આ કારણે પોતાનાથી અધિક સંપત્તિ લોકોની હરોળમાં આવવાની મૂર્ખાઈ કરીને દુઃખી બનતા લોકોને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવા ૧૩ મો ગુણ જણાવ્યો છે. સંપત્તિને છાજે તેવો વેશ ધારણ કરવો. માણસને સારા બનવા કરતા સારા દેખાવાનો મોહ વધુ હોય છે. સારા દેખાવું કાયમી શક્ય વાત નથી. પણ સારા થવું એ કાયમી શક્ય વાત છે. વસ્ત્ર એ દેહ ઢાંકવાનું સાધન છે. આ વાત સદા સર્વએ યાદ રાખવી. આજે વસ્ત્ર દ્વારા જ દેહ ઢાંકાય છે. પણ

દેહના કયા ભાગ ? કેવી રીતે ઢાંકવા ? બાબતે આપણે ત્યાં સમજણ હોવા છતાં અંધકાર છે. હકીકતમાં આપણે આ બાબતે આંખ આડા કાન કર્યા છે અને તેના મીઠાં નહિ પણ માઠા ફળો આપણે પણ ભોગવીએ છીએ. દુનિયા ગમે તેટલી આડા રસ્તે જાય, ભલે બધા દુર્જનતા તરફ ખેંચાય પણ સારા, બુદ્ધિશાળી લોકો દેખાદેખી તરફ જ ધ્યાન આપતા નથી. (તમે એમાં ખરા ?) અને આજે પણ એવો વર્ગ છે. જે પોતાની સંસ્કૃતિ-સદગુણો આદિને વળગેલો રહેવા છતાં 'ય આધુનિક યુવાશક્તિઓને આકર્ષી શકે છે. આ માટે રૂઢિચુસ્તતાનું જડવણલ, અન્ય પર આપણી માન્યતા ઠોકી બેસાડવાની વૃત્તિનો ત્યાગ જરૂરી છે. જો એ છોડીએ અને યોગ્ય રીતે તાર્કિક રજૂઆત

કરીએ તો બધા જ (આધુનિક સમાજ સહિતના) મર્યાદાસભર વસ્ત્રોની વાતને સ્વીકારે જ છે. અસ્તુ, હાલ આપણે વાત કરવી છે વસ્ત્રની પસંદગી કેવી કરવી ? તમે જો ખૂબ ધનાઢ્ય છો તો સાવ સામાન્ય કહેવાય તેવા વસ્ત્રો ન પહેરવા જોઈએ. વસ્ત્રોમાં

તમારી સમ્પત્તિની સુગંધ માણી શકાય તે ગુનો નથી. શ્રીમંતાઈ, શેઠાઈ આદિ પણ નોકરો માટે ઉપકારકારી સ્થાન છે. અગર શેઠ ના હોય તો નોકરને ગુજરાન ચલાવવા વેતન આપે કોણ ? અને શેઠે પોતાનો મોભો જાળવવો હોય તો શ્રીમંતાઈને યોગ્ય વેશ પહેરવો જ જોઈએ. નોકર જેવો વેશ પહેરવાથી નોકર વર્ગ તેની માન-મર્યાદા જાળવવામાં ઉણા ઉતરે જ. આપણે ત્યાં પૂર્વે રાજા-મહારાજા નગરચર્યા જોવા ગુપ્તવેશે નીકળતા હતા. આવા વખતે તેમનો વેશ સામાન્ય વ્યક્તિઓ જેવો જ રહેતો અને અન્ય લોકો દ્વારા તેમની માન-મર્યાદા ત્યારે ન જ જાળવતા. આજે પણ લશ્કરમાં મીલેટ્રી વેશમાં જનરલે કોઈ હુકમ કર્યો હોય તો તે હુકમ લેફ્ટેનન્ટ આદિ તમામ સેનાનીને માથે ચઢાવવો પડે. પણ તે હુકમને જનરલ સાદા વસ્ત્રમાં રદ ન કરી શકે. કા.કે. આ પ્રકારની સજ્જતા વિના લશ્કરી તંત્રમાં શિસ્ત ટકવી જ મુશ્કેલ છે. વસ્ત્રાનુરુપ ભાવો માનવ મનમાં પેદા થાય છે એ સાવ સાદી સમજાય તેવી વાત છે. તમે કોઈ મેજર કે અફસરના વસ્ત્ર પહેરો તો લડાયકતા પ્રગટે જ. સૂટેડ-બૂટેડ તૈયાર થઈને તમે ભીખારીની માફક રસ્તા પર બેસી નહી શકો. સંત પુરુષને જોતા આપણા હાથ જોડાઈ જાય છે તેમાં તેમનાં વસ્ત્રો જ ભાગ ભજવે છે. આ જ રીતે ગરીબ વ્યક્તિ કે મધ્યમ વ્યક્તિઓએ પણ બહુધા અનિવાર્ય કારણ વિના શ્રીમંત વેશના અભરખા ન કરવા. માનવને જીવવા માટે ભોજન અને વસ્ત્રની જરૂરિયાત છે પણ ભપકાની નથી. તમે ટૂંકી કમાણીમાંથી ભારે કપડાં ૧-૨-૩-૪ વાર લાવી શકશો આખર થાકશો. અને પછી સાદા વસ્ત્રો પહેરવા ભારે પડશે. અથવા પૂર્વે કહ્યું તેમ ભારે કિંમતના શ્રીમંતાઈને શોભે તેવા વસ્ત્રો પહેરવા માત્રથી તમારો હાથ ખર્ચા માટે છૂટો થતો જશે. કાપડના પ્રસિદ્ધ અને મોંઘા શો-રૂમ્સમાંથી ખરીદેલા વસ્ત્રો પહેરીને ચાની લારી પર ઉભા રહેવું નહી ગમે સારી કોફી હટ પર જ નજર મંડાશે. જમવા માટે સાદી હોટલ પસંદ નહી પડે ૩ સ્ટાર કે ૫ સ્ટારની શોધ થશે. જે તમારી ટૂંકી આવકને માફક નહી પડે. માટે સિંમ્પલ

એન્ડ શોબરની નીતિ અપનાવવી જ હિતાવહ છે. એ જ રીતે લગ્નાદિ પ્રસંગે પણ માંગીને લાવેલા ઘરેણા પહેરીને જાત-પ્રદર્શન કરવા કરતા 'મળ્યુ તેમાં સુખ' માનવું ડાહપણભર્યું છે. તમે કેટલીવાર કોઈનું ઉછીનું માંગશો ? અને શું ઉછીની ચીજ તમે પહેરી છે એ જાણીને અન્ય પર તમારો પ્રભાવ પડશે ? એના બદલે પોતાની શક્તિ અનુસાર વસ્ત્ર પરિધાન દ્વારા સમાજમાં સાત્વિક વ્યક્તિ તરીકે જીવી જાણવું શું ખોટું ? અર્થાત્ સંપત્તિને છાજે તેવો વેશ પહેરવાથી તમારું ભલુ થશે. આ વાત જીવનમાં ઉતારી સુખી બનો.

**Is it looking good that a beggar
is giving lecture at auditorium**

૧૬

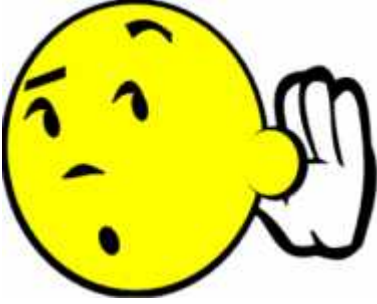
બુદ્ધિના આઠ ગુણવાળા થવું

૦૦૦

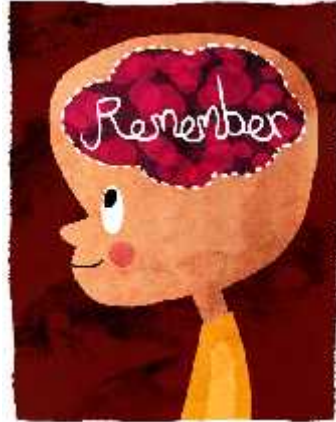
માણસનો વિકાસ પુણ્યના અર્થાત્ નસીબના આધારે થાય છે. એ વાત સાવ સાચી જ છે પણ એ વાત પણ ભૂલવી ન જોઈએ કે બુદ્ધિ અને પુરુષાર્થ આપણા નસીબને વધુ તેજસ્વી બનાવી શકે છે. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવાના ચૌદમા ગુણમાં કહ્યું છે કે બુદ્ધિના આઠ ગુણવાળા થવું. (બુદ્ધિ હોય તેને !!!) બુદ્ધિના આઠ ગુણવાળા બનવામાં પ્રથમ ગુણ છે (૧) સારી અને ઉપયોગી વાતો સાંભળાની ઈચ્છા રાખવી. આપણે ત્યાં ક્રિકેટ અને સિનેમા બે ખરાબ અને નિરુપયોગી ચીજ પાછળ જ સમય વેડફાય છે. છાપાની આ કોલમ સારી અને ઉપયોગી છે એ સાબિત કરવા એકે'ય તર્ક જરૂરી નથી. આ વાત સહજ સિદ્ધ છે પણ તમારી નજર પહેલી ક્યાં જાય ? ક્યાં ? કેટલા ? મર્યા ? આ જ જોવા છાપાના પૈસા ખર્ચોને ??? ટૂંકમાં આ ગુણ કેળવવા યત્ન કરવો પડે. (૨) તે બાબતો બરાબર સાંભળે. આપણને એકવાર જોયેલી ફિલ્મ-સ્ટોરી ટોટલ બે વર્ષ પછી'યે યાદ હોય પણ કથામાં સંત-વાણી જાજમ પરથી ઉભા થતા જ ધૂળ ભેગી ખંખેરાઈ જાય. આ કુટેવ છે. સારી-ઉપયોગી વાતો ધ્યાનપૂર્વક સાંભળવાની પ્રયત્નપૂર્વક ટેવ પાડવી જોઈએ. (૩) સાંભળીને બરાબર ઠસાવી દે. જે યત્નપૂર્વક સાંભળ્યું છે તે વાત મૂલ્યવાન છે એમ મનને આદેશપૂર્વક કહેવું ન પડે તમે સાંભળવામાં યત્ન કર્યો અર્થાત્ જરૂરી છે એમ મન સમજી જ જશે પણ. તે વાત મનમાં ઠસાવી દેવી જોઈએ અર્થાત્ આ યાદ રાખવાનું છે એમ મનને હુકમ કરી દેવો જોઈએ. (૪) મનમાં યાદ રાખે. આટલેથી કામ પતતું નથી. હાથમાં મોબાઈલ કે કાગળ નથી અને કોઈ અગત્યનો નંબર યાદ રાખવો હોય તો શું કરો ઘર સુધી જતા બીજો વિચાર કર્યા વગર ગોપ્યા કરીએ દા.ત. ૨૨૬૩૪૧૪૧ હોય તો ઘરે જતા સુધીમાં ઢગલોવાર એ ગણગણી ચૂકાયો હોય એમ જે સારી અને જીવનમાં ઉપયોગી બાબત છે

એ મનમાં ફરી-ફરી યાદ કરવી જોઈએ. (પ) તેની આસ-પાસની વસ્તુ સ્થિતિનો વિચાર કરે. અર્થાત્ જે વાત સાંભળી છે તેની બાબતમાં કેવા સંજોગમાં કેવા લોકોની વચ્ચે આ બાબતનો અમલ કેવી રીતે થઈ શકે એ વિચારે. દા.ત. મંદિર દર્શન કરવા જવું. તો આ વાત સૂતકના દિવસોમાં જુદી રીતે વિચારાય. સાવ નાસ્તિકો સાથે રહેતી વખતે જુદી રીતે વિચારાય એ બધું એકવાર વિચારતા થાઓ એટલે સૂઝવા જ માંડે અને ન સૂઝે તો કોઈ ડાહ્યા માણસની સલાહ લેવાય. પણ પહેલા આ બાબતે મનમાં વિચાર કરતા થવું એ જ મહત્વનું છે. (દ) લાભા-લાભનો વિચાર કરે. મને આ સારુ અને ઉપયોગી કાર્ય કરવાથી શું લાભ થશે ? અને શું નુકશાન થશે ? એ વિચારે. દા.ત. કોઈ રાજકીય પણ સમાજને માટે અયોગ્ય નિર્ણયનો વિરોધ કરવામાં આગેવાની લેવી હોય ત્યારે એ વાત સારી છે અને ઉપયોગી પણ છે. ત્યારે વિચાર કરવો કે આનાથી શું જાનનું જોખમ થાય તેવી પરિસ્થિતિ ઉભી થશે ? અને જો હા, તો આ બાબત એટલી બધી ખરાબ છે કે જેને દૂર હટાવવા જાનનું જોખમ ખેડવું પડે ? આદિ બાબતો વિચારીને પછી (૭) તેનો સાર કાઢે. મતલબ આ બાબતો ચોક્કસ પણે ગંભીર છે પણ જાનના જોખમ જેટલું આગળ વધવા જેવું નથી. કે ના, આમાં મરી ફીટવું જોઈએ. આદિ સાર કાઢે. વળી સાર કાઢતી વખતે મનમાં નિર્બળતાથી ઢીલ પણ ન દાખવે કે ઝનૂની બનીને આક્રમક બની જવાનું ગાંડપણ ન દાખવે. અને છેલ્લે (૮) તેનો અમલ કરવા યત્ન કરે. દા.ત. જો રાજકીય વિરોધ અત્યાવશ્યક છે તો ખૂબ જ આક્રમક બનીને તૂટી પડતા વાર ન કરે. અથવા મોટા સંગઠનો જાગૃત કરીને તેમાં સહુને જોડવા આદિમાં ઢીલાશ દાખવ્યા વિના કે મોતનો ડર રાખ્યા વિના શૂરવીર બનીને કામ કરે. અસ્તુ. પણ આ આઠ ગુણ તેઓ માટે જ છે. જેનામાં બુદ્ધિ હોય. અને સન્માર્ગે બુદ્ધિ વાપરવાની ઈચ્છા હોય. બાકી, દુનિયાને ચૂસીને પૈસા કમાવાના એક જ દુર્માર્ગે બુદ્ધિ વાપરનારા માટે આ વાત જરા'ય જરૂરી નથી. હકીકતમાં આ બુદ્ધિના આઠ ગુણનું પ્રગટીકરણ તમારા સ્વસ્થ-સુખી અને સમૃદ્ધ જીવનનો પાયો છે. અગર તમે ધંધામાં આ બાબતો કમથી વિચારશો તો ધંધો-વ્યાપાર જરૂર વધશે જ. અગર ઘરમાં થતી રોજિંદી કચ-કચમાં આ વાત વિચારવાનું શરૂ કરો તમારા ઘરમાં ખૂબ જ શાંતિ છવાયેલી રહેશે. સાવ નાની બાબત કે 'શાક તમે લાવો કે હું લાવું'. જેવામાં'ય વાત છૂટાછેડા સુધી વણસે છે. ત્યારે આ બાબતોને યાદ

રાખી જીવનમાં ઉતારવાની જરૂર છે. અરે ! ઘર અને ધંધા સિવાય તમે કયાંય કાંઈ કામ કરો છો કે એ સિવાય આ આઠગુણની તમારે જરૂર પડે ! હકીકતમાં આપણા સમાજ, ધર્મ, ગામ, દેશ માટેના કાર્યમાં માત્ર વાતો કરવા સુધીની નહીં પણ કાર્ય કરવા સુધીની સેવા આપવી જોઈએ તો જ આપણો સાચા અર્થમાં વિકાસ થશે. અને આ તમામ કાર્યમાં બુદ્ધિના આઠે'ય ગુણોનો યોગ્ય ઉપયોગ કરી સુખી બનો.

Thinking
is free.
Do more
of it.

ધર્મશાસ્ત્રોમાં જણાવાયેલ તર્કો (દૃષ્ટાંતો) જાણવા જોઈએ. અને પછી સત્ય જે મળે તે ગ્રહણ કરવું જોઈએ. જો તમે એકાન્ત આગ્રહી કે ભોગવાદી માનસ નહીં ધરાવતા હો અને તટસ્થ બુદ્ધિથી જ્ઞાની સંત-મહાત્માનું સાન્નિધ્ય પામી આત્મતત્વ નિર્ણય કરવા યત્ન કરશો તો જરૂર આત્મા-પરમાત્મા-મોક્ષ જેવા પદાર્થો છે જ એમ માની જશો. આમાં શંકા જ નથી. તમે એ બાબતોનો અભ્યાસ નથી કર્યો માટે તમને તે નથી તેવું લાગે છે. શું બીજા કે ત્રીજા ધોરણમાં ભણતો બાળક $x + y + y$ જેવા બીજગણિતના દાખલા ગણી શકે? અરે! ગણવાની વાત જવા દો. એ આ દાખલો સાચો પણ માને? એ એમ જ કહે કે સરવાળા તો અંકમાં જ થાય. x, y ના સરવાળા જ ન હોય પણ તમે આ માની કે સમજી શકો ને? કેમ? કારણ કે બીજગણિતની પ્રક્રિયા તમે સમજેલા છો. બસ, એમ આત્મ-પરમાત્માના અસ્તિત્વના તર્ક-દૃષ્ટાંત જે સાંભળે-સમજે તે માની શકે. જેને સાંભળવું જ નથી એને સમજાવાય શી રીતે? આ બધા ગહન તત્ત્વોનું જ્ઞાન સત્સંગ અર્થાત્ ધર્મશ્રવણથી જ થાય છે. ધર્મશ્રવણ કરવાથી દુરાચારની વૃત્તિઓ સહેજે વિલય પામે છે. સદાચાર પાળવાની ઈચ્છા પ્રગટે જ છે. અને સદાચારી બનવાથી પુણ્ય વધે છે. પુણ્ય અર્થાત્ નસીબ તેજવંત બને તો સુખ-શાંતિ મળે એ સર્વગ્રાહ્ય વાત છે. માટે નિત્ય ધર્મશ્રવણએ સુખી બનવાનો રસ્તો છે. ધર્મશ્રવણ એ ટી.વી. પર નહીં પર સંસારત્યાગી સંતોના સાન્નિધ્યમાં બેસીને કરવાથી જ તાત્વિક લાભ થાય છે. જો સામે જ સંત-પુરુષ બેઠા હોય તો મનના સંશય પૂછી શકાય. અથવા જે સાંભળીએ છીએ એમાં જ સંસાર ભૂલીને તન્મય થઈ શકાય. ઘરમાં ટી.વી. પર સાંભળતા કાંઈક કામ આવે કે ઘરમાં કાંઈક વાતો થાય તો આપણી મનોદશા સંસારના કાર્યમાં પાછી જોતરાઈ જાય છે આ રીતે ધર્મ-શ્રવણ કરવાથી જોઈએ તેવો લાભ થતો નથી. માટે આમ, તો નિત્ય ધર્મશ્રવણ માટે આસ-પાસમાં જ્યાં કથા સત્સંગ થતા હોય ત્યાં સમયસર જવાની ટેવ પાડવી જોઈએ. કદાચ નિત્ય ન થાય તો 'ય જ્યારે જ્યારે સંયોગ મળે કે આસ-પાસમાં સંસારત્યાગી સંત-પુરુષોના મુખેથી ધર્મશ્રવણ કરવાનો સમય મળે તો તુરંત તે લાભ ઉઠાવવા તત્પર રહેવું જોઈએ.

ધર્મશ્રવણ એ માનસિક શાંતિની અમોઘ દવા છે તમે ધર્મમાં બિલકુલ ન માનતા હો તો પણ જો ડિપ્રેશનનો ભોગ બન્યા હો ત્યારે ડોક્ટરની દવાઓ ખાઈને પૈસા-શરીર

બન્ને બગાડવાના બદલે જો માત્ર ધર્મશ્રવણ કરીને સમયનો સદુપયોગ કરો તો તમને સઘળા ટેન્શન, નિરાશાજનક વિચારોમાંથી મુક્તિ મળશે. આ સાવ સાચી અને ઘણા લોકોના અનુભવની વાત છે. જો નિત્ય ધર્મશ્રવણનો લાભ ન મળી શકતો હોય તો ઘરમાં સારા ધાર્મિક પુસ્તકો રાખીને સમય મળે તેનું વાંચન કરવું જોઈએ. ધર્મવાંચન એ ધર્મશ્રવણની જેમ સુખી કરનાર ક્રિયા છે. પણ સંસાર-ત્યાગી સંતના મુખેથી ધર્મ-શ્રવણ જેટલું ઉત્કૃષ્ટ તો એકે'ય ધર્મકાર્ય નથી. કારણ કે જેટલા સત્કાર્ય દુનિયામાં થાય છે તેમાં ધર્મશ્રવણથી ઉત્પન્ન થયેલ સદ્ભાવના જ કારણભૂત છે. માટે નિત્ય ધર્મ-શ્રવણના ગુણને પ્રગટાવીને સુખી બનો

૧૮

અજિર્ણો ભોજન ન કરવું

oo

માણસ પોતાની જીંદગીમાં મોજ-મજા માટેના ઢગલાબંધ રસ્તાઓ પર દોડે છે. સારા કપડા, વિદેશયાત્રાઓ, શ્રીમંતાઈ, લોંગ ડ્રાઈવ, તોફાન-મસ્તીના અનેક પ્રદેશોમાં માનવ-મન વિહરે છે પણ આ બધા કરતાં'ય એક ચીજ પ્રત્યેક માનવને વધુ વ્હાલી હોય છે. ચટાકેદાર ભોજન. અને આ જીભના ટેસ્ટની શૃંખલા એટલે સુધી લંબાય છે કે તે વ્યક્તિને લેબોરેટરી ટેસ્ટો કરાવવા પડે છે. આવી પરિસ્થિતિ દુઃખદાયી બને છે. અને તેવું ન થાય તે માટે જ શ્રમણભગવાન મહાવીરે સુખી થવાના ૧૬ માં ગુણમાં કહ્યું અજિર્ણો ભોજન ત્યાગઃ અજિર્ણો ભોજન ન કરવું.

કોઈપણ વ્યક્તિ ભૂખી થાય એટલે તેની કાર્યક્ષમતા ઘટે છે. અને તેવી જ રીતે વધુ પડતું ખાવાથી પણ કાર્યક્ષમતા ઘટે છે. કારણ કે વધુ પડતું ભોજન શરીરમાં ઘણા રોગો પેદા કરે છે. આજે ભારતની પ્રત્યેક વ્યક્તિ ક્યાં તો અતિપોષણથી પીડાય છે ક્યાં તો અપોષણથી પીડાય છે. ઢગલાબંધ લોકોને ખાવાના ફાંફા હોય છે માટે અપોષણના કારણે મોતના મુખમાં ધકેલાય છે. તો સુખી સંપન્ન લોકો મર્યાદાબહાર જીભના ચટકા કરવાથી અનેક રોગોનો ભોગ બની મૃત્યુ સુધી ધકેલાય છે. છતાં'ય આ બધું જાણ્યા પછી પણ આજની પ્રજા એ જ જીભના ટેસ્ટ પાછળ ગાંડી બનીને ધૂમ્મા કરે છે. આજે લગભગ મોટાભાગના સ્કૂલ-કોલેજના સ્ટુડન્ટ્સ ફાસ્ટફૂડનો નિયમિત આહાર કરે છે. હવે, વિચારો કે ૫-૧૫ દિવસ વાસી

હોટલના ભોજનમાં શું બેક્ટેરીયા ઉત્પન્ન નહી થયા હોય ? અથવા આવા ગંદા પદાર્થો આરોગવાથી શરીર પર અસર નહી થાય ? બેફામ મીઠાઈ ખાનારા ડાયેબિટીસના દર્દી બને પછી જીંદગીભર મીઠાઈની યાદમાં જૂરવાનો વખત આવે છે તેના બદલે જીવનના અંત સુધી પ્રમાણસર મીઠાઈ ખાવાનો લ્હાવો શા માટે નથી લેતા ? આહારગ્રહણ એ દેહના રક્ષણ માટે છે. શરીરને પોષણ મળે તો એ આપણી દૈનિક ક્રિયામાં સહાય થઈ શકે. જીભ માટે જ ખવાતા પદાર્થોમાં શારિરીક પોષણ આપનાર ચીજો લગભગ ન મળે. ચોકલેટ, ચ્યુંગમ, તળેલા નાસ્તા એ માત્ર દેહને બગાડનારા છે. છતાં'ય શાકાહારી પ્રજા અમુક મર્યાદામાં રહે છે. પણ માંસાહારી પ્રજા તો માંસાહાર દ્વારા એ હદે દુઃખી થાય છે કે જેની માંસાહાર કરનારને ખુદને'ય કલ્પના નથી હોતી. માંસ, ઈંડા એ શરીરને પોષણ આપનાર છે એવો ભ્રામક પ્રચાર સર્વત્ર વ્યાપેલો છે. પણ કેવી રીતે ઈંડા પોષક છે ? ૧૦૦ ગ્રામ ઈંડામાં પ્રોટીનનું પ્રમાણ માત્ર ૧૩.૩% છે. જ્યારે ૧૦૦ ગ્રામ ચણામાં ૨૪.૦૦% અને મગફળીમાં ૩૧.૫% પ્રોટીન છે. ૫૦ ગ્રામ ઈંડામાં માત્ર ૮૩.૫ કેલરી છે. જ્યારે ૫૦ ગ્રામ ઘઉંમાં ૧૭૬.૫ કેલરી છે. અર્થાત્ એકેય રીતે ઈંડા શરીરને વધુ પોષણ આપનારા નથી. સામે છેડે પંખીના શરીરના રોગો ઈંડામાં પ્રસરેલા હોય છે. જે બેક્ટેરીયા માંસાહારીના દેહમાં'ય પ્રસરે છે. કોલસ્ટ્રોલ અને મોટાપાની ગંભીર બીમારી માંસાહારીમાં વ્યાપક હોય છે. આથી જ માંસાહારનો ત્યાગ એ શરીર અને આત્મા બન્ને માટે ફાયદાકારક છે. શાકાહારમાં પણ પોષણ આપનારા સાત્વિક પદાર્થો ભૂખ લાગે ત્યારે જ ખાવા જોઈએ. મેડિકલ સાયન્સમાં એક વાત પ્રસિદ્ધ છે કે એક સાથે લીધેલો ખોરાક હોજરી ૫-૬ કલાકમાં રસ-કસ છુટા પાડીને આંતરડા તરફ ધકેલે છે. હવે તમે વધુ આહાર લીધો હશે તો હોજરી ગમે-તેમ કરીને તે ખાધેલા આહારને બહાર (આંતરડા) તરફ કાઢી નાંખશે. અર્થાત્ ખોરાકનું યોગ્ય પાચન થશે નહી. જો આ રીતે ખોરાકનું પાચન ન થાય તો તે અજીર્ણમાં પરીણમશે. જે પેટના રોગ, ઝાડા, કબજિયાત, તાવ આદિ રોગોનું કારણ બનશે. અને આવા રોગોમાં પણ લોકો એલોપેથી દવાના રવાડે ચડીને શરીરમાં ઝેર વધારવાનું કાર્ય જ કરતા હોય છે. હકીકતમાં અજીર્ણના રોગમાં કોઈ દવાની જરૂર નથી. અજીર્ણની દવા છે કાંઈ જ ન ખાવું. ખાવાનો ત્યાગ એ અજીર્ણના રોગની મોટામાં-મોટી દવા છે. જો ૨૪ કલાક જેટલું ભૂખ્યા રહો તો

અજીર્ણના રોગમાંથી છૂટકારો મળી જ જાય. આનાથી દવાના પૈસા પણ બચશે. અને શરીર પણ સુધરશે. અજીર્ણ વધુ ખાવાથી થાય છે માટે અકરાંતીયા બનીને ક્યાંક મફતનું મળે એટલે ભોજન પર તૂટી પડવાની કુટેવ છોડવી જોઈએ. એ વખતે ભોજન પારકુ છે પણ પેટ તો તમારુ છે એ યાદ રાખવું જોઈએ. અને આ રીતે પ્રમાણસર જ ભોજન કરો તો અજીર્ણના રોગનો પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત ન થાય. આ ઉપરાંત ગરમ પાણી પીવું, સૂર્યાસ્ત પૂર્વે જમી લેવું, સવારે ચાલવા જવું, યોગાસન કરવા એ બધા જ સ્વાસ્થ્ય સુધારનારા ઋષિ-મુનિઓ દ્વારા કથિત ખર્ચ વિનાના ઉપાયો છે આવા ઉપાયોને અજમાવી સુખી બનો.

Stop Non
hygienic Food

૧૯

યોગ્ય કાળે પથ્ય જમવું

oo

વિશ્વની ૭૦૦ કરોડની વસ્તી આજે બજારમાં બે વસ્તુઓની ખરીદી કરે છે. (૧) ભોગ સામગ્રીઓની (૨) ભોગ સામગ્રીના વપરાશથી થયેલા રોગ મટાડવાની. આ બે જ પ્રકારની ચીજો જ બજારમાં વેંચાય છે. અને એમાં પણ આજની પ્રજા પેટ નહી પણ જીભ માટે જેટલો ખાદ્યસામગ્રી માટે ખર્ચ કરે છે તેટલો ઇતિહાસના કોઈ કાળે નહી થયો હોય ! અને માટે જ ઇતિહાસમાં કદી ન થયા હોય તેટલા રોગોથી આજનું વિશ્વ પીડાતું જોવા મળે છે. આ દુઃખમાંથી બચવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ૧૭ માં ગુણ તરીકે ફરમાવ્યું કે “યોગ્ય કાળે પથ્ય જમવું” આજની પ્રજા ભગવાનનું કહ્યું ન માને. પણ ડોક્ટરનું કહ્યું પરાણે માનવું પડે છે. આહારગ્રહણ એ આપણે માટે સામાન્ય વાત બની ગઈ છે. પણ તમારી જિંદગીનો આધાર આહાર ગ્રહણ છે. શું જિંદગીથી વધુ કિંમતિ બીજું કાંઈ છે ? નહી ને ??? તો જિંદગીની સ્વસ્થતા, સાત્વિકતા ટકાવી રાખવા, વૃધ્ધિગત કરવા માટે આહારગ્રહણની પધ્ધતિ જાણી-સમજી જીવનમાં શા માટે નથી ઉતારતા ? વ્યક્તિ જ્યારે ખોરાક લે છે ત્યારે તેના મનમાં અધિરાઈ, ક્રોધ, લોભ આદિ દુર્ગુણોની ગટર વ્યક્તરૂપે વહેતી હોય તો એ વખતે લીધેલ આહાર શરીરમાં જઈને રોગોત્પાદક થઈ શકે છે. કારણ કે તેવા આહારની અંદર નેગેટિવ ઉર્જા પ્રવેશી ચૂકી હોય છે. એ શરીરમાં બગાડો કરે જ છે. અને આવા દૂષિત આહાર દ્વારા લોહી પણ તેવું દુષિત બનશે. તે દુષિત લોહી બ્રેઈન સુધી પહોંચે છે ત્યારે દુષિત વિચારોનું ઉત્પાદક બને છે. આ વૈજ્ઞાનિક સત્ય છે. અને માટે જ ભોજન કરતાં પૂર્વે આપણે ત્યાં પ્રાર્થના કરવાની સુમધુર પરંપરા હતી. જેનાથી મનના આવેગો શાંત થઈ જાય અને મન સ્વસ્થ થાય. મનને સ્વસ્થ રાખીને લીધેલ આહારમાં પોઝિટીવ ઉર્જા ભળે છે. જે શરીરમાં પોઝિટીવ એનર્જી ક્રિએટ કરે છે. જે આજના કાળના તમારા સહિતના તમામ માનવીની મહત્તમ જરૂરિયાત છે. આ ભોજન સ્વસ્થ ચિત્તે પણ ‘યોગ્ય કાળે’ કરવું જોઈએ. યોગ્ય

કાળ માટે અંગ્રેજી સાહિત્યમાં સરસ વાત કરેલી છે. “Arouse 5’o clock and eat 10’ o clock eat 5’ o clock and slip 10’ o clock” તમે સવારે ૫ વાગે ઉઠો ને ૧૦ વાગે જમો. સાંજે ૫ વાગે જમો અને ૧૦ વાગે સુવો તો શરીર નિરોગી રહે છે. આ વાત તો ભગવાન મહાવીરે ૨૫૦૦ વર્ષ પૂર્વે કરેલી છે. આયુર્વેદમાં હોજરી સૂર્યમુખી કમળ જેવી કહી છે. સૂર્યમુખી હંમેશા સવારે ઉગે છે. સૂર્ય જે તરફ હોય તે તરફ મુખ રાખીને જીવે છે. સૂર્યાસ્ત સમયે બીડાઈને કરમાઈ જાય છે. હોજરી પણ સૂર્યની હાજરીમાં સારુ કાર્ય કરે છે. અને માટે જ રાત્રે ખાનારાઓને કબજિયાત, પેટ ફુલવું, શરીરમાં સુસ્તી, પેટમાં દુખાવો આદિ રોગો વધુ થાય છે. માટે ભોજનનો યોગ્ય કાળ સૂર્યની હાજરીમાં જ છે. તેમાં પણ મધ્યાહન એ ભારે આહાર માટે સવિશેષ યોગ્ય છે. પણ આવા યોગ્ય કાળે ગમે તે ખાઈ-ખાઈને શરીર બગાડનારા પણ હોલસેલમાં જોવા મળે છે. એક સાવ સામાન્ય હકીકત છે કે કોથળીમાં ગજા બહાર સામાન ભરો તો કોથળી ફાટે જ. બસ, એ જ રીતે જો તમે પેટમાં વધુ પડતું નાખો તો શરીર બગડે જ. અથવા શરીરને પ્રતિકુળ આહાર લો તો પણ શરીર બગડે. શીયાળામાં આઈસક્રીમ ખાઈને માંદા પડવું એ મૂર્ખાઈ છે. એવી રીતે કેન્ટીન કે હોટલના વાસી ભોજન કરીને ફુડ પોઈઝનના ભોગ બનવું એ ગાંડપણ જ છે. (જે તમે કરી રહ્યા છો !) આખી દુનિયાને ખબર છે કે બજારુ ચીજોમાં હલકી ગુણવત્તા હોય છે. પેપ્સી, થમ્સઅપમાં આંતરડા ઓગાળી કાઢે તેવા ઝેરી રસાયણ છે. તો’ય તમને પૈસા ખર્ચીને પીવાનો શોખ થાય તો તેમને ધંધો કરવામાં શું વાંધો આવે ? કેવી કમનસીબી છે આજના કાળની કે લોકોને ૩૫.૩૫ લિટર ભૈયાજીના દૂધમાં પાણીની ભેળસેળ દેખાય છે અને ૩૫.૩૫ લિટર પેપ્સીમાં ઝેરની ભેળસેળનો વિચાર પણ નથી આવતો. અરે ! સ્વાસ્થ્યને હાનિકારક ઠંડાપીણા ખરીદવા આપણે દુકાન સુધી જઈએ છીએ અને સ્વાસ્થ્ય પ્રદાયક દૂધ આપણને ઘરના દરવાજે આપવા આવું પડે છે. આ તમામ શરીરને હાનિકારક તત્વો ખાવાનો મોહ છોડી ખ્યાતનામ લેખક અક્ષય જૈને બનાવેલ “અપને ઘર કા દાના ઠીક, દાલરોટી ખાના સીખ” નો મંત્ર અપનાવવો એ સુખી થવાનો માર્ગ છે. દૂધ કે તેલના વધતા ભાવ માટે બૂમો પાડનારા પેપ્સી કે પીઝાના ભાવ સામે વિરોધ નોંધાવે છે ? અરે ! એ ચટાકા કરવાનું છોડે પણ છે ? જો એ બજારુ ખાદ્યપદાર્થ ત્યાગ કરો તો મર્યાદિત મૂડીમાં આજે પણ

જીવનનું ગાડુ ગબડાવી શકાય. કા.કે. બજારુ-બાઘપદાર્થના ખર્ચા ઉપરાંત ડોક્ટરી ખર્ચા પણ તે વ્યક્તિઓના બચી જશે. માટે જે સમજુ અને સજજન હોય તેવા વ્યક્તિઓએ પોતાના સ્વસ્થ ભાવિ માટે યોગ્ય સમયે, શરીરને પોષણ આપનાર પૌષ્ટીક અર્થાત્ પથ્ય આહાર મનની સ્વસ્થતા પૂર્વક ગ્રહણ કરવો એ હિતાવહ છે.

‘યોગ્ય કાળે પથ્ય આહાર’ ના સૂત્રને જીવનમાં ઉતારી મૃત્યુ પર્યન્ત દૈહીક સ્વસ્થતા જાળવી સુખી બનો

૨૦

ધર્મ, અર્થ, કામ ને પરસ્પર બાધા ન પહોંચે તેમ વર્તવું

oo

આપણે ત્યાં આજ-કાલ જીંદગી જીવતા શીખવનારા અને શીખનારા વધી રહ્યા છે. આમ તો, ગમે તે રીતે જીંદગી પૂરી કરી નાંખનારાની જમાત નાની નથી હોતી. પણ દુઃખ એટલે થાય કે જે લોકો જીવન જીવવાની કળા શીખવા માટે સમય ને સંપત્તિ બન્ને વાપરે છે. તેઓ પણ વાસ્તવિક જીવનમાં સારી રીતે જીવતા નથી. **શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવાના ૧૮ માં ગુણમાં જિંદગી જીવવાની પદ્ધતિ બતાવી છે. તે ગુણ :- ધર્મ, અર્થ, કામ ને પરસ્પર બાધા ન પહોંચે તેમ વર્તવું.** આમ, તો આવું શીખવવું ન પડવું જોઈએ. ભારતીય પરંપરામાં આ રોજિંદા જીવનમાં વણાયેલ હતું પણ હવે તો બધા (તમે પણ !!!) વિશ્વની સંસ્કૃતિ અપનાવે છે તે ? એટલે આવું શીખવવું પડે છે. જીવનમાં કદી'યે ધર્મ ન તજવો. તમે ગમે તેટલા દુઃખ આવે પણ શ્રદ્ધાથી પ્રભુને વળગી રહેશો તો દુઃખ દૂર થશે જ અને દુઃખ દૂર ન થાય ત્યાં સુધી દુઃખમાં મક્કમતા, સાત્વિકતા પ્રભુ જ આપશે. અર્થાત્ હું એમ નથી કહેવા માંગતો કે આખો દિવસ મંદિરમાં જ પડ્યા રહે. મારો કહેવાનો ભાવ એટલો જ છે કે ધાર્મિકતા તમારા રોમ-રોમમાં વણાયેલી રાખો. ક્યાંય અધર્મ અર્થાત્ દુરાચારનું સેવન કરવાની પાપવૃત્તિ ન રાખો. સાથે - સાથે જો ઘરની જવાબદારી તમારા માથે છે તો ધન ઉપાર્જન પણ કરો. પૈસો માનવીની ખૂબ જ મોટી જરૂરિયાત છે. જ્યારે ઘર-સંસારની જવાબદારી તમારા માથે છે ત્યારે અન્યોને ઠગ્યા વિના (અને ઠગાયા વિના !!!) નિતિમત્તાથી પૈસો કમાવવો એ ગૃહસ્થનું કર્તવ્ય છે. અગર પૈસો નહી કમાઓ તો બાળકની ફી, કપડા, ઘરમાં અનાજ, લાઈટબિલ આ બધું ક્યાંથી થશે ? માટે બેકાર રખડનારા કર્તવ્યબ્રષ્ટ યુવા આલમે બાઈક પર કે પાનના ગલ્લે કે બાંકડા પર ટાઈમ પાસ ના બહાના હેઠળ સમય બગાડવાના બદલે કાંઈક કામ કરીને કમાવું જોઈએ. પણ આ

પૈસો કમાતા અન્યોને દુઃખી ન કરવા. નોકરને ચૂસીને વધુ કામ કરાવનારા કે ઓછો પગાર આપનારાને તેનું ફળ આ ભવમાં કે પરભવમાં વ્યાજ સહિત મળે છે. વળી, આવું કરવાથી નોકરને પણ શેઠ માટે કે શેઠની દુકાન માટે મમત્વ નથી રહેતું પહેલાના કાળમાં મુનિમો પેઢીને ડુબતી બચાવવા કમ્મર કસતાં આજે તમારો સ્ટાફ તમારી દુકાનનું દેવાળું ફૂંકાય તો ઉભો ય નથી રહેતો એની પાછળનું મુખ્ય કારણ આ જ હોવું જોઈએ અને યૌવન એટલે પૈસો કમાવાનો, ચિક્કાર ધન એકઠું કરવાનો સમય એવું કેટલાક પરણેલા પુરુષોની માન્યતા છે. ઘરમાં પત્ની છે તેટલી ખબર પણ તેમને મન સજીવ રહેતી નથી. આમ, પૈસા પાછળ પાગલ થવું એ મૂર્ખાઈ છે. પત્નીના જીવનમાં અન્ય વ્યક્તિની પધરામણી ન થાય તે માટે પતિએ સમય આપવો જોઈએ (સાડી નહીં !!!) પૈસાથી કોઈ વ્યક્તિ તમારી ન થાય. તેને લાગણી, હૂંફ, સમય જોઈએ. પૈસો કમાઈને આખર તમારે તમારા પરિવારને જ રાજી કરવાનો છે ને ? સમાજનો પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ પણ ઘરમાં તંગ સંબંધો ધરાવતો હશે તો સુખી નહીં જ હોય. ભલે શ્રીમંત હોય, શરીરે સ્વસ્થ હોય તો'ય. માટે પારિવારિક પ્રેમ એ જીવનમાં સુખી થવાનું જરૂરી તત્વ છે. પૈસા કરતાં'ય વધુ મહત્વનું છે. પણ એક વાત યાદ રહે કે, પૈસો અને સુખી સંસારિક જીવન આ બન્ને નસીબ અર્થાત્ પુણ્યના આધારે મળનારી ચીજ છે. અને પુણ્ય ધર્મ કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. માટે જીવનમાં સુખની ખેવના કરનારે ધર્મ કરવો જ પડે. કદાચ, તમે ધર્મને ન માનતા હો તો'ય ધર્મ કર્યા વિના સુખી ન બની શકો. આજે બુધ્ધિમાન્ અને ડીગ્રીધારી સારા ઘરના યુવાનો બેકાર રખડે છે. અને બિલ્ડર લોબીમાં અબજો રૂ. ઓછુ ભણેલા, ઓછી બુદ્ધિવાળા કમાય છે. કારણ કે નસીબ યારી આપે છે. ઘણા'ને લગ્ન બાદ તેમની પત્ની સાથે ખૂબ જ સારુ બને છે. (જો કે આ તો ભૂતકાળની વાત થઈ !!!) અને આજે લગભગ ઘણાને લગ્ન પૂર્વેના પરિચિત પાત્ર સાથે લગ્ન કરવા છતાં પણ છૂટાછેડાના નગારા વાગે છે. કારણ કે પે'લાનું નસીબ તેજસ્વી છે આથી, સુખી બનવા ધર્મ, અર્થ અને કામ ત્રણે'યને પરસ્પર બાધા ન પહોંચે તેવું જીવવું એ જ આપણા માટે એક માર્ગ છે. આ માર્ગ પર ચાલીને સુખી બનો.

૨૧

અતિથિ, સાધુ અને દીન-દુઃખીની સેવા કરવી

oo

ભારત દેશ એ ઋષિ-મુનિઓનો દેશ છે. આવું વિધાન ઘણીવાર વાંચવા-સાંભળવા મળે છે. પણ ઋષિ-મુનિઓ દ્વારા આ દેશને કેટલો ફાયદો થયો છે એ બાબતે ઘણું કહેવાતું હોવા છતાં ઘણું કહેવાનું બાકી છે. એ સર્વ સાધુજનના ઉપકારમાંથી ઋષિ-મુક્તિ માટે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવાના ૧૯ માં ગુણમાં

કહ્યું છે કે અતિથિ, સાધુ અને દીન-દુઃખીની સેવા કરવી. પરોપકાર એ આપણને મળેલ અમૂલ્ય વારસો છે. આપણને જે મળ્યું એ બીજાને આપવું એ માનવતા છે. આ સર્વેને દાન આપવું એમ અહીં નથી લખ્યું. અહીં તેમની સેવા કરવી એમ લખ્યું

છે. સેવા કરતી વખતે આપણો અહંકાર તૂટે છે. દાન આપતા કદાચ વધે પણ ખરો. અને બાહ્યક્રિયાની સાથે આંતરશુદ્ધિ પણ થાય તેનું ધ્યાન રાખવાનું પ્રભુ ચૂક્યા નથી. માટે અતિથિ, સાધુ, દીન-દુઃખીની સેવા કરવી એમ કહ્યું છે. અતિથિ એટલે બહારથી આવેલ કોઈપણ જાતિનો મુસાફર. એનો ઉચિત સત્કાર કરવો જોઈએ. એની સાથે તમારી કોઈ ઓળખાણ ન હોય તો પણ આ આપણી ફરજ છે. આજે હોટલો ખૂલી ગઈ એટલે બહારથી આપણા ગામમા આવતા અતિથિ પૈસા ખર્ચાને ત્યાં જ પોતાનું પેટ ભરી લે. આનાથી અતિથિ સત્કારની પરંપરા લુપ્ત થઈ.

પૂર્વના કાળમાં કોઈ પણ ગામમાં કોઈ પણ વ્યક્તિ ભૂખી ન રહેતી. આસ-પાસ લોકો તેને ભોજન અર્થે ઘરે લઈ જઈ પ્રેમથી જમાડતા. આ સુંદર પરંપરાથી અપોષણની સમસ્યા સ્વાભાવિક રીતે જ નષ્ટ થતી હતી. વળી, શ્રીમંત કે નિર્ધન કોઈપણ વ્યક્તિમાં કોઈને કોઈ જાતની શક્તિ હોય જ છે. ઘરમાં આવતા અતિથિજનો સાથેની વાત-ચીત

આદિમાં પણ તેના ધંધા આદિની જાણકારી મળે. અને સમાન ધંધા ધરાવનારા સાથે સંબંધ બંધાવાથી ઘરમાં અર્થ સંપત્તિ પણ વધતી હતી. આ સાવ સાચી વાત છે વિશ્વાસ ન હોય તો આજથી રોજ ૨-૪ અતિથિ (ઓળખાણ વિનાના) ઘરે લાવતા રહો. ૬ મહિનામાં માની જશો. બીજી વાત છે. સાધુઓની સેવા કરવી. સાધુ એટલે સમાજને

1)

સૌથી વધુ પ્રમાણમાં આપનારા અને સમાજ પાસેથી સૌથી ઓછું લેનાર દિવ્યપુરુષ. સમગ્ર વિશ્વમાં ભારતદેશ જ એવો છે જ્યાં સંતો પેદા થાય છે. ભારતથી આખા વિશ્વમાં સંતોની નિકાસ થઈ છે. અને થાય છે. બહારની પ્રજાના સાધુઓ કરતા ભારતીય પરંપરાના સંતો ખૂબ જ ઉંચી આધ્યાત્મિકતા ધરાવે છે. દુનિયાના અન્ય પ્રદેશના ધર્મો કે

સંતો ઈચ્છાઓની તૃપ્તિ થયા બાદ શાંત સુંદર વાતાવરણમાં ધ્યાન શીખવે છે. જ્યારે ભારતીય સંતો ઈચ્છાનો જ નાશ કરી જંગલોમાં ડાંસ-મચ્છરની વચ્ચે આત્મ-સાધના કરે છે. અને તેવી સાધનામાં પણ પાર ઉતરે છે. આ જ ભારતીય સંતોની ઉંચાઈ છે. હા ! કથા-પારાયણો કરનારા કે માત્ર મંદિરોમાં રહીને હરિભક્તિમાં મગ્ન થયેલા સંતો વૈભવી ઠાઠ ધરાવતા હશે. ગાડીઓ કે બંગલાની સુવિધા ભોગવતા હશે પણ તેમની સંપત્તિનો મહત્તમ ઉપયોગ લોક કલ્યાણના કાર્યમાં જ થાય છે. પ્રજાને સંસ્કારી, શિક્ષિત બનાવવામાં તેમનો ફાળો બહુમૂલ્ય હોય છે. આવા પ્રભુ ભક્ત અને પ્રજાવત્સલ સંતોની સેવા એ પૂણ્ય અર્થાત્ નસીબ ઝળકાવનાર સત્કાર્ય છે. પ્રભુને રાજી રાખનારનો રાજીપો મેળવવો એના જેવું સત્કાર્ય બીજું એકે'ય નથી. હા, માત્ર વેશધારી, દુનિયાને ઠગનારા અમુક લોકો સંતના નામે ઢોંગ રચનારા હોય છે અને હશે. પણ એટલા માત્રથી સમગ્ર સાધુઓને ખરાબ કહેવા બિલકુલ યોગ્ય નથી. જેમણે સંસારના બંધનો ત્યાગીને વૈરાગી ગુરુના હાથે સંન્યાસ સ્વીકાર્યો હોય તેવા શાસ્ત્રજ્ઞ, વૈરાગી સંતો સાધુની સેવા કરવી એ સુખનો માર્ગ છે. ત્રીજી બાબત છે દીન-દુઃખીની સેવા કરવી. જે વ્યક્તિને ધન-ધાન્યાદિની તકલીફ હોય તે પણ મનુષ્ય છે, તે પણ ઈશ્વરનું સંતાન છે, તેઓ પણ

આપણા દેશના નાગરિક છે. એવી ભાવનાથી તેમને મદદ કરવી જોઈએ. જો આપણે કોઈને આજે મદદ કરશું તો આપણા દુઃખમાં કોઈ મદદ કરશે. તમે ગમે તેટલી સંપત્તિ-સામર્થ્ય ધરાવનારા હો પણ પૂણ્ય પરવારે દુઃખ આવે જ છે. તેમાં કોઈ પણ વ્યક્તિનું કાંઈ ચાલતું નથી. ત્યારે પૂર્વે દીન દુઃખીની જેટલી સેવા કરી હશે તેટલું જ ફળરૂપે આપણને પાછું મળશે. માટે દીન-દુઃખીને દેખતા સાથે જ કાંઈક ને કાંઈક આપણે આપવું જોઈએ. ભલે તે સામેની વ્યક્તિ કદાચ સારી ન હોય તો પણ આપણા હૃદયમાં કઠોરતા ન આવે તે માટે આપણે સામેનાને આપવું જોઈએ. આર્થિક સમૃદ્ધિનો આ પાયો છે કારણ કે જ્યારે તમે કાંઈક દાન દીન-દુઃખીને આપો છો ત્યારે તે વ્યક્તિ તમને દુવા આપે છે અને તેની આંતરડી ઠરે છે. આનું સીધું જ પુણ્ય તમને પ્રાપ્ત થાય છે. તેની દુવા ફળવાથી તમારા સર્વ વાંછિત સિદ્ધ થાય છે. કારણકે પરમાત્માની ભક્તિ-સેવા એ મહાન પૂણ્ય કાર્ય છે. તો પરમાત્માએ કહેલું માનવું એને પૂણ્ય કાર્ય ન કહેવાય ? આ અતિથિ-સાધુ-દીન દુઃખીની સેવા કરવી એ પરમાત્માની આજ્ઞા છે. એ આજ્ઞાનું પાલન પ્રયંત્ર પુણ્ય બંધાવવાનું સામર્થ્ય ધરાવે છે. અને પુણ્ય ધ્વારા સુખી થવાય એ તો સર્વજનસંમત વાત છે. માટે અતિથિ-સાધુ-દીનદુઃખીની સેવા કરવાના ગુણને જીવનમાં આત્મસાત કરી, ઉજવળ ભવિષ્યના નિર્માણ કરવા પૂર્વક સૌ સુખી બનો.

**Poverty is not an accident.
Like slavery and apartheid,
it is man-made and
can be removed by
the actions of
human beings.**

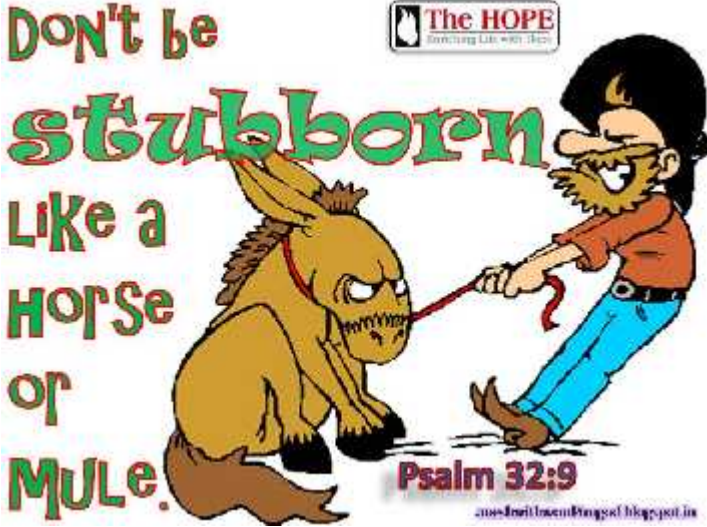
- Nelson Mandela

૦૦૦

માણસને જીવનમાં આગળ વધવામાં સૌથી વધુ નડતર રૂપ જો કોઈ થતુ હોય તો તે છે 'પોતાનો અહંકાર.' અહંકારના કારણે જ માણસ બીજા સારા લોકો સામે ટકરાય છે. અને પોતાનું અસ્તિત્વ નાના વર્તુળમાં જ પૂરાયેલું રાખે છે અને માટે જ વિશાળ, સમુદાર દૃષ્ટિવાળા બનીને **સુખી થવાના ૨૦ મા ગુણમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે કે અસદ્ આગ્રહને સદૈવ તજવો.** આપણે કાયમ માટે એક ભૂલ કરીએ છીએ કે કોઈ પણ વાત આપણે કરી એટલે તે બાબતે જડતાપૂર્વકનો આગ્રહ રાખીએ છીએ. કોઈપણ વસ્તુનો જડઆગ્રહ કદાપિ ન કરવો. તમારા બાળકે નવા કપડાની માંગણી કરી. તમે ના પાડી ત્યાર પછી તેણે પોતાની માંગણી ચાલુ જ રાખી તો તમે પણ તમારી વાતમાં મક્કમ થઈ જશો. કે હવે તો હમણા નહી જ અપાવું. આમાં દિકરો અણસમજુ છે માટે પોતાની વાતમાં પક્કડ રાખે છે. તમે પણ પક્કડ રાખો તો તમે સમજુ છો તે કેવી રીતે કહી શકાય ? માટે આવા વખતે તમારો આગ્રહ જડ અર્થાત્ ખોટો અહંકારને વશ થઈને ન પકડી રાખવો એ બાપ તરીકે તમારુ કર્તવ્ય છે. હા ! આનો મતલબ એ નથી કે તમે એને જોઈતી વસ્તુ કાયમ અપાવી જ દો. બાળકને બગાડતો અટકાવવા તેની ઈચ્છા પર અંકુશ જરૂરી છે જ. પણ એની વાત સમજો. પૈસાની અછત કે બીજુ જે કારણ હોય તે બાળકને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરો. ન સમજે તો વાત બદલી કાઢો. થોડીવાર ઘરની બહાર નીકળી જાવ (ગુસ્સાથી નહી !!!) કે ગમે તે રસ્તો એવો અપનાવો કે બાળકને મારા પિતા જડવલાણ દાખવે છે. એમ અહેસાસ ન થાય. આવું જડતાભર્યું વલાણ એના મનમાં તમારા માટે નેગેટીવ ઈફેક્ટ ઉભી કરે છે. અને બાળકને સુધારવા કે કોઈ અન્ય યોગ્ય (રીપીટ ... યોગ્ય !!!) કારણસર તમે 'ના' પાડો તો બરાબર છે પણ માત્ર અહંને વશ થઈને તમે 'ના' પાડો છો તેમા તમારી

પર્સનાલીટીનો પારો નીચો જાય છે. સામેની વ્યક્તિઓ તમને જડ, કદાગ્રહી સમજે છે. (જેમ બીજા આવું વર્તન કરે ત્યારે તમે તેને સમજો છો તેમ !!!) માટે અસદ્ અર્થાત્ ખોટો આગ્રહ કદાપિ ન કરવો. જ્યારે સમાજ, દેશ, મંડળ આદિમાં પણ કોઈ વાત ચાલતી હોય કે કોઈ નિર્ણય થયો હોય ત્યારે તમે તેની વિરુદ્ધમાં કાંઈક વિચાર રજૂ કર્યો હોય તો છેક સુધી તે કાર્યને તોડી પાડવા મથ્યા કરો છો. આવું શા માટે? તમારી શક્તિને તોડવામાં નહી જોડવામાં વાપરો. તમને આ કાર્ય ન ગમ્યુ છતાં લોકો કરે છે તો દૂર રહો. તમને પસંદ કાર્ય અન્ય વ્યક્તિઓ સાથે મળીને કરો. આ કરતા તમારા મનમાં પે'લા કરતા ચડિયાતા બનવાનો કે સામેનાને બતાવી દેવાની દુષ્ટ વૃત્તિ રાખવાના બદલે મારી શક્તિના યોગદાનથી સમાજને કાંઈક ફાયદો થાય એવો ભાવ રાખવો. તમારા પોઝીટીવ વિચારોથી તમારા વિરોધીઓ તમને નુકશાન નહી કરી શકે. અરે ! તમે જો તમારા કાર્યમાં તેમને આવકારશો તો ઉત્સાહથી જોડાશે પણ ખરા. આમ, એક જડ આગ્રહના કારણે સામેનાના કાર્યને તોડી પાડવાના દુષ્ટ આનંદ પામવા કરતા તેના કાર્યને થવા દઈ એક નવું કાર્ય આપણે પણ કરીએ તો આપણને સાચો આનંદ આવશે. સમાજને પણ ફાયદો થશે. આ અસદ્ આગ્રહને બીજા રસ્તે વાળવાની રીત છે. તમે બીજા કામમાં ગૂંથાશો એટલે પે'લાના કામમાં ડખો કરવાની ફુરસદ જ નહી મળે. (કોઈના કામમાં ડખો ન કરવો એ પણ એક સમાજ સેવાનો પ્રકાર છે !) અને આથી તમારો જડ આગ્રહ નામનો દુર્ગુણ વિકસતો જ અટકી જશે. આ વાત તમે અમલમાં મૂકી શકો તેવી છે. જડતાપૂર્વકના આગ્રહના કારણે તમે આજ સુધીમાં ઘણીવાર તમારી ઈમેજ ડાઉન કરી છે. આ જડઆગ્રહ જો વેપારીઓ સાથે રાખ્યો હશે તો ધંધો પણ વિકસતો અટક્યો હશે. આથી આર્થિક સ્થિતિ પર પણ અસર પહોંચી હશે. જો આવો જડઆગ્રહ પત્નિ-પુત્ર આદિ સાથે કરો છો તો તેમનો સ્નેહ-પ્રેમ તમારે ગુમાવવો પડ્યો હશે. માટે માત્ર અહંને વશ થઈને કદી પણ પોતાના અસદ્ આગ્રહને પકડી રાખવો જોઈએ નહી. અહી અસદ્ આગ્રહને સદૈવ તજવો કહ્યું તેની સામે છેડે બીજુ સુત્ર ખુલે છે. સતનો આગ્રહ સદૈવ રાખવો. વ્યસન ન જ કરાય, મંદિર જવું જ જોઈએ. માંદાની કે મા-બાપની સેવા કરવી જ જોઈએ આવા ઘણા સત્કાર્યો પ્રત્યે આગ્રહ રાખવો જોઈએ. આ આગ્રહ ન રાખવાથી આપણા જીવનમાં અસદ્નો આગ્રહ રાખવાનો દુર્ગુણ ઘૂસી જાય છે. માટે એવું ન થવા

દેવું એ સજ્જન વ્યક્તિનું કર્તવ્ય છે. જો તમે કોઈના વિચારને (તમારા વિચારને પડતો મૂકીને !!!) અપનવાશો. તો ક્યારેક બીજા પણ તમારા વિચારને અનુકૂળ થશે. તમે અગર જડવલણ દાખવશો અને કાયમ તમારી માન્યતા જ સાચી ઠેરવવા યત્ન કર્યા કરશો તો બીજા પણ કદી તમારી વાતમાં સહમતી નહીં દાખવે માટે તમારી વાતને અહં ઓગાળી છોડતા શીખવી એ તમારી પ્રગતિ માટે જરૂરી વાત છે અસદ્ આગ્રહ સદૈવ તજવાના ગુણને જીવનમાં ઉતારી સુખી બનો.

oo

પરિવર્તન તો દુનિયાનો નિયમ છે. સમય બદલાય એટલે દુનિયામાં નાના-મોટા બદલાવ આવે જ. પણ પૂર્વના કાળમાં લોકોને ગુણ પ્રત્યે વધુ પ્રેમ હતો. આજે પ્રજાને પૈસા માટે વધુ પ્રેમ છે. અને માટે જ ગુણ પ્રત્યેના રાગને વિકસાવવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવાનો ૨૧ મો ગુણ દર્શાવ્યો છે કે ગુણોમાં પક્ષપાત કરવો. સદ્ગુણ એ સમગ્ર સૃષ્ટિમાં સદૈવ પ્રશંસનીય ચીજ રહી છે. અને રહેશે જ. પણ ભૌતિકતાની આ હવામાં પ્રજા ગુણ કરતાં'ય ધનને વધુ મહત્વ આપે છે તે ચિંતાનો વિષય છે. જેમ આજે ભારતમાં વિપુલ માત્રામાં અન્નનું ઉત્પાદન થાય છે જ પરંતુ સરકારની દુર્નિતિના કારણે જ ભાવવધારા અને ગરીબોને ભૂખ્યા સુવાનો વારો આવે છે. તેમ આપણે ત્યાં ગુણાનુરાગ અને ગુણની પ્રશંસાની તંગી જ ભોગવાઈ અર્થાત્ નશ્વર ધન આદિ પ્રત્યેની આસક્તિને વૃધ્ધિ કરનાર બને છે. આ નશ્વર ધન આદિ પ્રત્યે આસક્તિના કારણે જ ઘરમાં ભાઈ-ભાઈની વચ્ચે ઝગડા થાય છે. ખુરશી માટે સામ-સામે મારામારી થાય છે. અને બે દેશો વચ્ચે યુધ્ધો થાય છે. આખર, આ બધુ મૃત્યુ બાદ અહીં મૂકીને જ જવાનું છે. તો શા માટે આટલી બધી તેના પ્રત્યે મમતા કરવી ? આ સદ્બુદ્ધિ સર્વત્ર હોતી નથી. માટે જ આવી ઘટનાઓ બને છે. આનો ઉપાય એ છે કે મમત્વનું સ્થાન બદલો આજ સુધી પૈસા પ્રત્યે જે આસક્તિ છે, એ હવે ગુણો પ્રત્યે વાળો. જો ગુણ પ્રત્યે તમે આસક્ત થશો. તો ધન આદિ નશ્વરની આસક્તિ તૂટશે જ. દા.ત. તમે ક્યાંક બજારમાં ગયા, સામેનો વેપારી માલ બતાવે છે, તમને ગમે છે, ત્યારે તે વેપારીના વિનય-વિવેક, તેની ધાર્મિક આસ્થા કે અન્ય કોઈ સદ્ગુણ પ્રત્યે પ્રેમ જાગશે તો પૈસા બાબતે માથાફોડ નહીં કરી શકો. તમારા નોકર કે ઓફિસસ્ટાફની વફાદારીને પગાર ચૂકવતા નજર સામે લાવશો તો પગાર વધારો સહજ થઈ જશે. આનાથી તમે

કંગાળ નહીં થાઓ. પરંતુ સામેની વ્યક્તિને તમારા પ્રત્યે માન જાગશે. તમારા કામમાં સામેની વ્યક્તિ કોઈ પણ છેતરપીંડી કે ભેળ-સેળ નહીં કરે. તમારો થોડોક ઘસારો તમારી ઘણી મોટી ઉન્નતિનું કારણ બનશે. માટે થોડા ખર્ચની સામે જંગી નફાની પ્રાપ્તિને જેમ આપણે સ્વીકારીએ છીએ તેમ ગુણોના પક્ષપાત કરવાથી પડતા ઘસારા દ્વારા મોટો વ્યવહારિક અને આત્મિક લાભ મેળવવો એ બુદ્ધિમાન વ્યક્તિનું લક્ષણ છે. (ગમારો આ ન સમજી શકે.) આનાથી તમારા જીવનમાં ગુણ અને ગુણવાન પ્રત્યે પ્રેમ જાગશે એ જ મહત્વની બાબત છે. ગુણ અને ગુણવાન પ્રત્યેનો પ્રેમ એ તમારામાં ગુણોનો ઉદ્ભવ કરવાની પ્રારંભિક જરૂરિયાત છે. આજે પ્રત્યેક વ્યક્તિમાં (તમારામાં પણ !!!) દુર્ગુણોની દુર્ગંધ જ વધી રહી છે. અને એ દુર્ગુણોથી તમે તમારા જીવનમાં તો પછડાટ ખાઓ છો જ. એની સાથે તમારા દ્વારા આચરાયેલ દુર્ગુણ બીજાને પણ દુર્ગુણના આચરણનું નિમિત્ત પૂરુ પાડે છે. અર્થાત્ તમારો દુર્ગુણ દુનિયામાં બમણો થાય છે. દા.ત. તમે કોઈની સાથે ગાળા-ગાળી કરવાપૂર્વક મોટો ઝગડો કર્યો. તો સામેની વ્યક્તિ પણ કાંઈ બાકી નહીં રાખે. તમારી સામે એ'ય બેફામ બોલવાપૂર્વક ઝગડો વધારશે. આમ પરસ્પર વેર-ઝેરના વૃક્ષનું વાવેતર થશે. આ લડાઈ-ઝગડામાં કેટલાક તમારા પક્ષે અને કેટલાક સામેવાળાના પક્ષે રહેશે. એટલે તે લોકો પણ અરસ-પરસ ટકરાશે. આ આખી'યે વેરની પરંપરા અસહિષ્ણુતાનામના દુર્ગુણની પેદાશ (પ્રોડક્ટ) છે. જો તમે થોડાક સહિષ્ણુ બનીને સામેવાળાની ભૂલને ગળી ગયા હોત તો આ લડાઈ-ઝગડો પેદા જ ન થાત. તમે થોડીક પણ સહિષ્ણુતા ન રાખી તેના પરીણામે આ લડાઈ-ઝગડો થયો. વેર બંધાયું. હવે વિચારો કે આ ગુસ્સાના અને ઝગડાના સમયનો સદુપયોગ કર્યો હોત તો તમે કેટલું મેળવ્યું હોત ? સૌ પ્રથમ તો શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની જેમ દુર્જનને'ય માફી આપવાથી મળતા સુખની અનુભૂતિ કરી શકત (આ સુખાનુભૂતિ આજના કાળમાં શક્ય છે !) એ સમયમાં ક્યાં તો ધંધાના બે કામ પતાવીને અર્થોપાર્જન કરી શકત. કે ઘરમાં પુત્ર પરિવારને સમય આપીને તેમનો પ્રેમ સંપાદન કરી શકત. અરે ! ગુસ્સાના કારણે થતા એસીડીટી, ડિપ્રેશન જેવા રોગોથી બચી તો અવશ્ય શકત. આ બધુ એટલા માટે અહીં બતાવાય છે કે આ વાંચીને તમે તમારા સુખી જીવન માટેની નિતિનું નિર્માણ કરી શકો. આ કોર્સ M.B.A., M.B.B.S., M.A. કે L.L.B. જેવી ડીગ્રીઓવાળાને પણ

ભણવા મળતો નથી. છતાં એ તમામ ડીગ્રીઓથી'યે વધુ જરૂરી છે. કારણકે પૈસો, પરિવાર, સ્વાસ્થ્ય, પ્રતિષ્ઠા આદિ તમામ સંસારની નશ્વર ચીજો તમે સુખી થવા જ એકત્રિત કરો છો. જો આ તમામથી સુખ પ્રાપ્તિ ન થાત તો તમે તેને ઈચ્છત નહી જ. બરાબરને ??? તો આ તમામ ચીજ પામીને પણ તમે સુખી નથી થયા એ વાત પણ સાચી જ છે ને ??? આ વિષમતા ચૂરાય અને સંસારમાં પણ થોડીક સુખ-શાંતિની પ્રાપ્તિ કરી શકો માટે અહી આ વિવરણ કરાય છે. અર્થાત્ આ ગુણોના પરિપાલનથી તમે સ્વયં જ સુખી થવાના છો. આ વાતનો અનુભવ એક-બે દિવસમાં થવો મુશ્કેલ છે. આજ સુધી તમે દુનિયા સાથે જે ખોટા ધંધા કર્યા છે તે તમારી મનોવૃત્તિ બદલાય તો જ આ બાબતની પૂર્ણ અનુભૂતિ થાય. માટે ધીરજ ધરીને સુખી થવા માટે ગુણોમાં પક્ષપાત કરવો આદિ ગુણો જીવન વ્યાપ્ત કરો.

૨૪

દેશ-કાળને વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ તજવી

oo

એકવાર ગુજરાતના ગામડામાં હજામતનો ધંધો કરીને ગુજરાન ચલાવનાર હજામે વિચાર કર્યો. જ્યાં હજામો જ ના હોય ત્યાં જઈને હું ધંધો કરુ તો વધુ કમાઈ શકાય. અને તે વિચારને અનુસારે તેને પંજાબમાં હેરકટિંગ સલૂન ખોલ્યું. (વિચારો !!!) પરિણામે તેને ભૂખ્યા મરવાનો વારો આવ્યો કા.કે. પંજાબની શીખ ધર્મની શ્રદ્ધાળુ પ્રજા વાળ ન કપાવવાના તેમના ધર્મને અડગ રીતે વળગી રહે છે. માટે જ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવાના ૨૨ મા ગુણમાં જણાવ્યું કે દેશ-કાળને વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ તજવી. આજે જમાનો જ ખરાબ આવ્યો છે. (અર્થાત્ જમાનામાં લોકો ખરાબ પાક્યા છે !) કે તે દેશ-કાળને વિરુદ્ધ વર્તન કરતા અચકાતા પણ નથી. જે ચીજવસ્તુ સારી હાલતમાં ઓછી કિંમતે સ્વદેશી બજાર પૂરી પાડે છે તેવી વસ્તુ આકર્ષક પેકિંગ અને સ્ટેટસ સિમ્બોલ ખાતર વિદેશી કંપનીની ખરીદવી એ દેશ વિરુદ્ધ કાર્ય છે. કા.કે. તમે આ રીતે જો પરદેશી પેદાશો વાપરશો, બીજાઓ પણ આનું અનુકરણ કરશે. તો તે ચીજની ઉત્પાદક આખી ભારતીય લોબી (ઉત્પાદક કોમ) ભૂખે મરશે. અને યાદ રાખજો ! માનવી એક-બે દિવસ ભૂખ્યો રહેશે. કાયમ નહીં. અને પછી ભૂખના કારણે પેદા થયેલ આતંક રોકવાની શક્તિ

કોઈ લશ્કરની'યે હોતી નથી. બિહારનો નક્સલવાદ એ ભૂખમરામાંથી પેદા થયેલ આતંક છે. જેની સામે ભારતીય લશ્કર પણ વામણું છે. આનું મૂળ તમે દેશ વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરી તે. વિદેશી માલ તો જ વપરાય જો તે ચીજનું ઉત્પાદન આપણા દેશમાં પૂરતું કે સારું ન થતું હોય. આ જ રીતે બીજી બાબત એ છે કે આપણુ યુવાધન જોબ કરવા વિદેશ તરફ જ મીટ માંડીને બેઠું હોય છે. આ પણ દેશ વિરુદ્ધનું કાર્ય છે. વિદેશ ભણવા કે કમાવા જનારા યુવાનો એકદમ બુદ્ધિમાન અને પ્રતિભાશાળી જ હોય છે. તો જ ત્યાંના પ્રારંભિક ખર્ચા કરવાનું વિચારી શકે. હવે તેની જે બુદ્ધિ ત્યાંના કાર્યોમાં વપરાય છે તેનાથી તેને પોતાને ભલે પૈસો મળે પણ તેને વર્ષે ૫૦,૦૦૦ ડોલર મળશે તો સામે તેની બુદ્ધિના ઉપયોગથી એ વિદેશી કંપનીઓ ૨ લાખ ડોલરથી વધુ નફો મેળવે છે. અર્થાત્ આપણા દેશની બુદ્ધિથી વિદેશી નાણું મજબૂત થાય છે. તેના બદલે તે યુવાન દેશભક્તિની ભાવનાથી ભારતમાં જ રહીને નોકરી-ધંધો કરત તો કદાચ વર્ષે ૧૦,૦૦૦ ડોલર કમાત પણ તેના દ્વારા આશરે ૫૦,૦૦૦ ડોલરનો જંગી નફો ભારતીય મજૂરથી માંડીને મેનેજર સુધીના તમામને મળત આટલા જંગી નફાના ભાગીદાર જો ભારતીયો થાય તો ભારતીય નાણુ કેટલું મજબૂત બને ! પણ આના માટે ગાંડાની જેમ ધૂમ કમાવાની મનોવૃત્તિ ત્યાગવી પડે.

આ દેશ વિરુદ્ધ ન લાગતી છતાં'ય દેશવિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ જ છે. બાકી દાણચોરી જેવી અનેક પ્રવૃત્તિ તો દેશવિરુદ્ધ પ્રસિધ્ધ જ છે. બીજુ, કાળ વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિઓનો પણ ત્યાગ કરવો. દા.ત. કોઈ મોટા રાજકીય નેતાનું મૃત્યુ થાય ત્યારે ઔચિત્યથી પણ (ભલે તે ગમે તેવા હોય !!!) તે દિવસે હોટલ-થિયેટર આદિમાં ન જવું જોઈએ. જ્યારે ભૂકંપ આદિ મોટી દુર્ઘટનામાં હજારો લોકો માર્યા ગયા હોય ત્યારે આપણે નફફટ બનીને પાપાચારો ન કરવા. મોજશોખની મૂડી એ દુઃખી જનોને માટે વાપરવી. આજે મોટી રથયાત્રા કે ધાર્મિક કાર્યો કરતી વખતે કેટલાક અણસમજુ જીવો કહેતા હોય છે કે આના કરતા આટલા રૂપિયા ગરીબોને ભોજન-ભણતર કે ઘરો બનાવવામાં વાપર્યા હોત તો કેટલાને શાંતિ મળત ? આ રથયાત્રા ૪ કલાકમાં પૂરી થઈ ગઈ. રૂપિયાનું પાણી જ ક્યું ને ?? અને ભાઈ ! આમ બીજી તરફ તો જુઓ, તમને ધર્મ માટે વપરાતા પૈસાને જ અન્ય માર્ગે વાળવાની કુબુધ્ધિ કેમ સૂઝે છે ? Weekend માં રવિવારે સાંજે દરેક

શહેરોમાં હોટલો ગંધાતી ગટર માફક ઉભરાય છે. આ હોટલોનો ખર્ચ જીવનજરૂરી નથી જ. તમે તે રૂપિયાથી ગરીબોને માટે કાંઈક કરો. એ રૂપિયાનું ટોટલ કેટલું થાય એ જાણવું છે ? માત્ર અમદાવાદનું પ્રતિ રવિવારીય Hotal's bill રૂ.2,00,00,000 (૨ કરોડ !) થી વધુ છે. અર્થાત્ માત્ર અમદાવાદની પ્રજા ૧ રવિવાર હોટલ છોડે અને તે પૈસા ગરીબો માટે ફાળવે તો ૨,૦૦,૦૦૦ (બે લાખ !!!) ગરીબો મિષ્ટાન્ન સહિતનું ભોજન પામે. આ વસ્તુ મહેસાણા, પાટણ કે ડીસા જેવા કોઈ પણ શહેરને લાગુ પડે છે. તમે આ પૈસા પર નજર કરો ને ?? ધરમના પૈસા પર તરાપ કેમ મારો છો ?

અસ્તુ. દેશ-કાળ વિરુદ્ધ કાર્યો કરવાથી આપણે તે દેશમાં કે તે કાળમાં (સમયમાં) લોકોની નજરે હીન દેખાઈએ છીએ. દુનિયા આપણને તુચ્છતા ભરી નજરે જુવે છે. જે તમને દુઃખી કરનાર છે. આમ તો, આ દુઃખ તમારા અહંકાર ઘવાવાનું દુઃખ જ હોય છે. જો અહં-મમ જેવું કાંઈ રાખો જ નહી તો આ વાત જ ન આવે. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અહંકાર તોડવાની વાત કરી છે તે પણ ખૂબ જ સુંદર અને મનોવૈજ્ઞાનિક છે. પણ હજુ તમે પ્રાથમિક ભૂમિકામાં છો અને અહંકાર તોડી શકો તે સ્થિતિ નથી તો તમારો અહંકાર કોઈએ તોડવો પડે તેવી પરિસ્થિતિ જ ન સર્જો. એ જરૂરી છે. આ દેશ-કાળ વિરોધી કૃત્ય તમને અને સામેનાને બન્નેને નુકશાન કારક છે. માટે તે ન જ કરવાનો સંકલ્પ કરવો જોઈએ. આખરે સ્વસ્થ અને મસ્ત સમાજનું સર્જન સદગુણ પ્રગટાવ્યા વગર શક્ય જ નથી અને એ સદગુણો પ્રગટાવવા પા-પા પગલી માંડતા સર્વે આ ગુણ પણ જીવનમાં ઉતારી સુખી બનો.

A Grocer Shop

!!!) અનુભવે છે. તેમાં પણ તેઓએ પોતાની શક્તિ બહાર કાર્ય કર્યું. તેનું પરિણામ જ અંકિત થયું છે. પોતાની શક્તિ ન હોવા છતાં'ય ક્યારેક પ્રસિદ્ધિના શિખરો સર કરવાની ખેવનામાંથી કેટલાક નામધારી ભક્તો પોતાના ભગવાનના વિશાળ મંદિરો બનાવવાની ખેવના અને આયોજનો કરે છે તે અધૂરા રહેવા પાછળ પણ તેમણે ગજા બહારનું કામ ઉપાડ્યાનું જ કારણ મુખ્ય હોય છે. આ 'તો કેટલાક નમૂના જ પ્રદર્શિત કર્યા આવું તો ઠેક-ઠેકાણે બનતું હોય છે. જો તમે તમારી શક્તિ-ઉપરવટ થઈને કાર્ય કરવા જશો તો હંમેશા માર ખાશો. કારણ કે કાર્યના આરંભથી પૂર્ણાહૂતી સુધીના આખા સમયગાળામાં મહેનત, પૂણ્ય અને બુદ્ધિ ત્રણેય ચીજો છૂટથી વપરાય છે. આ ત્રણ ચીજો પૈસાથી પણ વધુ મહત્વની છે. જો તમારી પાસે અત્યંત બુદ્ધિમત્તા હશે પણ તમે પૂણ્યવાન નથી તો તમારી બુદ્ધિ જ તમારું કાર્ય બગાડી શકે છે. દા.ત. કોઈ ગરીબને તમે હોસ્પિટલમાં દાખલ કર્યો. ખર્ચ તમે ઉપાડ્યો. પણ જો તમારું કે સામેવાળાનું શારિરિક પુણ્ય નહીં હોય તો તેને ડોક્ટર ખોટી દવા કે ઈન્જેક્શન આપી બેસશે. જે તેના રોગની માત્રામાં વૃદ્ધિ કરશે. આના કરતા તમે તેને હોસ્પિટલ ન લાવ્યા હોત તો ઓછો રીખાત. અલબત્ત આવી ઘટના કાયમ નથી થતી. એ વાત સાચી છે તો આવી ઘટનાઓ ઘણીવાર બને પણ છે જ. એ પણ સનાતન સત્ય છે. જો તમારી પાસે સખત મહેનત જ હશે. બુદ્ધિ કે પૂણ્યબળ નહીં હોય તો'ય કાર્ય ભાંગી પડશે. કારણ કે મંદિરના નવસર્જન જેવા કાર્યમાં તનતોડ મહેનત જરૂરી છે પણ ગણત્રીપૂર્વકનું સુસંચાલન પણ અતિ અગત્યનું છે. જે બુદ્ધિવાનો જ કરી શકે. પણ જો તમે પૂણ્યવાન હશો તો તમને બુદ્ધિવાળા અને મહેનતુ સ્વયં સેવકો બન્ને સામેથી મળી જશે. અને તમારું કાર્ય પૂરું કરી દેશે પણ તેમાં સાવ પાંગળુ પૂણ્ય નહીં પણ વિશિષ્ટ પ્રચંડ પૂણ્યની આવશ્યકતા રહે છે. સામાન્ય પૂણ્ય થોડા સમયમાં જ ઘસાઈ જાય છે અને વ્યક્તિ ત્યાં ને ત્યાં રહી જાય છે. અર્થાત્ પોતાની ભાવના ચરિતાર્થ કરી શકાતી નથી. માટે પૂણ્ય એ તો કોઈ પણ સપનાને સાકાર કરવા જોઈતું મહત્વનું રોમટિરિયલ (કાયો માલ) છે. તો બુદ્ધિ અને મહેનત પણ તે કાર્ય માટે જરૂરી મનાયું છે. આ ત્રણેય પરિબળોનો વિચાર કરીને કાર્યને ઉપાડનાર વિના વિધ્ને પોતાની ભાવનાનુસાર કાર્ય સમ્પન્ન કરી શકે છે. માટે બળા-બળનો વિચાર આ ત્રણેય બાબતે કરવો જોઈએ. જો'કે નેગેટિવ વિચારધારા વાળા ઘણા લોકો પોતાની શક્તિ

ઓછી આંકીને કાર્ય જ ઉપાડતા નથી એ પણ ધરાર અયોગ્ય છે. પોતાની શક્તિ કરતા પોતાનું વધુ મૂલ્ય આંકવું તે ગુનો છે તો પોતાના ગજાથી ઓછુ મૂલ્ય આંકવું તે'ય ગુનો છે. વળી તમે કાર્ય કરશો તો તમારી શક્તિ ખીલશે તે બાબતમાં બુદ્ધિ વિકસશે માટે કાર્ય જ ન કરવું તેમ ન કરવા કરતા નાના-નાના કાર્યો કરતા કરતા ધીમે-ધીમે તેનાથી મોટા કાર્યો કરવા. સાથે ..... સાથે ..... આ કાર્યોને પૂર્ણ કરવા જરૂરી મૂખ્ય ચીજ પૂણ્ય પણ વધારતા જવું જે તમને ખૂબ ઉપયોગી થશે. પૂણ્ય વધારવા માટે પ્રાથમિક તબક્કામાં ભગવાનના દર્શન કરવા, સંતોનો સત્સંગ કરવો, વરિલોને માન આપવું, દીન-દુઃખીને દાન આપવું, પ્રસિદ્ધિ આદિની લાલચ વિના ધર્મ અને સમાજના કાર્યો કરવા આટલું જ જરૂરી છે. તો બળા-બળનો વિચાર કરીને જ કાર્ય ઉપાડો. અને કાર્યની સિદ્ધિ માટે પૂણ્યને વધારતા સુખી બનો.

Cartoon by Sundeep Adhwaru
(Courtesy: Outlook India)

૨૬

સદાચારી એવા જ્ઞાનવૃદ્ધોને પૂજવા

૦૦

ભૌતિક સુખ સાધનોનો સમંદર છેલ્લા ૨૦૦ વર્ષમાં દિન-પ્રતિદિન પોતાની મર્યાદાને ઓળંગતો જાય છે. ત્યારે સૂકાતી જતી સદાચારની નદીઓને નવપલ્લવિત કરવા માટેના ઉપાયો પણ વિચારવા જેવા છે. અને તે માટે શ્રેષ્ઠ રસ્તો **શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવાના ચોવીસમાં ગુણમાં દર્શાવ્યો છે. સદાચારી એવા જ્ઞાનવૃદ્ધોને પૂજવા.** વિશ્વના તમામ દેશો હંમેશા પૈસાદારોને જ પૂજતા રહ્યા છે. તેની સામે ભારત એ એવો દેશ છે જ્યાં ભૌતિકતાના સાધનો વધવા છતાંય ત્યાગી અને જ્ઞાનીઓ જ પૂજાનો વિષય બનતા રહ્યા છે. આજે પણ એક અબજપતિ વ્યક્તિ જ્ઞાની સાધુપુરુષ પાસે તો ચરણમાં જ બેસે છે તે ભારતનું મહત્વનું જમા પાસુ છે. સંતોનું પૂજન તો ખૂબ સુંદર સત્કાર્ય છે જ. પણ સંસારી એવા પણ સદાચારી જ્ઞાનવૃદ્ધોને પૂજવા એ સુખી જીવનનો માર્ગ છે. કારણ કે જેમણે સંસાર જાણ્યો અને સાચી રીતે (સારી નહીં !!!) માણ્યો છે. સંસારમાં પગભર થવા આવતા સંઘર્ષોની ઘટમાળમાંથી પસાર થવાની હથોટી જેમણે મેળવી છે તેમનો સહવાસ જ્યારે આપણને આવા અવરોધો આવે ત્યારે તેમાંથી બહાર નીકળતા શીખવી શકે છે, પણ જો આપણે તેમને કાયમ પૂજ્યા-સન્માન્યા હોય તો સદાચારી જ્ઞાનવૃદ્ધ એવા વડિલોની અનુજ્ઞા વિના ચૌવનથી છકી ગયેલી યુવા આલમ પ્રેમ લગ્ન પછી પસ્તાઈને છૂટા-છેડાના પ્લેટફોર્મ પર જીવન-ગાડીને ઉભી રાખે છે. તેમાં મુખ્ય વાંક વડિલોની અવજ્ઞા કર્યાનો જ છે. માટે તમામ સમાજમાં વ્યાપક બનેલ આ એક કડવા અનુભવને યાદ રાખીને સદાચારી જ્ઞાનવૃદ્ધોને પૂજવાના કર્તવ્યનું પાલન કરવું એ સર્વજનહિતાય સર્વજન સુખાય પ્રવૃત્તિ છે. આ તમામને અનુભવ સિદ્ધ વાસ્તવિકતા છે. બાળક કરતા તેના શિક્ષક જ્ઞાનવૃદ્ધ છે. (સદાચારી હોય તો વિશેષ આનંદની વાત !) અને તેમની પાસે ભણીને

બાળક પોતાનું ભવિષ્ય ભૌતિક રીતે ઉજળું બનાવે છે. તો તમે યુવાન કે પ્રૌઢ થયા પછી તમારાથી વધુ વડિલો પાસેથી જ્ઞાન મેળવતા ખચકાઓ છો કેમ ? જીવન જીવવા જરૂરી વ્યવહાર ક્યાં કેટલો રાખવો ? કોણ સજ્જન છે ? અને કોણ માત્ર આપણા પૈસાને જ સન્માને છે ?, બાળકને સંસ્કાર કેવા અપાય ? આદિ અનેક પ્રકારનું જ્ઞાન તમારી દૃષ્ટિએ ઓછું ભણેલા વડિલોમાં જ વધારો હોય છે. પૈસા ક્યાં રોકાય તેની પણ જાણકારી વડિલો પાસેથી જાણવી જોઈએ. મતલબ વિનયપૂર્વક તેમનું સન્માન કરીને તેમની પાસેથી શીખવી જોઈએ. કારણ કે જે પેઢીઓ કે કંપનીઓ દેવાળુ ફૂંકે છે. નાદારી નોંધાવે છે. તે અલગ-અલગ અનેક વ્યક્તિઓનું ૨-૫-૧૦ લાખનું કરી જાય છે. આ યાદીમાં તમે માર્ક કરજો મોટા ભાગે યુવાનોના જ રૂપિયા હોય છે. કારણ ક્યારે કઈ પેઢીમાંથી રૂપિયા કાઢી લેવા તેની કોઠા-સૂઝ વડિલોને ગમે ત્યાંથી પ્રાપ્ત થયેલ હોય છે. જે તમે કાયમ (અર્થાત્ લાંબો સમય) તેમની સાથે સહવાસ કરો તો જ સમજી શકો એક-બે દિવસમાં નહી. માટે આવા સદાચારી જ્ઞાનવૃદ્ધ વ્યક્તિઓનો સહવાસ આપણને દરેક ક્ષેત્રમાં ઉપયોગી થઈ શકે છે. તમારી આસ-પાસમાં તમે નજર કરશો તો આવી પીઠ વ્યક્તિઓ જે સદાચારી હોવા સાથે જ્ઞાનવૃદ્ધ પણ હોય તે મળી આવશે જ. આ નક્કી છે. હા ! આ વ્યક્તિ જ્ઞાનવૃદ્ધ હોવા સાથે સદાચારી હોય તે જોવું જ જોઈએ કારણ કે ઈતિહાસની ભાષામાં કહીએ ! તો મહાભારતના યુધ્ધમાં કૌરવોના પક્ષે તેમના મામા શકુની જ્ઞાનવૃદ્ધ હતા જ પણ તે દુરાચારી અર્થાત્ નિષ્કારણ માયા-પ્રપંચ આદિ કરનારા હતા. જ્યારે પાંડવ સેના સાર્થવાહ કૃષ્ણ સદાચારી હોવા સાથે જ્ઞાનવૃદ્ધ હતા પરિણામ આપણે જાણીએ જ છીએ કોની જીત ? કોની હાર ? માટે સદાચારી ન હોય તેવા જ્ઞાનવૃદ્ધની સંગત પણ દુર્જનસંગતિની જેમ નુકશાનકારી જ છે. માટે આવી ભૂલ ન કરવી. આખર માનવમાં પ્રયંડ બુદ્ધિ હોય તો'ય જો તેનું મન સદગુણમાં, ધર્મમાં, ન્યાયમાં સ્થિર નથી તો પરિણામે વિનાશને જ નોંતરે છે. અરે ! અમારા મતે તો દુરાચારી સામાન્ય માણસ

કરતાં'ય દુરાચારી જ્ઞાનવૃધ્ધ વધુ ખતરનાક પુરવાર થાય છે. તમે જ વિચારો કે ગામનો સામાન્ય માણસ કદાચ ખોટું કામ કરે તો કો'કના ઘરના ૫-૨૫ હજાર રૂપિયા ચોરી જશે. જ્યારે દુર્બુદ્ધિના નિધાન નેતાઓ એકા'દ ટેક્સ નાંખીને પ્રજાના અબજો રૂપિયા સરકાર ખાતે નહીં પણ પોતના નામે કરાવવાની ક્ષમતા ધરાવે છે. એ આપણને વધુ નુકશાન કરે છે. આ માનવામાં આવે તેવી જ વાત છે ને ? માટે આ બાબતે સ્પષ્ટ રહીને જ અર્થાત્ સદાચારી હોય તેવા જ્ઞાનવૃધ્ધોની જ સંગત કે સેવાકરણનો આગ્રહ રાખવો. હા ! આમાં કોઈ દુરાચારી કે જ્ઞાનહીન પ્રત્યે મનથી'યે અનાદર ન જ કરવો. તેમને જરૂર પડે તો તેમની પણ સેવા કરવી જ જોઈએ. આખર તે સદાચારી નથી તો તમે'ય ક્યાં મોટા સત્પુરુષ છો ? તમે પણ તેવા જ છો આ તો તમને જ્ઞાન મળ્યું માટે તમે સુધરો છો. (કદાચ !!!) તેમને મળશે તો તે'ય સુધરશે. આમ વિચારીને તેમની પણ ઉચિત સરભરા કરવી પણ સદાચારી જ્ઞાનવૃધ્ધોની સંગત અને સત્કાર કદી ન જ ચૂકવા આ સદાચારી જ્ઞાનવૃધ્ધોનું પૂજન કરીને સાચા અર્થમાં સુખી બનો.

oo

પરસ્પર એકબીજાને સહાયક થવાથી જ જીવન વ્યવહાર ટકી શકે છે અને એ જીવનવ્યવહાર ટકાવવા માટે જેઓ આપણને સહાયભૂત થાય તેમને કોઈ પણ રીતે વળતર આપવું એ આપણી સજ્જનતા છે આ વાત **શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સુખી થવાના પચ્ચીસમાં ગુણમાં કરી છે કે આશ્રિતોને પાળવા**

પોષવા. આશ્રિત એટલે જેમની જીંદગીનો ઘણો મોટો આધાર તમે છો તે આમાં તમારા બાળકો, પત્નિ, નોકરો, ઓફીસ સ્ટાફ આદિ આવે. તે તમારા આશ્રિત અર્થાત્ તમારા આશ્રયે જીવનારા કહેવાય તેમને ઉચિત પ્રેમ-હૂંફ, સમય, પૈસો આદિ આપવું એ તમારું કર્તવ્ય છે. (કર્તવ્ય એટલે કરવા યોગ્ય જે ન કરો તો તમે તમારી ફરજ ચૂક્યા કહેવાઓ) તમારા બાળકો, પત્નિ, વૃધ્ધ મા-બાપ આદિને તમારા પ્રેમ-સમય-હૂંફની જરૂર હોય છે. ત્યાં પૈસો આપીને છૂટવાની વૃત્તિ ન રાખવી જોઈએ. બાળકને ૧,૦૦૦

રૂ. મળવાથી જેટલો આનંદ આવે તેના કરતા તમે તેની સાથે ૧ કલાક સમય ફાળવીને રમો-વાતો કરો કે સાથે બેસીને તેને વ્હાલ કરો તેનાથી મળે છે. હા ! મને ખબર છે કે કોમ્પ્યુટર અને ટી.વી.ના જમાનામાં આ બાળકોને ટી.વી. કે વિડિયો ગેમ્સનો જ કેળ હોય

છે. છતાં'ય કહું છું કે જો તમે બાળકને માટે સમય ફાળવશો તો ધીમે-ધીમે તે ટી.વી. કે રમત-ગમતના સમયે પણ તે ટી.વી. આદિ છોડીને તમારી પાસે દોડી આવશે. બસ, તમે બાપ તરીકે ટી.વી. કરતા વધુ આકર્ષક બની જાઓ. આ અઘરું નથી. તમે માત્ર થોડોક

વિચાર કરો કે બાળકને શું ગમે છે ? લગભગ બાળકને હાસ્ય ગમે. તો શરૂઆતમાં એકા'દ જોક્સ કહો. પછી તેને ફરવા લઈ જાઓ. આમાં તમારી અને બાળક વચ્ચેની આત્મિયતા દઢ થશે. પછી તમે જે ઈચ્છશો તે કરવા બાળક તૈયાર રહેશે. તે જ રીતે પત્નિને પણ સંતોષ આપવો એ પતિ તરીકે તમારુ કર્તવ્ય છે. (પરસ્પર બન્ને માટે !!!) સમય નામની મૂલ્યવાન મૂડી તમે જેને આપશો તે તમારી પાસે પૈસાની આશા રાખવાનું છોડી દેશે છતાં'ય તમે તેને ખૂબ જ પ્રિય બની શકશો. વૃધ્ધ મા-બાપ માટે પણ આ નિયમ લાગુ પડશે. હવે વાત આવે છે તમારા નોકર-ચાકર કે ઓફિસ સ્ટાફની. આજે તે લોકો બાબતે શેઠોમાં એક ભયંકર ગેરસમજ વર્તે છે. શ્રીમંતો તે નોકર વિગેરેને માત્ર પગાર આપ્યા બાદ પોતે તેને ખરીદી લીધાનો જ અનુભવ કરે છે. વધુ કામ, યોગ્ય કારણે પણ રજા ન આપવી, તેની કૌટુંબિક મુશ્કેલીમાં સહાય ન કરવી આ બધું શું યોગ્ય છે ? તમે નોકર હોવ અને કોઈ શેઠ તમારી સાથે આવો વ્યવહાર કરે તો તમને કેવું લાગત ? તમારા મન પર એ શેઠ પ્રત્યે કેવી છાપ પડત ? બસ, તમારો સ્ટાફ તમારા માટે આવી જ છાપ મનમાં સંઘરી બેઠો છે. જે તમારા માટે ખતરનાક પૂરવાર થઈ શકે છે. વાસ્તવિકતામાં પગાર આપવો એટલે કે એ વ્યક્તિને કંપનીના નફામાં (ભલે ખૂબ થોડા અંશે !) સહભાગી બનાવવો. અને તેના કામની ગુણવત્તા વધે તો પાર્ટનરશીપ (અર્થાત્ પગાર વધારવો) વધારવી. ગુણવત્તા ઘટે તો પાર્ટનરશીપ છોડી દેવી અર્થાત્ નોકરીમાંથી છૂટો કરવો. તમે જ્યારે આ નિતિથી કામ કરશો ત્યારે તમારી પેઢી, તેને પોતાની લાગશે. અહીં વધુ કામ કરીશ તો મને પણ વધુ પૈસા મળશે. એમ માન્યતા દઢ થશે પછી તેના કામની ક્વોલિટી સુધારવા તમારે કહેવું ન પડે તો સામેથી જ મહેનત કરવા લાગે. આ તમારો આશ્રિત છે. તેને માત્ર પૈસાની જ નહી પણ કારણ-સંજોગ ઉભા થાય ત્યારે રજા પણ જોઈએ. એ વખતે સકારણ રજા માંગે ત્યારે રજા આપવી એ પણ આશ્રિતને પોષવાનો જ પ્રકાર છે. માંદગી, પ્રસંગ, વ્યવહાર સાચવવા આદિ ઘણી બાબતોમાં તમે તેને રજા ન આપીને કે પગાર કાપીને હેરાન કરો છો. જે ધરાવ અયોગ્ય છે. એક બીજીવાત, તમે તમારા સ્ટાફને પગાર કેટલો આપો ? શું તમે ૩-૪ હજારના પગારમાં ઘર-ગુજરાન ચલાવી શકો ? નહી ને ? તો તે કેવી રીતે ચલાવતો હશે ? અને માટે જ તે માણસ બીજા આડા માર્ગે (કયો તમે સમજો છો !) પૈસા મેળવવા પ્રયાસ કરે છે.

સામેનાની ક્ષમતા સાવ નબળી હોય કે તમે ધૂમ કમાણી ન કરતા હો તો વાત અલગ છે. પણ તમારી કમાણીની સીમા નથી તો તેને ઘર-ગુજરાન ચાલે તેટલું તો આપો ! આ ભવમાં પૂણ્ય છે તો શેઠ બન્યા છો પણ આવતા ભવમાં પાપોદય હશે તો નોકર થશો. ત્યારે જો અત્યારે સારો પગાર આપ્યો હશે તો તમને'ય આવતા ભવમાં સારા શેઠ મળશે. અત્યારે તમે તમારા નોકરને ચૂસ્યો હશે તો બીજા ભવની હાલત વિચારી લેજો. અસ્તુ. આ વાતો શેઠ માટેની છે. જે નોકરીયાત છે. તેને આ બધું વાંચીને શેઠને શીખવવાના બદલે પોતે નિતિમત્તાથી કામ કરે જવું જોઈએ અને પુત્ર પરિવારરૂપ આશ્રિત જનને પોષવાનું કર્તવ્ય નિભાવવું જોઈએ પોતાની જવાબદારી યોગ્ય રીતે નિભાવનારને વધુ સારું સ્થાન, સમૃદ્ધિ, સુખ, સદ્ગુણ આદિ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે સુખી થવાની ઈચ્છા કરનારા પ્રત્યેકે આશ્રિતોને પાળવા પોષવા રૂપ ગુણને જીવન વ્યાપ્ત કરવો.

૨૮

દીર્ઘદષ્ટા થવું

oo

માણસને લોંગ ડ્રાઇવની મજા ગમે છે. પણ માણસને લોંગ થિંકની મજાની ખબર જ નથી. ટૂંકી વિચારસરણી એ દુઃખનો માર્ગ છે. અને માટે જ સુખી થવાના છવ્વીસમાં ગુણમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે કે દીર્ઘદષ્ટા થવું. દીર્ઘદષ્ટિએ માનવને પ્રત્યેક કાર્યમાં સફળતા અપાવનાર ચીજ છે. બીજી ભાષામાં કહીએ તો દીર્ઘદર્શિપણુ એ આપણને કાયમ સુખના રસ્તે ચલાવવાનું સામર્થ્ય ધરાવે છે. સંસારમાં જીવો છો તો સંસારના પ્રશ્નો જ તમને મૂંઝવવાના, માટે સંસારના પ્રશ્નો ઉકેલવા માટે તમને દિર્ઘદર્શિતા કેવી રીતે કામ લાગે છે તે જોઈએ. Ex. તમે કોઈ નવી શ્રીમંત વ્યક્તિ સાથે મિત્રતા કરી. મિત્રતાના નાતે તેની સાથે ઉઠક-બેઠક, ખાણી-પીણી, ફરવા જવાનું બધુ જ ચાલુ થયુ તેવા વખતે તમને તે શ્રીમંત વ્યક્તિના અમુક ખરાબ મિત્રો, ખરાબ દુર્ગુણો કે તે નવા શ્રીમંત મિત્રની ખરાબ છાપ બાબતે જાણકારી પ્રાપ્ત થઈ અને તે વાત સાચી છે તેવા પુરાવા પણ મળ્યા. તો તે શ્રીમંત મિત્રના કારણે તમને ગાડીઓમાં ફરવા કે મોટી ગ્રાંડ હોટલોમાં ફરવા (રખડવા) મળતુ હોય તો'ય તે મોજ-મજા છોડી દેવી તે તમારી દીર્ઘદર્શિતા છે. બાકી અત્યારે આ મિત્ર સાથે મફતમાં મજા કરવા મળે છે તો કરો જલસા. પાછળ પછી કોઈ જોખમ આવશે ત્યારે મિત્રતા છોડી દઈશું કે 'પડશે એવા દેવાશે' એમ વિચારીને તેની સાથે મિત્રતા ટકાવી રાખવી એ તમારી ટૂંકી બુદ્ધિનું પરિણામ છે. અને આના કારણે તમે જીવનમાં ન કલ્પેલા દુઃખોની ખાણમાં ડુબી જાઓ

Do NOT judge
by appearances;
a RICH heart
may be under a
POOR coat.
- Scottish Proverb -
www.hindustantimes.com

તેવી પૂરી શક્યતા છે. કારણ કે સામેની વ્યક્તિ સાથે તમે જે સુખ(મોજ-મજા) માણો છો. તે વ્યક્તિ પર પોલિસ કેસ, દુશ્મનોની ચડાઈ કે અન્ય કોઈ પણ પ્રકારની દુર્ઘટના એકાએક થવાનો પૂર્ણ સંભવ છે. જો તમે સાથે હશો કે સંબંધ પણ રાખતા હશો તો તે વ્યક્તિના ખોટા કામોમાં તમે પણ ગુનેગાર તરીકે શિક્ષા પામી શકો છો. આ કપોળ કટિપત વાત નથી ઘણી જગ્યાએ બની ચૂકેલી ઘટનાઓ છે. માટે દોસ્તી કરતા પૂર્વે તે વ્યક્તિના કેરેક્ટર (ચારિત્ર્ય) બાબતે ચોક્કસ ચકાસણી કરવી જોઈએ. એ જ રીતે તમારા ઘરમાં કોઈ બાબતે મોટો ઝઘડો થાય તો આ ઝઘડાને કોર્ટ-મેટરનું સ્વરૂપ આપી કોર્ટના ધક્કા ખાઈ પૈસા-સમય બંનેનો વેડફાટ કરવો એ મૂર્ખામી ભર્યું કૃત્ય છે. આ રીતે કોર્ટમાં પૈસા વેડફવાથી તમારા અને સામેના પક્ષના બંનેના દુઃખમાં અને દરિદ્રતામાં વધારો થાય છે. આના બદલે બે-ચાર ડાહ્યા માણસની સલાહ મુજબ સમજાવટથી થોડું જતું કરીને પણ તમે જો સમાધાન કરી લીધું હોત તો આ તકલીફ ન થાત. તમે કોર્ટના ચક્કરમાં પડ્યા પછી બહાર નથી નીકળી શકતા. અને કદાચ બહાર નીકળો તો'ય ત્યારે તમારી હાલત બહુ જ ભૂંડી થઈ હોય છે. પણ આ બધું તમે શાંત-ચિત્તે બેસીને અને દીર્ઘદર્શિતા પૂર્વક વિચારો તો જ સમજાય માત્ર અહંકારને વશ થઈને તમે કોઈની સામે પ્રતિકાર કરવા કૂદી પડો છો. ત્યારે તમારી સૂઝ અવરાઈ જાય છે. અને તમે નુકશાની ભોગવો છો. આ આદત સુધારવાથી તમને જ ફાયદો થશે. તમારી દૃષ્ટિ જેટલી વિસ્તરશે એટલો તમને ફાયદો થશે. તમારી દૃષ્ટિ આમ તો હજુ આ લોક સંબંધી પણ પૂર્ણ વિકસી નથી. પણ જો તમારે ખૂબ-ખૂબ સુખી થવું હોય તો તમારી દૃષ્ટિ પરલોક અને મોક્ષ સુધી પણ વિસ્તારવી જોઈએ. જો તમને આ સંસારના ધન, મકાન, ગાડી, પત્ની, પરિવાર બધું જ છોડીને ચાલ્યા જવાનો વિચાર પણ આવશે તો'ય તમારી તેના પ્રત્યેની આસક્તિ તૂટવા લાગશે. અને જો તમારી આ આસક્તિ તુટશે તો રાગના કારણે થતી કર્મબંધ (પાપ) ની પરંપરા પણ તૂટશે. આ પાપો ઘટવાથી દુઃખની માત્રામાં પણ ઘટાડો થવાનો જ. માટે સંસારની આસક્તિ તોડવી એ પણ દુઃખ ઘટાડવાનો ઉપાય છે. જે જગતના જીવમાત્રને ઈચ્છનીય છે. માટે આ રીતે દીર્ઘદર્શિતાને આટલી વિસ્તૃત બનાવવી જોઈએ. આવી દીર્ઘદર્શિતા જ તમને સર્વત્ર સુખી કરશે. આવી દીર્ઘદર્શિતાથી જ તમારા કાર્યો સફળ થઈ શકશે. બાકી ટૂંકાગાળાના લાભોમાં અટવાઈ જવાથી આપણને તાત્વિક ફાયદો થતો નથી. ટૂંકીબુદ્ધિથી

થતા લાભોમાં અટવાવવાથી આપણને દીર્ઘદર્શિતાના ગુણનો વિકાસ કરવાની ઈચ્છા પણ થતી નથી. જે બહુ મોટો ગેરલાભ છે. માટે સુખી જીવનને ઈચ્છનારા પ્રત્યેક માનવે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રરુપિત સુખી થવાના તમામ ગુણો પ્રગટાવવા જોઈએ એમાં પણ દીર્ઘદર્શિતાના ગુણને વિશેષરૂપે પ્રગટાવી સુખી બનો.

No man can tell whether
he is rich or poor by
turning to his ledger.
It is the heart that
makes a man rich.

પ્રત્યેક વ્યક્તિને પોતાની પસંદગી ભિન્ન-ભિન્ન હોય છે અને એ ભિન્ન ભિન્ન પસંદગીવાળી વ્યક્તિઓ પોતાની જ પસંદને સાચી કે સારી માને છે. આ ભૂલ દુઃખનો માર્ગ છે. અને માટે જ સુખી થવાના સત્યાવીસમાં ગુણમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ભાખ્યુ છે કે ‘વસ્તુના તારતમ્યને જાણવું’

દુનિયામાં આજે જે વસ્તુનું માર્કેટિંગ વધુ થાય તે જ વહેંચાય છે. સારી ગુણવત્તાએ માલ વેચાણ માટે જરૂરી ચીજ હતી. (છે નહીં !) આજે તો સારી જાહેરાત એ જ માલના વેંચાણ માટે મહત્વની ચીજ બની રહી છે. અને આ જાહેરાતોની આકર્ષક-લોભામણી વાતોમાં આવી જઈને તમે ખોટી વસ્તુ લઈ આવી દુઃખી બનો છો. કોલગેટ, પેપ્સોડન્ટ કે બીજી કોઈ પણ ટૂથપેસ્ટ એ દાંત માટે ફાયદાકારક નથી. માત્ર ને માત્ર ડોક્ટરોને ખરીદી લઈને અને ટી.વી. પર જાહેરાતો મુકીને મલ્ટીનેશનલ કંપનીઓના માટે

ફાયદાકારક ટૂથપેસ્ટો તમારા ખીસ્સા ખાલી કરવા જ બનાવાય છે. દાતણ જેટલી સુપરશક્તિશાળી, ડિસ્પોસેબલ અને દાંત માટે ફાયદાકારક ચીજ આ વિશ્વમાં કોઈ બનાવી શકે તેમ નથી. પણ લીમડા કે બાવળના ઝાડ પાસે (એડવેટાઈઝના) જાહેરાત કરવાના પૈસા નથી માટે તે વેચાતા નથી. ખાદી ભંડારના સ્વદેશી વસ્ત્રો કદાપિ વિદેશી

કે ફેક્ટરીના કાપડ કરતા ઉતરતા હોતા નથી. તો શા માટે તે નથી વેચાતા ? કારણ કે ગાંધી હાટ પાસે જાહેરાતના પૈસા નથી. આ તો બે ચાર નમૂના છે. આવી તો ઢગલાબંધ બાબતો એવી છે કે જે તમે માત્ર જાહેરાત જોઈને ખરીદવાના કારણે સારી ગુણવત્તાવાળી વસ્તુ ગુમાવી બેસો છો. આ જાહેરાતોના કારણે વસ્તુના તારતમ્યને જાણવાની તમારી ક્ષમતા અને ઈચ્છાશક્તિ બંને ઘટ્યા છે. લોકો જે ખરીદે તે લેવાનો ગાડરીયો પ્રવાહ વધ્યો છે. આ કારણે જ દાંત, વાળ, સ્કીનના રોગો કે બજારમાં જે-તે બેંકોમાં નંખાતા રૂપિયા ગુમાવાના કિસ્સા વધતા ગયા છે. શા માટે આવું ? તમારા પૈસા ખર્ચાને તમારા ખુદના વપરાશ માટે તમારે જાતે ખરીદીને લાવવું છે તો તેમાં તમે શા માટે પેકિંગ કે માર્કેટિંગને મહત્વ આપો છો ? આનાથી ઓછી ગુણવત્તાવાળી વસ્તુઓ તમારા ઘરમાં આવે છે તમારા ઘરને અને શરીરને અભડાવે છે. આના બદલે સાત્વિક, શુદ્ધ ચીજ-વસ્તુઓ જ વાપરવાનો આગ્રહ રાખો તો પૈસા અને આરોગ્ય બધું જ બચે. કોઈ પણ બે સરખી વસ્તુ ભિન્ન-ભિન્ન સ્થળેથી મળતી હોય તો સૌ પ્રથમ તેમાં વપરાતા રો મટિરિયલ અર્થાત્ કાચા-માલ બાબતે જાણવું જોઈએ. શેમાં સારા દ્રવ્યો આવે છે ? આ સારા દ્રવ્યો જેમાં આવતા હોય તેવી ચીજ ખરીદવી એ તમારા માટે ફાયદાકારક છે. કારણ કે દ્રવ્યશુદ્ધિ તમારી મનશુદ્ધિ પર પણ અસર કરે છે. ખરાબ દ્રવ્યોથી નિર્મિત ચીજોનો વપરાશ માનસિક અશુદ્ધિ પણ વૃદ્ધિગંત કરે છે. આ દુર્વિચારોનું ઉત્પત્તિસ્થાન છે. માનવ વસ્તુના તારતમ્યને જાણ્યા વિના હલકી ગુણવત્તાનો માલ વાપરે છે. તે તેના આત્મા માટે પણ હાનિકારક છે. પાપોની પરંપરાને સર્જનાર છે. માટે ભૌતિક ક્ષેત્રે તમામ ચીજોમાં વસ્તુના તાર-તમ્યને જાણીને ત્યાર બાદ ઉચિત વ્યવહાર કરવો જોઈએ.

એ જ રીતે સામાન્ય સંસારી માણસ અને સંતપુરુષ એ બે વચ્ચે પણ તરતમતા રહેલી છે. આ તારતમ્ય પણ જાણવું જોઈએ. એક સજ્જન સામાન્ય વ્યક્તિ સાથે રાખેલો સંબંધ તમને આર્થિક મદદ જ કરી શકશે. પણ એક સંત પુરુષ સાથેનો સંબંધ તમને આધ્યાત્મિક મદદ કરી શકે છે. આધ્યાત્મિક મદદ એ તમને આ ભવ અને પરભવ બંનેમાં ઉપયોગી થઈ શકે છે. સંસારીમાણસ તમે માંદા પડશો તો દવાની વ્યવસ્થા કરી શકશે. પણ આરોગ્ય માટે જરૂરી પૂણ્ય તો સંતોના ઉપદેશથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. કારણ કે સંતનો ઉપદેશ એ તમારા જીવનમાં સારા કાર્યો પ્રત્યેની ઈચ્છા જગાડે છે. અને સત્કાર્ય

દ્વારા જ પુણ્ય બંધાય છે. પુણ્યશાળી વ્યક્તિને રોગ જ થતો નથી. તો દવાની જરૂર શું ? અને રોગમાં પણ સમાધિ, ઉદ્દેગ રહિતતા રાખતા તો સંત જ શીખવાડે છે. માટે સંત પુરુષ અને સામાન્ય જન વચ્ચે ઘણું તારતમ્ય રહેલું છે. તે તારતમ્ય સમજીને જે શ્રેષ્ઠ છે તેની સાથે તે મુજબનો વ્યવહાર કરવો જોઈએ. વિશ્વ આખા'યમાં જ્યારે 'સમાનતા' અને ઉચ્ચ-નીચના ભેદભાવની મનાઈ ફરમાવાનો પવન ફૂંકાયો છે. ત્યારે યોગ્ય સ્થાને ભેદરેખાઓ પાળવી જ જોઈએ તેવું પવિત્ર હિન્દુ સંસ્કૃતિનું વચન યાદ કરવા જેવું છે. યોગ્યસ્થાને યોગ્યવિવેક કરવા માટે વસ્તુના તારતમ્યને જાણવું જરૂરી છે. અને આ ગુણને પામેલ માનવ કદાપિ કોઈ વ્યક્તિ સાથે અન્યાય કરી બેસતો નથી માટે વસ્તુના તારતમ્યને જાણી સુખી બનો.

oo

‘આભાર’ જેવા શબ્દો આપણુ કામ કરી આપનાર ઉપકારી પ્રત્યે કૃતજ્ઞભાવ વ્યક્ત કરવા વપરાય છે. આજની નવી પેઢી ‘થેંક્યુ’ કે ‘થેંક્સ’ શબ્દો દ્વારા પણ વેસ્ટર્નભાષામાં ભારતીય સંસ્કૃતિની આભારવિધિ જ કરતા હોય છે. અને આ ‘આભાર’ ની ભારદ્વાર વાત **સુખી થવાના ૨૮ માં ગુણમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કહે છે કે ‘કૃતજ્ઞતા સંપન્ન રહેવું’**. જગતમાં ગમે તેટલો અહંકાર કરનાર વ્યક્તિ કે ગમે તેટલો પોતાની જાતને મહાન સમજનાર વ્યક્તિ પણ કદી પોતાના ચપ્પલ જાતે બનાવી શકતો નથી કે કપડા જાતે સીવી શકતો નથી કે પોતાનું ઘર જાતે બનાવી શકતો નથી કે ..... બસ .. બસ .... આ કે આવી ઢગલાબંધ બાબતો જગતના બુદ્ધિમાન પ્રતિષ્ઠિત લોકો પણ પોતાની જાતે કરી શકતા નથી. અર્થાત્ આવા કાર્યો તેમને તેમના સેવકો કે તેમની આસ-પાસના કારીગરો જ કરી આપે છે. જો કે તે બધા પૈસા લઈને જ કામ કરે છે પણ આ કામ બાબતે પૈસા ન લઈને ના પાડત તો તે શું કરત ? શું સામેની વ્યક્તિ આવા કાર્યો જાતે કરી શકત ? ના જરાય નહી. માટે જ તે દરેકનો આભાર માનવો એ માનવની ફરજ છે. જે વ્યક્તિ આપણા પર ઉપકાર કરે છે તે વ્યક્તિના ઉપકારને યાદ રાખવો એમાં આપણે નવું કશું નથી કરતા આ તો આપણી પવિત્ર ફરજ છે. અને સમય આવે ઉપકારીએ કરેલ ઉપકારનો બદલો તેના પર એક કે બીજી રીતે ઉપકાર કરીને વાળવો એ આપણા સ્વભાવમાં રહેલી સજ્જનતા છે. જે મા-બાપે આપણને જન્મ આપ્યો તે આપણા ઉપકારી. જે શિક્ષકોએ આપણને ભણાવ્યા તે પણ ઉપકારી. જે મિત્રો આપણને ખોટા માર્ગે જતા અટકાવે કે સારા માર્ગે ખેંચી જાય તે પણ ઉપકારી (આનાથી ઉંધા મિત્રો હોય તો અપકારી કહેવાય !) જે વ્યક્તિએ આપણને નોકરી-ધંધામાં સેટ કરી આપ્યા તે પણ ઉપકારી. અરે ! આ ઉપકારીઓની શૃંખલા તો

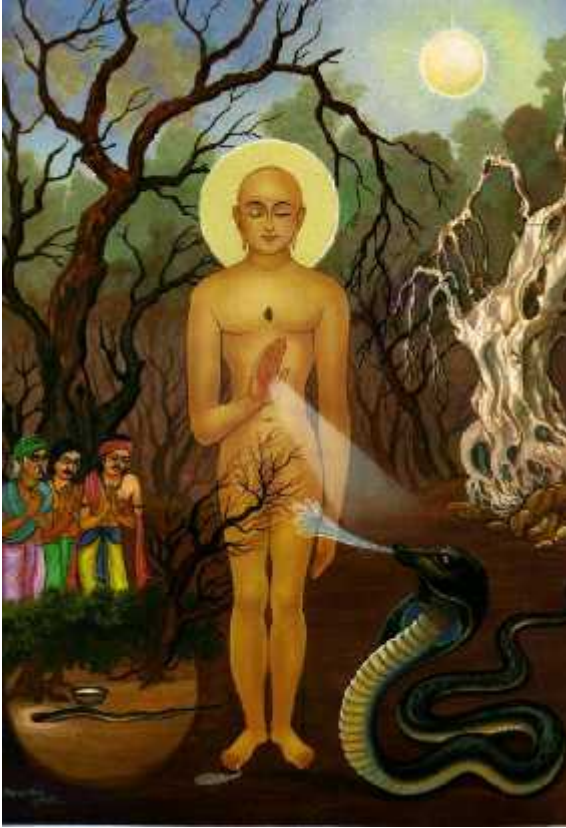
કદી'ય પૂર્ણ ન થાય તેટલી લાંબી છે. તમે યાદ કરે જ જાવ તમને યાદ આવ્યા જ કરશે. આ તમામને યાદ રાખવા તે મળે ત્યારે તેમનું ઉચિત સન્માન કરવું જોઈએ. અને આપણા પર અન્યોએ ઉપકાર કર્યો તો જ આપણું અસ્તિત્વ ટક્યું. અને આ રીતે જો ઉપકારની પરંપરા ચલાવીશું તો જ આપણી નવી પેઢી આ રીતે બીજાને સુખી કરવાનું શીખશે. અને તો જ તેનામાં સારા સંસ્કાર પડશે. માટે કૃતજ્ઞતાના ગુણને વિકસાવવો એ ખૂબ જરૂરી બાબત છે. એ જ રીતે જે લોકો આપણી સાથે ગંદી રમત રમ્યા હોય અને જેમણે આપણો વિશ્વાસઘાત કર્યો હોય, તેવી વ્યક્તિ સાથે સંબંધ ન રાખવો જોઈએ. તેવી વ્યક્તિથી ચેતીને દૂર રહેવું જોઈએ. અને આપણી સલામતી માટે યોગ્ય પગલા જરૂર લેવા જોઈએ પણ કદિ તેવા દુર્જનલોકો સામે બદલો લેવાની દુર્ભાવના ન રાખવી. કારણ કે આનાથી તો તમે પણ તેના જેવા દુર્જન બનો છો. કોઈને પીડવો, ચૂસવો આવા નિંદ્ય કૃત્ય તમારા જેવા સજ્જનને ન શોભે. તેમાં આપણો ધરમ લાજે શા માટે આપણે બદલો લેવાની દુર્વૃત્તિ રાખવી જોઈએ ? આ બદલો લેવાથી આપણને શું મળશે ? સામેની વ્યક્તિ કાંઈક ગુમાવશે

પણ તમને તો કશું નથી જ મળવાનું તો પછી શા માટે આવું દુષ્કૃત્ય કરવું પડે ? યાદ રાખજો, જે માણસ બદલો લેવાની દુર્વૃત્તિ રાખે છે. તે દુનિયા બદલી શકતો નથી. અને જે વ્યક્તિ દુનિયા બદલી શકે છે. તે બદલો લેવાની નાની-નાની (ક્લુલક) બાબતોમાં પોતાનો

સમય ગુમાવતો નથી. આપણે પણ આ યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણી પાસે કોઈને

કનડવા સિવાય ઘણા સારા કામો કરવાના પડ્યા છે. આ કામો કરવાથી બદલો લેવાની વૃત્તિ ઓસરી જાય છે. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે દુશ્મનને મારવાનો નહીં પણ દુશ્મનાવટ ખતમ કરવાનો સુંદર ઉપદેશ આપ્યો છે. આ સુંદર બોધ અપકારી પર પણ ઉપકાર કરતા શીખવે છે. સ્વયં ભગવાન મહાવીરે પણ પોતાને ડંખ મારનાર ચંડકૌશિક નામના ભયંકર સર્પને ‘બુજ્જ-બુજ્જ’ કહેવા દ્વારા શાંત કરીને અહિંસાનો પાઠ ભણાવ્યો હતો. નિઃસ્વાર્થ અને નિહર હૃદયથી બોલાયેલ આ શબ્દોથી સર્પ જેવા ક્રોધી જીવ પણ અહિંસા પ્રેમી થયેલ અને તેને પોતાના જીવન પર મહાવીરે કરેલ ઉપકારને કૃતજ્ઞતાવે યાદ રાખેલ. જો પ્રાણીમાં પણ કૃતજ્ઞતા ગુણ આટલો સુંદર વિકસતો હોય તો માણસમાં તો કેટલો સુંદર વિકસવો જોઈએ ? માટે કૃતજ્ઞતા ગુણ પ્રગટાવી સુખી બનો.

oo

માણસનું સૌથી ભયંકર દુઃખ કયું ? તમારે મન આર્થિક સંકડામણ, રોગીદેહ, કંકાસવાળી પત્નિ કે દુર્ગુણી પુત્ર એ ભયંકર દુઃખ હશે પણ તમે શાંત ચિત્તે વિચારશો તો તમને લાગશે કે લોકમાં અપ્રિય થઈ પડવું એ વધુ દુઃખદાયિ બાબત છે અને માટે જ સુખી થવાના ઓગણત્રીસમાં ગુણમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે જણાવ્યું છે કે લોકપ્રિય થવું. જો માણસ લોકપ્રિય હશે તો દુનિયાના તમામ સુખ તેના હાથમાં હશે. લોકપ્રિય એટલે બહુજન માન્ય અર્થાત્ ગામ શહેર કે સમાજની મોટાભાગની વ્યક્તિઓને પ્રિય થયેલ વ્યક્તિ. આવી વ્યક્તિને આર્થિક સંકડામણમાં ટેકો આપનારા પણ મળી રહેશે. આવી વ્યક્તિને રોગમાં સહાનુભૂતિ દર્શાવનારા પણ મળી રહેશે કે ઘરની વિકટ પરિસ્થિતિમાં માર્ગ સૂઝાડનારા કે પડખે ઉભા રહેનારા પણ મળી રહેશે.

કિન્તુ તે વ્યક્તિએ લોકપ્રિય બનવા ઘણું મોટું યોગદાન આપવું પડે છે. જાતને જગત માટે ઘસી નાખવી પડે છે. તેવા લોકો જ લોકપ્રિય બની શકે છે. બાકી, પોતાનું ઘર સંભાળીને બેસી રહેનારા કે પારકા માટે પ પૈસા'ય ન ઘસારો વેઠનારા કદી પ્રિય ન બની શકે. લોકપ્રિય બનવા સૌપ્રથમ નિંદાનો ત્યાગ આવશ્યક છે. કોઈ પણ વ્યક્તિની નિંદા કરવાથી તે વ્યક્તિને તમે અપ્રિય થાઓ છો. સંસારની પ્રત્યેક વ્યક્તિમાં દુર્ગુણ તો રહેવાના જ. તેનામાં દુર્ગુણ છે તો તમારામાં નથી ? તમારામાં પણ છે તો તેના દુર્ગુણ તેને જગજાહેર કરવા માટે તમે શા માટે મહેનત કરો છો ? આનાથી તમારી લોકપ્રિયતાને હાનિ પહોંચે છે. જે તમને લાંબાગાળે દુઃખી કરે છે.

લોકપ્રિય બનવા બીજી જરૂરી બાબત છે અન્યોને સહાય કરો. પ્રત્યેક વ્યક્તિ પાપના કારણે દુઃખી થાય જ. અને જ્યારે દુઃખી થાય ત્યારે તે વ્યક્તિ નિરાશામાં ડુબી

જાય છે. આવા દુઃખના સમયે મદદ કરવી તે લોકપ્રિય બનવાનો રામબાણ ઈલાજ છે. કારણ તે વખતે તેનો હાથ પકડનાર અન્ય કોઈ હોતું નથી. નિઃસ્વાર્થભાવે સહાય કર્યા કરવાથી ફળ અવશ્ય મળે જ છે. કલકત્તામાં આજથી ૧૦-૧૨ વર્ષ પૂર્વે એક ટાંગા (પેંડલરીક્ષા કે જેમાં પાછળ લોકો બેસી શકે) વાળો રહેતો હતો. તે પેંડલરીક્ષામાં અન્ય મુસાફરોને એક સ્થાનથી બીજે સ્થાન પહોંચાડી મહેનતાણું મેળવતો. મેં સગા કાને સાંભળેલી અને સગી આંખે વાંચેલી આ વાત છે કે તે મૃત્યુ પામ્યો ત્યારે તેની અંતિમ યાત્રામાં ૮ થી ૧૦ હજાર !!! માણસ આવેલ. એક શ્રીમંત કરતાં'ય વધુ જનતા તેની શ્મશાનયાત્રામાં સ્વયંભૂ રીતે આવેલ. છાપા અને ટી.વી. ચેનલોએ આ ન્યૂઝ સારી રીતે ચમકાવેલા. શા માટે આવા સામાન્ય માણસની શ્મશાનયાત્રામાં આટલી અધધ !!! પબ્લીક ? કારણ કે તેનો નિયમ હતો કે કદી ગરીબ મુસાફર પાસેથી પૈસો ન લેવો તે ગરીબોને મફતમાં એક સ્થાનેથી બીજે પહોંચાડતો અને મહેનતના કમાયેલા પૈસામાંથી બચતની મૂડીને બેંક બેલેન્સ ન કરતો પણ ગરીબ બાળકોને પૌષ્ટિક ખોરાક લાવી આપવા માટે વાપરતો. આમ, તે કલકત્તાની પ્રત્યેક ઝૂપડપટ્ટીમાં સન્માનનું સ્થાન બનેલ અને તેના મૃત્યુની ખબર ઝૂપડપટ્ટીમાં પડી તેની સાથે ત્યાંથી તમામ લોકો તેની અંતિમ યાત્રામાં દોડી આવી. આજે તો તેના દ્વારા સહાય પામેલ ગરીબોને મળીને તેના સંબંધી વિગતો પ્રાપ્ત કરી એક લેખકે બંગાળીભાષામાં તેના વિષે પુસ્તક પણ લખ્યાનું સાંભળવા મળે છે. (પારકા માટે ૫ પૈસા'ય ન ઘસાનારા ઉપરની સત્યઘટના ફરી વાંચે !!!)

આ કહેવાનું કારણ એ કે જે વ્યક્તિ લોકપ્રિય હોય તે ઘણા મોટા સન્માન પામી શકે છે. એ વ્યક્તિને દુઃખી બનવાનું, ડિપ્રેશનમાં આવવાનું લગભગ રહેતું નથી. આખર, તમે ધર્મના માર્ગે ચાલો તો જ સાચા અર્થમાં લોકપ્રિય બની શકો. કારણ જ્યાં સુધી

તમે કોઈનો વિશ્વાસઘાત કરો છો કે કોઈની સાથે છેતરપિંડી કરો છો ત્યાં સુધી તમે જનતાને પ્રિય ન થઈ શકો. સજ્જનતા પૂર્વક કોઈને છેતરવા નહીં આ ધર્મનો માર્ગ છે. ધર્મ માત્ર ક્રિયાકાંડ કે મૂર્તિપૂજામાં સમાયેલ તત્વ નથી. ક્રિયામાર્ગ અને મૂર્તિપૂજા તો ધર્મનો એક ભાગ છે. તે જ રીતે સદાચાર, વિશ્વાસપ્રતિપાદન, દયા, ક્ષમા આદિ પણ

ધર્મના જ એક ભાગ છે. આવા અનેક વિભાગો (અહીં ન કહેલા પણ) એકત્ર થાય ત્યારે સાચો ધર્મ સિદ્ધ થાય છે.

આ વિભાગોમાંથી એકા'દની પણ ગેરહાજરીએ ધર્મની મૂળભૂત વાસ્તવિકતાથી દૂર રાખનાર છે. માટે આ તમામ માર્ગો પર ચાલવું તે ધર્મના માર્ગે ચાલવા સ્વરૂપ છે. આ વાત જાણી-સમજી જીવનમાં ઉતારવી એ સુખી થવાનો માર્ગ છે.

સારી રીતે નિર્દેભપણે ધર્મ આચરનારા લોકો કદિ પણ અપ્રિય હોતા નથી હા ! પૂર્વના પાપોદયના કારણે ક્યારેક કો'ક ભક્તાત્મા લોકોમાં અપ્રિય થઈ પડે એ વાત અલગ છે. પણ જનરલી કોઈ પણ ધર્મીપુરુષ અર્થાત્ માત્ર મંદિર જનારો નહી પણ ભગવાનમાં પૂર્ણ આસ્થા રાખવા સાથે ભગવાનની જ આજ્ઞા સ્વરૂપ સકળ જીવોને સહાય કરનારો, દુશ્મનને ક્ષમા આપનારો, પાપાચારોથી દૂર રહેનારો ભક્ત પ્રાયઃ કદિ અપ્રિય હોતો નથી એ કાયમ તમામને (જગતના જીવમાત્રને) પ્રિય જ થાય છે. અહીં લોક પ્રિયતા પ્રાપ્ત કરવા માટે અન્યોને માટે ઘસાવાનું નથી પણ લોકો માટે નિઃસ્વાર્થ ભાવે સેવા કરવાથી લોકપ્રિય થવાય છે. એમ માનવાનું છે.

તો લોકપ્રિયતાના આ ગુણને જાણી-સમજી જીવનમાં ઉતારી સુખી બનો.

૩૨

લજજાળુ થવું

oo

બિન્દાસ જીંદગી જીવવી એ વેસ્ટર્ન દેશોમાંથી આયાત કરેલી ચીજ છે. આજની જનરેશનની લાઈફ સ્ટાઈલમાં આ કુટેવ વણાઈ ગયેલી છે અને તે દુઃખી કરનાર છે તેવું અનુભવાય પણ છે આથી જ **સુખી થવાના ત્રીસમાં ગુણમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે કે લજજાળુ થવું.** લાજ-શરમ મર્યાદા આપણી અંગત મૂડી છે. સંસ્કારી વ્યક્તિ તરીકેનું સિમ્બોલ છે. મર્યાદા ઓળંગેલ સમુદ્ર પણ તારાજી સર્જે છે તો લક્ષ્મણ રેખાની બહાર પગ માત્ર મૂકનાર સીતાજી રામાયણ પ્રણેતા બન્યા હતા. અને માનવી પણ લાજ મૂકીને કૃત્ય કરે ત્યારે તે સભ્ય સમાજમાં ઉપેક્ષારૂપ જ બને છે. માટે લજજા એ માનવને અનેક ખોટા કામમાંથી બચાવનાર સદ્ગુણ છે. એક વ્યક્તિના પૈસા તમે દબાવી દીધા તમારી પાસે હાલ પૈસા હોવા છતાં પાછા આપતા નથી. તે વ્યક્તિની તાકાત તમારાથી ઓછી છે તેનો ગેરલાભ તમે ઉઠાવો છો અને તમને ખબર પડે કે આ વાત બજારમાં વાયુવેગે પ્રસારે છે ત્યારે તમારામાં થોડી-ઘણી લાજ-શરમ હશે તો'ય તમને એમ થશે કે શા માટે આમ આબરૂ ગુમાવવી ? મારે પૈસા આપી દેવા જોઈએ અને અણહક્કના રૂપિયા પ્રત્યેનું મમત્વ તમને લજજા નામનો સદ્ગુણ છોડાવશે. આખર, અણહક્કના કોઈને રીબાવીને કમાયેલ પૈસા તમને રીબાવી-રીબાવીને મારે છે એ પૈસા તો રોગની સારવાર આદિમાં ડોક્ટરના ખીસા ભરવા જ વપરાઈ જાય છે. તમે માનો કે ભલે બે નંબરના હતા પણ પૈસા હતા તો દવા કરાવવા કામ લાગ્યા. અરે મૂરખ ! આ ખોટા રૂપિયા હતા એટલે જ તને રોગ આવેલ અને તમે જ વિચારો કે કોઈની 'હાય' લાગેલા રૂપિયા તમારા જીવનમાં 'હાય' ન લગાડે ? આ લોભવૃત્તિ પર સ્વયં કંટ્રોલ કરવો જોઈએ, કદાચ એ ન કરી શકો તો'ય તમારે લાજ-શરમ તો રાખવી જોઈએ. પૂર્વે

કલ્પુ તેમ લજજાણુ વ્યક્તિ ઘણા પાપકાર્યોથી અટકી જાય છે. આજનો જમાનો બેકાબૂ બન્યો છે. અભદ્ર દશ્યોની શુંબલા આપણી નજર સામે આપણી અનિચ્છા હોય તો'ય આવ્યા કરે છે. આ વ્યભિચારના જાલિમ પાપો લજજા વિહિન વ્યક્તિ જ કરી શકે. પૂર્વના કાળમાં દુર્જનોને જે કૃત્યો કરવા માટે કાળા અંધારાની રાહ જોવી પડતી, તેવા અત્યંત નિંદા કૃત્યો આજે ભરબજારે, અજવાળાના વાતાવરણમાં'ય સહેજે થયા કરે છે અને તેને મનોરંજનના બહાના હેઠળ સ્વીકૃતિ પણ અપાય છે. આ પતન કયાં સુધી થતુ રહેશે ?

નારીમાં તો લજજા વિશેષરૂપે હોવી જોઈએ. પુરુષની સાથે ખભે-ખભા મિલાવીને નારી કામ કરી શકે તેવી સુવિધા પૂરી પાડવાનો દાવો કરનારા ભીંત ભૂલે છે. હીરાના દાગીના તો તિજોરીમાં જ શોભે. હા ! તેનો ઉપયોગ કરાય પણ રોજ-રોજ નહી અને અસલામત સ્થળે તો બિલકુલ નહી. ભારતીય પરંપરા નારીને હીરાના દાગીનાથી'યે મૂલ્યવાન ગણે છે માટે જ ઘરની બહાર ન નીકળવાની વાત ત્યાં કરી છે. આ બળજબરીથી લાદેલી બેડી ન હતી પણ સ્ત્રીની સુરક્ષા માટે વપરાયેલા તાણુ-ચાવી હતા. પૂર્વના કાળમાં બળાત્કાર કે નારી ત્રાસના બનાવો કરતા આજે વધ્યા જ છે. પૂર્વના કાળમાં ઘરમાં ગોંધાયેલી (ના !!! સુરક્ષિત રખાયેલી) નારી પર ત્રાસ ગુજરાતા હતા ની વાતો કરનારાઓ ખુલ્લેઆમ જાહેરમાં નારી પર ત્રાસ ગુજારતા નથી ? ઘરમાં નારીનું સ્થાન વહુ તરીકેનું હોય ત્યારે ઘરની રસોઈ, વડિલોને સાચવવા, બાળકોને તૈયાર કરવા, ઘર સાફ રાખવું, મહેમાનગતિ આવા બધા કૃત્યો તો કરવા જ પડે ને ? દરેક વયે અમુક ચોક્કસ પ્રકારની જવાબદારી તો નીભાવવી જ પડે. બાળપણમાં ભણવું પડે, યૌવનમાં કમાવું પડે, વૃધ્ધત્વમાં સમાજ સેવા, બાળસંસ્કરણ કરવું પડે. (અહીં 'કરવું પડે' એમ લખ્યું છે કા.કે. તમે આ બધાને કડાકૂટ સમજો છો !!!)

સંસારમાં રહ્યા તો આ બધુ તો હોય જ ને ? એમાં વળી “કામ કરવું પડે છે !” એમ વિચારીને દુઃખી શા માટે થવાનું ? આ બધાની જેમ ઘરમાં સ્ત્રીને પણ સ્વયોગ્ય કાર્યો કરવા જ પડે. રાજ-રાણી જેવી પૂણ્યવાન સ્ત્રીઓને જ આ બધુ ન હોય. અને એક વાત સમજો કે કામનો બોજો સ્ત્રીના માથે નહી મૂકો તો તેની મનોવૃત્તિઓ અવળે માર્ગે નહી જાય ? આજે પ્રત્યક્ષ દેખાય છે કે જે નારીઓ સ્વતંત્ર ફલેટસ ધરાવે છે અને તેમના

મતે કુટુંબની કડાકૂટો તેમને નથી તેવી સ્ત્રીઓ પર-પુરુષની સાથે પાપાયરણો સ્વેચ્છાએ કરે છે. આ તેમને ખરાબ પણ લાગતું નથી. આનું મૂળ કારણ છે. 'લજ્જાનો અભાવ'

આંખમાં શરમના બિંદુઓ પણ હોય તો સાસુ-સસરા સાથે ઝગડીને અલગ થવાનો વિચાર ન આવે. દુઃખ વેઠીને'ય સંયુક્ત રહેવા મન મનાવી લેવાય. આમે'ય સંસારમાં રહો એટલે દુઃખ તો આવે જ. દુઃખ વિનાનો સંસાર કદી હોય જ નહી. પણ મન મનાવીને અન્યોની મર્યાદા જાળવીને લાજ-શરમ રાખીને જીવો તો તમને સહારો આપનારા મળી શકે. કોઈનું કમને પણ માન રાખો તો સામેની વ્યક્તિ ક્યારેક તમારુ સન્માન જાળવે. તમે સામેનાની વાતને નિર્લજ્જ બનીને તોડી પાડો તો સામેની વ્યક્તિ તમારુ ન જ સાંભળે. કદિ તમારા માટે તેના મનમાં આદરભર્યુ સ્થાન ન જળવાય. એટલે કે નિર્લજ્જ બનીને સામે પડવાથી સામેનાના હૃદયમાં તમારા માટેનું માન ઘટે છે. આ દુઃખનો માર્ગ છે. નિર્લજ્જ બનીને કોઈપણ ખોટા કામો ન કરવા અને અન્યોને માન આપવું એ સુખી થવાની માસ્ટર-કી છે. આ લજ્જા નામનો શુભ સદ્ગુણ એકાએક કે રાતો-રાત પ્રગટતો નથી. પહેલા તો મનમાં સંકલ્પ કરવો પડે કે મારે લજ્જાળુ થવું છે. પછી જ્યારે એવો પ્રસંગ આવીને ઉભો રહે ત્યારે બેફામ બોલવાને બદલે ગાળ ને ગળી જતા શીખવું પડે અને આવી રીતે વારંવાર કરવાથી આ ટેવ અસ્થિ-મજ્જાવત્ સ્થિર થઈ જાય ત્યારે સમજવું કે લજ્જા નામનો ગુણ પ્રગટી ગયો. અને આ રીતે મહેનત કરીને ગુણ-પ્રગટાવ્યો હશે તો તમને'ય તેની કિંમત સમજાશે. મજૂરીના પૈસાની કિંમત મજૂરને કેટલી હોય છે ? બસ, એ જ રીતે આ મહેનતથી પ્રગટાયેલ સદ્ગુણ પણ મૂલ્યવાન લાગે છે. આ મનુષ્ય જીવનમાં મળેલા — ૬૦-૭૦ વર્ષની જિંદગીમાં આવા ગુણો પ્રગટાવા માટેનો બોધ મળે છે. માટે માત્ર પૈસો કે જલસામાં જિંદગી વેડફી નાખવાના બદલે સદ્ગુણના પ્રગટીકરણ માટે સમયનો સદુપયોગ કરશો તો સુખી થશો.

ચાલો, સદૈવ સુખ આપનારા આ લજ્જાના ગુણને પ્રગટ કરી સુખી બનો.

૩૩

દયાળુપણું પ્રગટાવવું

૦૦૦

માણસ માત્રને સુખી થવાની ઈચ્છા છે અને વિપુલ માત્રામાં ભોગ-સામ્રાજીના સાધનો આજના કાળમાં હોવા છતાં'ય સુખી માણસોનો ભયંકર દુકાળ દેખવા મળે છે. માટે જ સુખી બનવાના એકત્રીસમાં ગુણમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે જણાવ્યું છે દયાળુપણું પ્રગટાવવું.

દયાળુ થવાથી સુખ અવશ્ય મળે જ. દયા એ એવો ગુણ છે કે જે તમને સંસારની સમગ્ર સુખ સામગ્રી ન હોવા છતાં'ય તમને સુખી કરે. અરે ! તમે દયા કરવાના કારણે તમારી ભૌતિક સુખ-સામ્રાજી ગુમાવો તો'ય તમને સુખ જ મળે. આ વાત એક દૃષ્ટાંતથી સમજો.

તમે ક્યાંક બહાર મહત્વના કામ પર જઈ રહ્યા છો. તમે સારા વસ્ત્રો પહેર્યા છે અને રસ્તા પર બાઈક લઈને નીકળ્યા છો. હવે રસ્તાની બાજુમાં કોઈ કૂતરું ગટરમાં પડી ગયેલું તમે જુઓ તો શું કરો ? બિચારું બહાર આવવા મહેનત કરી રહ્યું હોય જો ઝડપથી બહાર ન નીકળે તો ગટરના પ્રવાહમાં તણાઈને મૃત્યુ પણ પામવાની પૂરી શક્યતા દેખાય છે ત્યારે સજ્જનવ્યક્તિ તરીકે તમારું કર્તવ્ય શું ? (જો તમે સજ્જન હોવ તો !!!) સ્વાભાવિક છે દિલમાં દયા જેવું હોય તો તમે તેને બચાવવા પ્રયત્ન તો કરો જ. પણ તમારો પ્રયત્ન કરવાથી એ બચશે જ એવી કોઈ ગેરન્ટી નથી વળી તમારા કપડા તો ગટરના પાણીથી થોડા ગંદા થશે જ અને કપડા બદલવા ઘરે જતાં તમારે નિશ્ચિત સ્થળે પહોંચતા મોડું પણ થશે. તો તમે શું કરો ! અરે ! આ પૂછવાનું ન હોય સામાન્ય સજ્જનતા હોય તો'ય બચાવવાનો યત્ન કરીએ ! અને આ મહેનત ૧૫-૨૦ મિનિટ કરવાથી પેલો કૂતરો બહાર નીકળી ગયો. એનો જીવ બચી ગયો ત્યારે સમય ગુમાવવા છતાં કે કપડા બગડવા છતાં'ય તમને આનંદ થાય કે ન થાય ? સ્વાભાવિક છે કે

આપણને આનંદ થાય જ. તો બોલો, તમને હાલ જે આનંદ થયો તે શેનો છે ? શું સારી ટેસ્ટી વાનગી ખાધાનો આનંદ છે ? ના, કાંઈ ખાધુ તો નથી. તો શું સુંદર કુલની સુગંધ માણ્યાનો આનંદ છે ? ના, અહીં તો ગટર હતી. તો શું સારુ પીકચર જોયાનો કે કુદરતી દૃશ્ય જોયાનો આનંદ છે ? ના એવું'ય નથી. તો શું સરસ મજાનું ગીત-સંગીત સાંભળ્યાનો આનંદ છે ? ના કાંઈ સાંભળ્યુ નથી. તો આનંદ છે શેનો ? કહેવું જ પડશે કે આ મસ્તી આ આનંદ એ તો જીવ બચાવ્યો એનો છે અર્થાત્ 'દયા' નામના સદ્ગુણનો છે.

આ આનંદ સંસારની કોઈ ચીજવસ્તુ કે ઈન્દ્રિયો દ્વારા પ્રાપ્ત નથી પણ આત્મામાંથી જ 'દયા' નામના સદ્ગુણ દ્વારા ઉત્પન્ન થયો છે. બોલો, એક પણ રૂપિયાનો ખર્ચ કર્યા વિના કોઈ મોટી મહેનત કર્યા વિના, કોઈ પણ જાતનો સંસારનો ઘસારો ન પહોંચે તે રીતે પણ તમે આનંદપ્રાપ્તિ કરી શકોને ? અને તમારે સુખી પણ થવું જ છે ને ? જો આ બન્ને પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર 'હા' જ છે તો તમે સુખી થવા 'દયા' નામનો ગુણ કેમ પ્રગટાવતા નથી ? આ 'દયા' એ બીજાને તો સુખી કરશે. તમને ખુદને સુખી કરનારી મૂલ્યવાન ચીજ છે. આ 'દયા' નામનો ગુણ પ્રગટી જાય તો સંસારના કોઈ પણ આનંદ કરતા ચડિયાતો આનંદ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

આજે હિંસાનું તાંડવ ચોમેર ફાટી નીકળ્યું છે. માણસની જાત માનવતા મૂકીને પશુઓ પર છરિ ફેરવી રહી છે. જીવતા મરઘા-બકરી, ગાય, ભેંસ, પાડા આદિ જીવો પર કુર કત્લેઆમ થઈ રહી છે આવા ભીષણ વાતાવરણમાં દયા નામના ગુણનું સ્મરણ પણ થવું દુર્લભ છે. દયાળુ વ્યક્તિ કદી કોઈને મારી નાખવાનું તો વિચારી પણ ન શકે. અરે ! કોઈને દુઃખી કરવાનું પણ ન વિચારી શકે. અને આવી દયાળુતાથી જ નિરોગી દેહ અને દીર્ઘઆયુષ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. એક મહાન જૈનાચાર્ય શ્રી સિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજ આજથી ૫૩ વર્ષ પૂર્વ ૧૦૫ વર્ષનું નિરોગી આયુષ્ય પૂર્ણ કરી સમાધિ મૃત્યુને વરેલ તેમને કોઈકે પૂછેલ કે તમે આટલી જૈફ વયે આટલા નિરોગી શી રીતે રહ્યા છો ? તેમને કહ્યું કે 'મેં જીવનમાં કદી નાની કીડીને પણ મારી નથી, કદી કોઈનું બૂરુ વિચાર્યું નથી કદી કોઈ માણસને દુઃખી કર્યો નથી. જો મેં કોઈને દુઃખ ન આપ્યુ હોય તો કર્મસત્તા મને દુઃખ કેવી રીતે આપે ?' ખરેખર ખૂબ માર્મિક જવાબ છે. આપણી જિંદગીમાં આપણે

દુઃખી થઈએ છીએ. કા.કે. આપણે કો'કને (ના, ઘણાને !!!) દુઃખી કરીએ છીએ. અને જો આપણે બીજાને સુખી કરતા નથી તો આપણને સુખ મળે જ શી રીતે ?

દયાળુપણુ પરાકાષ્ટાએ પહોંચે ત્યારે પોતે દુઃખી થઈને'ય અન્યને સુખી કરવાનો વિચાર આવે છે અને તેનો અમલ થાય છે. એ વખતે પોતે દુઃખી થવા છતાં માણસ મનથી આનંદમાં-મસ્તીમાં રહી શકતો હોય છે. આપણે આપણા પરિવાર, પાડોશી સ્વજન-મિત્રો કે સૃષ્ટિના કોઈપણ જીવને પરેશાન નહી કરીએ તો કુદરતનું તંત્ર સહજ રીતે સુચારુ ચાલ્યા કરશે.

દયાળુપણુ એ સર્વાંશે સુખી કરનાર છે. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અહિંસા પરમો ધર્મ : નું સૂત્ર આપ્યું તેનો તાત્પર્યાર્થ દયાળુ થવું તે જ છે. કારણ કે દયાળું થયા વિના અહિંસા શક્ય જ છે. કોઈ પણ જીવને મારવા કે સતાવવા તે હિંસાત્મક ક્રિયા છે. અને દયાળુ વ્યક્તિ આવી હિંસાત્મક કોઈ પણ ક્રિયા ન કરી શકે. આ હિંસક ક્રિયા ન કરવા માટે તેને સતત સજાગ રહેવું પડે નહી. સહજ રીતે દયાળુ વ્યક્તિ હિંસક ક્રિયા ન કરી શકે તેવું જીવદળ ધરાવતો હોય છે. જો આવી દયાળુતા જીવનમાં વણાઈ જાય તો સમજો કે તમે સાચા અર્થમાં સુખી થઈ શકો તેમ છો અને જેટલી અંશે હૃદયમાં કુરતાનો પરિણામ છે તેટલું હજી દુઃખી થવું પડશે. માટે સુખની ઇચ્છા કરનારી પ્રત્યેક વ્યક્તિ 'દયાળુપણા' ના ગુણને જીવનમાં ઉતારે.

૩૪

સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળા થવું

કાયમ હસમુખા રહેતા માણસો દરેકને ગમતા હોય છે. રોયલ સ્વભાવ, મિલનસાર વ્યક્તિત્વ એ આંતર ઉન્નતિ માટે પણ જરૂરી બાબત છે માટે જ સુખી થવાના બત્રીસમાં ગુણમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે જણાવ્યું છે કે સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળા થવું. માણસનો ગુસ્સાવાળો સ્વભાવ એ તેના ભાવિ માટે હાનિકારક છે.

વ્યક્તિ ગમે તેટલી મહેનત કરે, ગમે તેટલી દોડધામ કરે કે ગમે તેટલો પૈસો ખર્ચે પણ માત્ર સામેની વ્યક્તિને શાંત ચિત્તે હસતુ મોઢું રાખીને આવકાર આપે તો વધુ જલ્દી સામેનાનું દિલ જીતી શકે. સામેની વ્યક્તિ ગમે તેટલો ગુસ્સો લઈને આવી હોય કે ગમે તેટલો ઉકળાટ ઠાલવવા આવી હોય તો પણ તમે સૌમ્ય પ્રકૃતિ ધરાવતા હો તો તમારી પાસે આવીને તે બેફામ બોલી નહીં જ શકે. તમને અનુભવ હશે કે અમુક વ્યક્તિ સામે ઉભી હોય તો આપણે ગાળા-ગાળી-મારામારી ન જ કરી શકીએ. આવી વ્યક્તિઓ મુખ્યત્વે શાંત અને સરળ સ્વભાવની જ હોય છે. આ સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળી વ્યક્તિઓ ઘણા-બધા પ્રકારના પાપોથી બચી જાય છે. દા.ત. સૌમ્ય વ્યક્તિ કોઈની સાથે ગમે તેટલી તકરાર થાય તો'ય ખૂન, મારામારી જેવા ભયંકર અનાચાર ન જ સેવે. આના કારણે થતું દુઝ્યાન, સામેની વ્યક્તિ પર ખરાબ ઈમ્પ્રેશન, ભવિષ્યમાં દુઃખોત્પાદક પાપકર્મ આદિ આવતા જ અટકી જાય. આપણે હંમેશા નફો વિચારીએ છીએ પણ અમુક બાબતોના સેવનથી ખોટ અટકે છે એ પણ લાભદાયિ છે. સૌમ્ય પ્રકૃતિ એ ઘણા બધા (ઉપર કહેલા) ખોટના રસ્તા બંધ કરનાર છે. કોઈ પણ માણસને કલહ, કંકાસ, કકળાટ આદિ ન જ ગમે. કોઈ કલહપ્રિય વ્યક્તિ પણ લાંબો સમય કંકાસ ન રાખી શકે. માટે સૌમ્ય પ્રકૃતિ એ આપણામાં ધરબાઈને પડેલી જ છે પણ આપણે બાહ્ય નિમિત્તોના કારણે

કોધમાં ખેંચાઈ જઈએ છીએ. આ બાહ્યનિમિત્તો મળવા છતાં'ય જો આપણે મનને કાબૂમાં રાખીએ તો આપણી સૌમ્યપ્રકૃતિ સહજરૂપે અભિવ્યક્ત થતી જ રહે. કોઈ આપણને ગાળ આપે, કોઈ આપણા પર ગુસ્સો કરે, કોઈ આપણા પૈસા દબાવી દે કે આપણા કામમાં વિઘ્ન નાંખે આ બધા બાહ્ય નિમિત્તો કોધ ઉપજાવનારા છે અર્થાત્ આપણી સૌમ્ય પ્રકૃતિને હણનારા છે. આ બાહ્ય નિમિત્તો આવવા છતાં'ય જો આપણે કાદવમાં કમળ રહે પણ લેપાય નહી તેવી રીતે નિર્લેપ રહીએ તો કાદવથી કમળ બગડતું નથી તેમ આપણે'ય સામેનાના કોધ રૂપી દુર્ગુણથી બગડીએ નહી.

પૂર્વે કહ્યુ તેમ આ સૌમ્ય પ્રકૃતિ આપણને જન્મજાત મળેલી ભેટ છે પણ માનવીય દુર્ગુણ કોધને ગ્રહણ કરીને આપણે તે ગુમાવી રહ્યા છીએ.

એક સંત હતા. તે કાયમ કો'ક નાના ગામડાઓમાં જ રહેતા અને ધર્મનો ઉપદેશ આપતા. સાદુ અને સારુ તેમનું મસ્ત જીવન. બીજી ભાષામાં કહીએ તો ભગવાનના માણસ. તે સંત એક વખત એક ગામમાં ગયા. ત્યાં ઘણા લોકો તેમનું પ્રવચન સાંભળવા આવ્યા અને સંતે સરળ ભાષામાં કોધ ન કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો. કોધની ભયાનકતા, ક્ષમાની મૂલ્યતા સમજાવી. સૌ ભાવિકોએ પણ આ સાંભળી કોધ ન કરવાનો સંકલ્પ કર્યો. પણ કો'ક તો મગમાં કોયડા મગ જેવો હોય ને? એવો એક ભાઈ આગળ આવ્યો અને સંતને કહે મારા'જ ! તમે મારી વાત સાંભળો, આ બધા કોધ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લે છે તો મને'ય થાય છે કે હું'યે પ્રતિજ્ઞા લઈ લઉં. મહારાજ કહે 'તો ભાઈ ! લઈ લે એમાં વાર કેમ કરે છે ?

પેલો કહે ના મારા'જ ! મારો તો સ્વભાવ જ ગુસ્સો કરવાનો છે. મારો આખો દા'ડો કોધમાં જાય છે. તો હું મારો કોધી સ્વભાવ કેવી રીતે છોડુ ?

મારા'જ કહે 'ભાઈ ! તુ ભૂલે છે. કોઈ માણસનો સ્વભાવ કોધી હોય જ નહી. દરેક વ્યક્તિનો સ્વભાવ તો શાંતિનો જ હોય. કોધ તો વિભાવ છે. પે'લો કહે 'ના મારા'જ ! મારો તો સ્વભાવ જ કોધનો છે.

અને મારા'જને થયુ આ આમ નહી માને એટલે તેમણે બીજી રીતે સમજાવવાનો યત્ન કર્યો.

જો ભાઈ ! તારો સ્વભાવ જ કોધનો છે એમ તારુ કહેવું છે ને ??? તો એક કામ કર હા'લને હા'લ અહી બેઠા-બેઠા મારી સામે જોરદાર કોધ કર.

પેલો કહે 'અરે ! પણ એમને એમ કોધ કેવી રીતે થાય ? તમે કોઈ કાંઈ અડપલુ કરો તો જ ગુસ્સો આવે.

મારા'જ કહે : એટલે જ હું કહુ છું કોધ એ તારો સ્વભાવ નથી. જો ભાઈ ! મારો સ્વભાવ શાંત રહેવાનો છે તો હું કોઈ પણ નિમિત્ત વિના શાંત રહુ છુ કે નહી ?

બસ, તેમ કોઈ પણ નિમિત્ત વગર આપણે જેવા હોઈએ તે જ આપણો સ્વભાવ છે. તળાવમાં પાણી તો એમ જ હોય છે પણ પથ્થર નાખો તો જ વમળ થાય તેમ તારો સ્વભાવ શાંત જ છે. કોઈ નિમિત્ત મળે તો જ ગુસ્સો આવે.

છતાં'ય હવેથી આમ, નિમિત્તોને ગ્રહણ કર્યા કરવા નહી તો ગુસ્સો નહી આવે. સંતની વાત સાંભળી તે માણસ પણ સુધરી ગયો.

અસ્તુ. હવે તમારે શું કરવું છે ? સુધરવું છે ? તો ગુસ્સો છોડી સૌમ્યપ્રકૃતિવાળા બનો. શાંત સ્વભાવ અનેકોના દિલમાં તમારુ સ્થાન જમાવશે. અને આ સૌમ્ય પ્રકૃતિ તમને ખુદને માનસિક રોગોની બિમારીથી બચાવશે માટે સૌમ્યપ્રકૃતિ નામના ગુણને ધારણ કરી સુખી બનો.

૩૫

પરોપકાર પરાયણ થવું

માણસ દિનપ્રતિદિન સ્વાર્થી બનતો જાય છે માટે જ વધુ ને વધુ દુઃખી થાય છે. બીજાના માટે ઘસાઈ છૂટવાની ભાવના ધરાવતો જીવ હંમેશા સુખી થતો હોય છે. માટે જ સુખી થવાના તેંત્રીસમાં ગુણમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ફરમાવ્યું છે કે પરોપકાર પરાયણ થવું. તમે માત્ર એટલું વિચારો કે પૃથ્વી પર તમે એકલા જ રહેતા હોત તો તમારુ શું થાત ? તમે કેટલું ટકત ? કોઈ પણ માણસ એકલો નિરાધાર રહી ન શકે. પોતાને મહાન ગણાવતી વ્યક્તિઓ પણ બીજાના સહારા વિના જીવી શકતી નથી. જો આપણે બીજાના સહારે જીવીએ છીએ તો બીજાને સહારો આપવો એ આપણી ફરજ નથી ??? બીજાને સહારો આપવો, બીજા માટે ઘસાઈ છૂટવું, પરોપકાર કરવો આ બધા જ શબ્દો પર્યાયવાચી છે. આવું કરવામાં આપણે કોઈ મોટો ઉપકાર નથી કરતા પણ જેમણે આપણા પર આજ સુધી ઉપકાર કર્યો છે તેમાંથી થોડા-ઘણા અંશે ઋણમુક્ત થઈએ છીએ. આ સમગ્ર સૃષ્ટિની વ્યવસ્થા આ જ રીતે ટકેલી છે કે દરેક નાની વ્યક્તિ પર તેનાથી મોટી વ્યક્તિ ઉપકાર કરે તે મોટી વ્યક્તિ પોતાનાથી મોટાના સહારે પોતાની જીંદગી જીવે અને એ વિશિષ્ટ મોટી વ્યક્તિ પણ પોતાનાથી'ય ચડિયાતાના સહારે વધુ ઉચકાવાનો યત્ન કરતી હોય છે. જો આપણે કોઈના સહારે ઉચકાઈ જવા ઈચ્છીએ છીએ તો આપણી માનવીય ફરજ છે કે આપણાથી નીચેનાને સહારો આપવો. તેને ઘર, ધંધો, અભ્યાસ, મૂંઝવણ આદિ કોઈપણ બાબતે યોગ્ય ઉકેલ આપવો. જો આ રીતે દરેક વ્યક્તિ બીજાને માટે ઘસાઈ છૂટે તો સ્વર્ગ અને ધરતીમાં ભેદ જ ન રહે.

આજે ભારતને આઝાદ થયે ૬૫ વર્ષ થયા એક પીઠ પરિપક્વ દેશ કહી શકાય તેટલી ઉંમર આ દેશની થઈ છે. આધુનીકરણ, વિકાસ, યંત્રવાદ પણ ભારતમાં પૂરબહારમાં ખીલ્યો છે. પણ ત્યારે અહીના માનવોનો આંતરિક વિકાસનો રેશ્યો કેટલો ઉંચો આવ્યો છે તે પણ જોવા જેવું છે. આજથી ૬૫-૭૦ વર્ષ પૂર્વે જ્યારે આપણને

આઝાદી નહોતી મળી ત્યારે ભારતીય વ્યક્તિ પરાયા માણસ માટે પણ નિઃસ્વાર્થભાવે ઘસાઈ છૂટતો હતો અને આજે વિકસીત (!) ભારતનો માનવ પોતાના સ્વાર્થ ખાતર સગાભાઈને'ય ઘસી નાખે છે. શું માટે જ ભારતમાં સમૃદ્ધિ વધવા છતાં શાંતિ નથી ? શા કારણે ભારતમાં વિશાળ જનસંખ્યા હોવા છતાં'ય દુઃખ છે ? તેનો જવાબ આ જ છે કે આપણે બીજાના માટે ઘસાઈ છૂટવાનું જાણે બંધ જ કરી દીધું છે. જો પરોપકાર પરાયણતાની પાવન જ્યોત પ્રગટી જાય તો ભારત ચપટીમાં બેઠું થઈ જાય. તમને પરોપકાર શા માટે અનીચ્છનીય ચીજ લાગે છે ? બીજાના માટે ઘસાઈ છૂટવાથી તો આપણને અન્યોની પ્રેમ, લાગણી, દુવા મળે છે. આજે વિશ્વમાં ઢગલાબંધ વ્યક્તિઓ પ્રસિદ્ધ છે પણ તમે માર્ક કરજો કે જેમની પ્રસિદ્ધિ પરોપકારના કારણે થઈ છે તે વધુ લાંબાકાળ સુધી જીવંત રહે છે. આ દેશને આઝાદ કરવા માટે પોતાની જાત ઘસી નાખનારા દેશ નેતાઓએ નિઃસ્વાર્થ ભાવે, દેશની પ્રજાના ઉદ્ધાર અર્થે આ ભગીરથ કાર્ય ઉપાડેલ અને માટે જ જુઓ ગાંધીજી કે સુભાષ ચન્દ્રબોઝને આજેય લોકો અશ્રુભીની આંખે શ્રધ્ધાંજલી અર્પે છે. તે વખતના ફિલ્મી કલાકારોના નામ પણ આજે આપણને ખબર નથી. બસ, એ જ રીતે આજના કાળમાં પણ જેઓ નિઃસ્વાર્થભાવે સમાજના લોકોની સેવા અને પશુ-પંખી આદિ સમગ્ર જીવસૃષ્ટિની સંભાળ રાખનારા થશે તે જ આવતીકાલે લાંબા કાળ સુધી પ્રસિદ્ધ થશે. જીવદયાના પાલન માટે સિંહફાળો નોંધાવનારા શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય અને કુમારપાળ રાજા આજે પણ ગુજરાતમાં ગવાય છે. કારણ તે પરોપકારનો જ એક પ્રકાર હતો. જ્યારે માત્ર રાજ્ય પ્રાપ્તિ ખાતર લડનારા રાજવીઓના નામ પણ કાળની થાપટોમાં ભૂસાઈ ગયા છે. વળી, પરોપકાર કરવાથી આપણો અહંકાર ઓગળે છે અને નમ્રતા પ્રગટે છે. આ સુંદર ગુણની પ્રાપ્તિ એ કરોડોની સંપત્તિથી પણ મૂલ્યવાન ચીજ છે. કોઈના દિલને સાંત્વન આપવું, કોઈના દુઃખના ગાણા સાંભળીને તેને હલકો થવા દેવો, કોઈને આપણાથી બનતી સહાય કરવી આ બધા જ પરોપકારના કાર્યો છે પણ કોઈ માણસને પરમાત્મા કે સંતોના સત્સંગમાં જોડી દેવો તે આ તમામથી ઉત્કૃષ્ટ પરોપકાર છે. કારણ કે ધર્મમાં જોડાવવાથી એ વ્યક્તિ પાપ કરતો જ અટકી જશે અને જો પાપ કરતો અટકશે તો તેના દુઃખો પણ ઘટવા લાગશે તે સ્વયં અન્ય પર ઉપકાર કરી શકે, અન્યોને માટે ઘસાઈ છૂટે તેવો બની જશે. આ સુકૃત તે સામેની

વ્યક્તિને સક્ષમ, સમર્થ બનાવવા જેવું મહત્વનું છે. માટે સત્ય સમાજમાં જેને જેને પરોપકાર કહેવાતો હોય તેવા પ્રકારનો પરોપકાર સદૈવ કરતા રહેવું જોઈએ. કારણ કે સુખી થવા માટે પરોપકાર પરાયણતા જરૂરી છે. પરોપકાર પરાયણતાનો અર્થ એ થાય કે તમારા લોહીના બુંદ-બુંદમાં શરીરના રોમ-રોમમાં પરોપકારકરણની વૃત્તિ વણાઈ જાય. કોઈ જરૂરિયાતમંદને જોઈને તમારે પરોપકાર કરવો ન પડે. તમારાથી સહજભાવે પરોપકાર થઈ જાય. આવી પરોપકાર પરાયણતા જીવનમાં ઉતારી સુખી બનો.

આપણું બોલેલું કદાચ સાડું કામ ન કરી શકે
પણ, આપણું સાડું કામ હમેશા સાડું બોલી જશે.

Gujarat Ni Rashdhara

get free talkdme at WWW.AMULYAM.IN

પડે એ તમે જવાબદારી ભર્યાં સ્થાને હો ત્યારે ક્રોધરૂપ ન કહેવાય.) ક્રોધ કરવાથી આપણા પ્રત્યે સામેવાળી વ્યક્તિને અપ્રિતિ થાય છે. આપણે અન્ય વ્યક્તિઓમાં અળખામણા થઈ જઈએ છીએ અને આપણી દુઃખિયારી પરિસ્થિતિમાં આપણે ક્રોધી હોઈએ તો આપણી સાથે ઉભા રહેનારા મળી રહે નહીં. માટે ક્રોધ તો પ્રત્યક્ષ જ દુઃખી કરનાર છે. વળી અનેક માનસિક અને હૃદય સંબંધી ભયંકર રોગો જે માણસને ક્યાં તો મૃત્યુ સુધી પહોંચાડે છે. ક્યાં તો રીબાવી રીબાવીને જીવાડે છે તેનું ઉત્પાદન ક્રોધ જ કરે છે માટે તે તજવો જોઈએ.

(૩) ત્રીજો આંતરશત્રુ છે લોભ.

માણસને હંમેશા પૈસાની લાલચ રહે જ છે અને પૈસાથી આગળ વધીને જમીન, પત્ની, ઘર, ગાડી, ફાર્મહાઉસ આદિ તમામ ચીજો પર મમત્વ થવાથી લોભ જાગે છે. ત્યારબાદ જો કોઈ જગ્યાએ પોતાના ધન આદિનું દાન કરવાનું આવે તો આ મમત્વ દાન કરવા બાબતે અરૂચિ ઉપજાવે છે અર્થાત્ દાન કરવું જ ન પડે

તેવા બહાના શોધતા લોકો લોભી છે તેમ માની શકાય. લોભની આ પ્રબળતાના કારણે જ માણસને મૃત્યુ વખતે જ્યારે એક સાથે પૈસો, પત્ની, પરિવાર, ગાડી, બંગલો, દુકાન આદિ છોડવાનો વખત આવે છે ત્યારે તિવ્ર દુઃખાનુભુતિ થાય છે. આને બદલે આ બધું અહીં છોડીને ચાલ્યા જવાનું છે એમ વિચારી દાન કરતા રહેવું અર્થાત્ મમત્વનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક પોતાની માલિકીનું અન્યોને માટે આપતા રહેવું કે ધર્મદા કરવું જોઈએ. વળી, દાન પણ ત્યારે જ શોભે જો તમારો પૈસો નિતિમાર્ગથી આવેલ હોય અન્યાયના રસ્તે પૈસો કમાઈને ધર્મમાં વાપરવો એ સારી બાબત નથી. અજાણતા કે અણસમજમાં જે ધન અન્યાયથી કમાઈ લીધું હોય, પારકાને પેટે પાટુ મારીને ભેગું કર્યું હોય તેનો ત્યાગ કરી ફરી કદી આવી રીતે ધનપ્રાપ્તિ ન કરવાનો સત્સંકલ્પ કરી લોભને વશ કરવો જોઈએ.

(૪) આપણો ચોથો આંતર શત્રુ છે માન અર્થાત્ **અહંકાર**. મનુષ્યને કોઈ પણ કાર્ય કર્યાનો ઘમંડ તરત જ આવી જતો હોય છે અને તેના દ્વારા તે અન્યોને તુચ્છ કે હલકા ગણી નાખતો હોય છે. આવા અહંકારી માણસો (શું તમે ખરા !!!) પોતાની વાતને જડતાપૂર્વક પકડી રાખે છે. (પછી તે ખોટી હોય તો પણ !) ખોટી વાત તમે કરો

જ નહીં પણ કદાચ થઈ ગઈ તો તેને પક્કડમાં લેવાની મૂર્ખામી તો ન જ કરતા કારણ કે એક તો ખોટું કામ અને તેમાં પણ તમે જડતા રાખો તો પછી દુનિયા તમને કેવી માને ? આવા ખરાબ દેખાવાનું (અરે ! ખરાબ બનવાનું !) શું યોગ્ય છે ? ના જરા'ય નહીં માટે માનનો પણ જીવનમાંથી નિકાલ કરવો જોઈએ.

(૫) પાંચમાં આંતરશત્રુ છે **મદ**. આમ તો મદ અને માન બન્ને સમાન જેવા લાગે છે પણ ફરક છે માન માત્ર કદાગ્રહ રૂપ જ છે અને મદ પોતાની જાતિ, કુળ, રૂપ, સંપત્તિ, જ્ઞાન આદિના અહંકાર રૂપ છે.

ધર્મશાસ્ત્રોમાં આવા અહંકારીઓ માટે સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે કે 'જે મદ કરે તે રદ થાય.' અર્થાત્ તમે અહંકાર કરો તો મોટા કામો કરનારા મહાનુભાવોમાંથી તમારી બાદબાકી થઈ જાય તમે ફરીથી તેવા મોટા કામો ન કરી શકો. આપણે કદિ આપણને મળેલ શક્તિઓનો અહંકાર ન કરવો જોઈએ. અન્યથા એ

શક્તિ ફરીથી પ્રાપ્ત થતી નથી. એ જ રીતે જે લોકો પાસે આવી શક્તિ ન હોય તેમનો તિરસ્કાર પણ ન કરવો.

(દ) આપણો છદ્ધો આંતરશત્રુ છે હર્ષ. હા ! હર્ષ અર્થાત્ આનંદ પણ આપણો શત્રુ છે. પણ બીજાને પીડવા દ્વારા ઉત્પન્ન થતો આનંદ એ જ આપણો શત્રુ છે બીજો આત્મિક આનંદ નહી. ઘોડા દોડાવવા કે ફાસ્ટ બાઈક ચલાવવું બન્ને બીજા અનેક નાના (જમીન પર ફરતા) જંતુઓનો ઘાત કરનાર છે. તેવી જ રીતે વિજળીના ઉત્પાદનમાં ચિક્કાર જીવ હિંસા થાય છે. માટે ઈલેક્ટ્રીક સાધનોના ઉપભોગથી ઉત્પન્ન આનંદ-હર્ષ પણ પરપીડાથી જ ઉત્પન્ન થાય છે જે આપણા માટે નુકશાન કારક છે. કોઈને દુઃખી કરીને સુખી થવાથી ભવિષ્યમાં દુઃખી જ થવું પડે છે.

આ છ પ્રકારના શત્રુઓ આપણને આ જન્મમાં કે પરભવમાં સર્વત્ર દુઃખી કરનાર બનનાર છે. તેમનાથી દૂર રહેવું એમાં જ શાણપણ છે.

આ ષડ્ઢ્રઆંતર શત્રુને તજીને સુખી બનો.

ઈન્દ્રિયો જે માંગે તે આપી દેવામાં જરા'ય બહાદુરી નથી. આ તો નામદાનગીની નિશાની છે. કોઈ નબળી વ્યક્તિ પાસેથી કોઈ ગુંડો બળજબરીથી પૈસા પડાવી જાય તેવી જ આ ઘટના છે. કે ઈન્દ્રિયો બળજબરીથી તમારી પાસેથી પોતાની ઈચ્છિત ચીજો માટે ખર્ચ કરાવે છે. તમને થશે કે ઈન્દ્રિયો જે માંગે તે આપવાથી અમને સુખ જ થાય છે ને? દા.ત. જીભે કેરી માંગી અને અમે ખાધી તો મીઠાશની મજા અમને જ મળી ને ??? આ તમારો નહીં આખી દુનિયાનો પ્રશ્ન છે. પણ આ બાબતે તમારે હજુ ઘણી જાણકારી જરૂરી છે. તમે આ બાબતે અજ્ઞાન છો !!!

તમારા દ્વારા ખવાતી કેરીનું સુખ એ તમારુ શરીર જ ભોગવે છે. પણ તમારો આત્મા નહીં. અને આ કેરી ખાવાથી તમને જે મજા પડી તેનાથી પાપ લાગ્યુ કારણકે શાસ્ત્રોમાં કહ્યુ છે કે રાગ, દ્વેષ અને અજ્ઞાન આ ત્રણના કારણે પાપકર્મ બંધાય છે. કેરી ભાવવી એ રાગ છે. તો તેમાં પાપ લાગે જ ને? અને આ પાપના ઉદય વખતે તમને દુઃખ જ મળશે ને? તો એનો અર્થ એ થયો કે કેરી ખાવાના સુખને માણવાથી તમારે દુઃખ પણ પામવાનો વારો આવ્યો. તો આના કરતા જીભને કેરીનું સુખ ન આપ્યુ હોત તો શું વાંધો હતો? ના આમ ઈન્દ્રિયોને ગમે તેવું આપવાનું બંધ કરી દેવાથી જીવનમાં મજા જ ન પડે તેવું માનવાની ભૂલ ન કરવી, કારણ કે ત્યાગ, વૈરાગ્ય જ સાચો આનંદ આપનારી ચીજ છે. તમે ૫-૫૦ ગરીબોને મીઠાઈ ખવડાવીને પણ મજા માણી શકો છો. આ તમે અનુભવી શકો તેવી વાત છે તમારી મહેનતની સંપત્તિથી તમે કાંઈક મેળવ્યુ અને તે ગરીબોને વહેંચી દીધુ તે ખાઈને રાજી થતા ગરીબોના ખુશ મોઢા તમને મીઠાઈ ખાવાના આનંદ કરતા પણ વધુ આનંદ આપી શકે. બસ, એ જ રીતે ઘરમાં શીરો, જલેબી કે દૂધપાક બનાવ્યો. તે જમતી વખતે તમારી થાળીમાં પીરસાય છે. દરેક વ્યક્તિએ એ ભાવતી ચીજ લીધી તમે તે વખતે સંકલ્પ કરો કે ના, આ મીઠાઈ ખાવાથી મને રાગ થઈ જાય તો મને દુર્ગતિમાં દુઃખ પડશે. આમે'ય રોટલી ખાઉં કે મીઠાઈ કાલે સવારે તો પેટમાંથી વિષ્ટા થઈને જ બહાર નીકળવાનું છે. તો શા માટે રાગનું પાપ કરવું? આવું વિચારીને તમે મીઠાઈ છોડી દો અને રોટલી-શાક જ ખાઓ તો પણ તે વખતે તમને મનને જીત્યાનો એટલો આનંદ આવશે કે મીઠાઈ ખાધાનો આનંદ તો તેની સામે ફીકકો લાગે. માટે વસ્તુને ભોગવીને જ સુખી થવાય તેવું આજ સુધી જે માનેલું છે તે મનમાંથી

કાઢી નાંખો. અને હવે આ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કથિત આપણી હિન્દુ પરંપરાની સાચી વાત મગજમાં બેસાડી દો કે સાચુ સુખ તો ત્યાગવામાં જ રહેલુ છે. આમે'ય તમે ભોગવી-ભોગવીને કેટલુ ભોગવી શકો ૫-૨૫ મીઠાઈ, ૨-૪ પિક્ચર, ૧૦-૨૦ મસ્ત ગીતો, ૦|| -૧ કલાક બગીચાની સુગંધ આટલુ તો તમારી ભોગવાની ક્ષમતાની ટોચની મર્યાદા છે. મતલબ વિશ્વમાં ભોગવવાના જે ઢગલાબંધ સાધનો છે તેમાંથી એક સાથે તમે વધુમાં વધુ આટલું જ ભોગવી શકો એક સાથે આનાથી વધુ ભોગવવાની કોઈની તાકાત નહી ! જ્યારે વિશ્વના તમામ પ્રકારની ભૌતિક સુખની ચીજો એક સાથે ત્યાગવાનું તો આજે પણ શક્ય છે ! હા !!! આ આશ્ચર્ય પામવા જેવી વાત નથી. સાવ સાચી વાત છે.

જૈન સાધુ દીક્ષા લેતાની સાથે જ સમગ્ર સંસારની ભૌતિક ચીજો ત્યાગવાનો અખૂટઆનંદ મેળવી શકે છે. માટે જ સૌથી ઉત્કૃષ્ટ સુખી તરીકેનો દાવો તેઓ કરી શકે છે. આ ત્યાગ જીતેન્દ્રિય વ્યક્તિ જ કરી શકે જેઓ ઈન્દ્રિયોની

ગુલામીમાં જ ડુબેલ છે તે કદી ત્યાગ કરવાનો વિચાર પણ ન કરી શકે. અને તો પછી ત્યાગના સુખને માણવાની કલ્પના તો કેવી રીતે કરી શકે ? પણ તમારો વૈરાગ્ય કાચો

હોય તો તમને આ બધુ ત્યાગ્યા પછી ક્યારેક એમ વિચાર આવે કે મને આટલુ બધુ ભોગવવા મળતું હતું અને ક્યાં ત્યાગ્યું ? ત્યારે ત્યાગનો સાત્વિક આનંદ પણ ઉડી જાય. પણ આવા સમયે આધ્યાત્મિક ઉર્જાવાનું સંતો ગુરુભગવંતો તમને સમજાવે કે ત્યાગનું મહત્વ શું ? ત્યાગ કરતી વખતે તેં કેટલો આનંદ પ્રાપ્ત કરેલ ? અને આ બધુ સાંભળીને તમારા હૃદયમાં પુનઃ વૈરાગ્યની જ્યોત પ્રજ્વલિત થઈ જાય અને પાછા તમારી આનંદધારા પ્રાપ્ત કરી લેવાય માટે ભવિષ્યમાં વૈરાગ્ય નબળો પડશે તો શું કરશું એમ વિચારી ત્યાગ જ ન કરવો એ મૂર્ખાઈ છે. એને બદલે ઈન્દ્રિયો વશમાં આવે ત્યારે જે — તે ભૌતિક સાધનોનો ત્યાગ કરી ત્યાગની સાત્વિક મસ્તી માણી લેવામાં જ ડહાપણ છે અને પછીથી ક્યારેક ઈન્દ્રિયો કાબુ બહાર જાય તો સંસારત્યાગી ગુરુઓના સત્સંગ દ્વારા પુનઃ તેને વશમાં લાવી દેવાય.

માટે જ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે કે જિતેન્દ્રિય થવું એ સાચા સુખનું સરનામું છે.

આ સુખી થવાના ઉપ ગુણો ધર્મગ્રંથોમાં માર્ગાનુસારિતાના અર્થાત્ આત્મધર્મની પ્રાથમિક યોગ્યતાના ઉપ ગુણ તરીકે દર્શાવેલ છે. આ તમામની પ્રાપ્તિ તમારી જીંદગીને ખૂબ જ (તમે પણ ન કલ્પી શકો તેવી) રળીયામણી બનાવી શકે છે. માટે આવી સમુજ્વળ જીંદગીની પ્રાપ્તિ માટે આ ગુણો જીવનમાં ઉતારો એ જ શુભેચ્છા. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની આજ્ઞા વિરુદ્ધ કાંઈ લખાયુ હોય તો.

મિચ્છામિ દુક્કડમ્

